MUKIRYANI
ESTABLISHMENT FOR RESEARCH & PUBLICATION

دەزگای توێژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی

بۆ خوێندنەوە و داگرتنی سەرجەم کتێبەکانی دەزگای
موکریانی سەردانی ماڵپەڕی دەزگای موکریانی بکە...

www.mukiryani.com

بۆ پەیوەندی..

info@mukiryani.com

PDF4Kurd

گەنجینەی وشەی زمانی کوردی

هۆوتوم- شیندلەر

گەنجینەی وشەی زمانی کوردی

١٨٨٤ لایپتسیگ

دکتۆر حەمید عەزیز
لە ئەڵمانیەوە کردوویە بە کوردی

کوردستان
هەولێر - ٢٠٠٨

دەزگای توێژینەوە و بڵاوکردنەوەی موکریانی

- **گەنجینەی وشەی زمانی کوردی**
- نووسینی: هۆوتوم- شیندلەر
- وەرگێڕانی: دکتۆر حەمید عەزیز
- نەخشەسازی ناوەوە: طــە حسین
- بەرگ: رزگار فەقێ عەوڵا
- ژمارەی سپاردن: (١٠٢٠)
- نرخ: (٢٥٠٠) دینار
- چاپی یەکەم : ٢٠٠٨
- تیراژ: ٧٥٠ دانە
- چاپخانە: چاپخانەی خانی (دهۆك)

زنجیرەی کتێب (٢٧٣)

هەموو مافێکی بۆ دەزگای موکریانی پارێزراوە

ماڵپەڕ: www.mukiryani.com
ئیمەیل: info@mukiryani.com

ناوەڕۆک

پێشەکی وەرگێڕ ١

بەشی یەکەم

پێشەکی ٣
کورتە باسێکی مێژوویی ٤
بەشی ١٩ی کتێبی یوستی ٩
پێڕستی وشەکان ١٣

بەشی دووەم

چەند تێبینییەکی زمان و ڕێزمان ١٤٩
رستەکان لە زاری موکریانیدا ١٧١
رستەکانی زاری گۆران و کەلهور ١٧٣
رستەکانی زاری گۆران ١٧٦

بەشی سێیەم

قامووسەکەی پێشخدمەت ١٧٩
کردارە واز و ئاساییەکان ١٨٠
چەند نموونەیەک ١٨٣
کرداری ناواز ١٨٤
ئەو کردارانەی گەردان ناکرێن ١٨٥
چەند کورتە رستەیەک ١٩٢

پێشەکی وەرگێڕ

هیچ لە خوێنەری خۆشەویست ناشارمەوە ئەگەر بڵێم ئەو باسەی ئێستا بە کوردی دەیخوێنیێتەوە لە گۆڤاری زانستی ئەڵمانیادا بەدوو جار بڵاوکراوەتەوە و من بەرێککەوت بەسەریدا کەوتم. بەدوای شتی تردا دەگەڕام و لە پێرستی ئەم گۆڤارەدا چەند باسێك سەرنجی راکێشام و بەدواداچونی ئەم باسە زانستییە زمانەوانییانە چەند شتێکی سەیریان بۆ روون کردمەوە، یەکێك لەمانە ئەمەیە:- لە کۆتایی سەدەی هەژدەهەم و سەرانسەری سەدەی نۆزدە و تا ئەوکاتەی ولایەتی شارەزوور- مووسڵ لە کوردستانی ژێر دەستی عوسمانلی کراوەتەوە و خراوەتە سەر ئەو دەوڵەتەی ناوی عێراقی لێنراوە، مامۆستا و پرۆفیسۆر و مێژوونووس و گەڕیدەی ئەڵمان بە شێوەیەکی سەرنجراکێش بایەخیان بە کورد و زمان و مێژوو و خاکی کوردستان داوە و چەندین لێکۆڵینەوەی جیاجیایان لەسەر بڵاوکردۆتەوە، هەر لە رێزمانەکەی پرۆفیسۆر یوستییەوە تاوەکو لێکۆڵینەوەکانی لێرخ و ئەم باسەی ئێستا بە کوردی بڵاو دەکرێتەوە تا دەگاتە دەفتەری کوردەواری هووگۆ ماکاس ساڵی ١٩٠٠ و باسی (زمانی کوردان)ی ئەلبێرت سۆسیی ساڵی ١٩٠١ و چەندین باسی تر.

ئەو باسەی ئێستا کە لە نێوان قامووس و لێکۆڵینەوەی فیلۆلۆجی زماندایە توانیویەتی وشەی زۆربەی هەرە زۆری زاراوەکانی زمانی کوردی رۆژهەڵاتی کوردستان کۆبکاتەوە.

لە هەندێك شوێندا دەکرێ رەخنە لە بڕیاروبۆچوونی نووسەر بگیرێ. بەڵام من بەبێ دەسکاری نووسەر چی وتوە کردوومە بە کوردی. لەمەشدا مەبەستم ئەوەبووە بۆ

خوێنەری کوردی زمان دەربکەوێ، بیانییەك- ئەڵمانێك- چۆن لە زمان و وشەی کوردی گەیشتوە. ئەو شوێنانەی کە بەپیتی لاتینی نووسیوتی، بەشێوەی نووسینی ئێستا نووسیومنەتەوە.

- وەرگێڕ-
قەڵادزێ

بەشی یەکەم

پێشەکی

ماوەی چەند ساڵێك بوو سەر گەرمی کۆکردنەوەی وشە و دانانی پێرستێکی وشەی کوردی بووم کاتێك دوو ساڵ لەمەوبەر کاك پرۆفیسۆر فردیناند یوستی، قاموسی کوردی- فەڕەنسی م. ئۆگۆست ژابای ساڵی ١٨٧٩ و، ڕێزمانی زمانی کوردی پرۆفیسۆر یوستی خۆی، کە ساڵی ١٨٨٠ز بڵاوکراوەتەوە، گەیاندە دەستم. ئەم دوو بەرهەمە ئەرك و باری سەرشانمیان سووك و کەمتر کردووە، بۆیە بڕیارمدا ئەو وشانە کۆبکەمەوە کە لە قامووسی ناوبراودا نین و بیاندەم بە گۆڤاری(١) (D. M. G) بۆ بڵاوکردنەوەیان. ساڵی ١٨٨١ ماوەیەك لە ساوجوبلاغی کوردستانی فارس بووم دەرفەتێکی چاکم بۆ هاتە پێشەوە وشەی کوردی کۆبکەمەوە. دواتر ڕێگام کەوتە خوراسان و نزیك تورکیسمین و باکوری نیشاپور، لێرە کوردی ئەمارلو نیشتەجێن، توانیم گەنجینەی وشەکانم پتر و دەوڵەمەندتر بکەم.

گەشت و گەڕان و سەفەری یەك لەدوای یەك و نەپساوە دەرفەتیان نەدام سەرچاوە و کتێبی پێویست بۆ لێکۆڵینەوەیەکی بەراوردیی ئیتیمۆلۆجی بەدەست بهێنم. بۆ ئەوەی ئەم بەرهەمەم لە مەترسیی دەستی سەفەر و گەشت دەرباز بکەم کە هەڕەشەی فەوتانی لێ دەکەن، بڕیارمدا هیچی تر نەخایەنم و بڵاوکردنەوەکەی پتر دوانەخەم،

---

(١) ئەم باسە بەدوو جار لەم گۆڤارەدا بڵاوکراوەتەوە:
Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Leipzig. Bd. 38 ساڵی 1884. Bd. 42 ساڵی 1888.

هیوام وایە ئەم کارەی من، ئەگەرچی بێ کەموکوڕی نییە، وەك بەشدارییەکی بچووك خزمەتێك بێت بەو بەرهەمە بەپێزو مەزنەی پرۆفیسۆر یوستی.

ڕوونکردنەوە و کورتە باسێکی مێژوویی

لێرەدا سەرەڕای چەند خاڵێکی مێژوویی ئەو نیشانە و پیتانە ڕوون دەکەمەوە کە لە باسەکەدا بەکارم هێناون.

ئا: نیشانەیە بۆ ئەو وشانەی لە زاراوەی زمانی کوردی ئەمارلودا بەکاردێن و قسەیان پێ دەکرێ.

کوردی ئەمارلو بە فرمانی نادر شاه لە نیوەی یەکەمی دوا سەدەدا لە کوردستانەوە بۆ خوراسان ڕاگوێزراون. ئەمانە ئێستا نزیکەی ٥٠٠ ماڵ دەبن کە لە پێنج تیرە پێك هاتوون. ناوەکانیان ئەمانەن:

- بەگی ئارلو
- ئورکو تانلو
- ئیزوولو
- هەفتاد دوو میللەت.
- بایی.

سەرۆکی باڵی یەکەمی خێڵ هەمیشە سەرۆکی تێکرای هۆزەکە بووە. لە سەرەتای ئەم سەدەیەدا **محەممەد** حۆسەین خان سەرەك خێڵی ئەمارلو بوو. کوڕە گەورەی ئەم خانە، حۆسەین خان، کە چەند ساڵێك لە جێگای باوکی دانیشتووە، بە فەرمانی ئاسف ئەد دەولەی فەرماندار‌ی خوراسان، نزیکەی ساڵی ١٨٣٠ لەمەشهەد زیندە بەچاڵ کراوە. کوڕە بچووکەکەشی ناوی زۆراب خان بووە لەلایەن باوکی ئیلخانی ئێستای کوردەکانی قوچان و بود جنورد کوێر و نابینا کراوە.

کوڕی حوسەین خان، کوردۆ خانی یەکەم، چەند ساڵێك لەمەوبەر مردووە، کوڕی ئەم کوردۆخانە ناوی کوردۆ خانی دووەم بووە، ئێستاکە سەرۆکی خێڵی ئەمارلوە. ئەم

خێڵە لە باکووری رۆژئاوی نیشاپوور لە نشێویی سەفید رود لە نێوان هەرێم و ناوچەی رووباری مەعادین (کە تورکومانن لەوێن) نیشتەجێیە. ئەم نشێوییە چەندین ناوی هەیە وەك: کوردستان، چاکی ئەمارلو، جولگی هی ماروس، دیریهی سفید روود... هتد. ئاوی سەفید روود لە سەرچاوەیەکەوە هەڵدەقوڵێ نزیکە ٧٠ کیلۆمەترە لەولای نیشاپوورەوە دوورە و ئەم رووبارە کێڵگەکانی دەشت و زەوی چەند کیلۆمەترەیەك لە رۆژئاوای شاری نیشاپوورەوە بەراو دەکات.

ئەمارلو شیعەن. فارسەکان ناوی ئەمارلوو بەم جۆرە دەنووسن: ئیمرانلو، ئینبارلو، ئیمارلو.

ئەر: مەبەست لە عارەبییە.

ئەرم.: ئەرمەنی.

ب.: بلوچی

بەخ.: ئەو وشانەم مەبەستە کە لە زاری خێڵی بەختیاریدا بەکاردەهێنرێن. بەختیارییەکان یاخود لوڕی گەورە لە دوو بەشی سەرەکی پێك هاتوون:

- هەفت لینگ
- چەهارلینگ. ئەم دوو بەشە:

بەسەر چەندان باڵ و لقێکدا دابەش دەبن. ئێستاکە لە ناوچە چیاو شاخە سەرکێش و سەخت و چڕەکانی نێوان ئیسفەهان، شوشتەر، بروجیرد و گول پایگاندا دەژین. سنووری باکووریان دیزفول روودە، لە باشوورەوە تا بیهبەهان و چیاکانی مامەسەنی درێژ دەبنەوە.

خ.: بۆ نیشاندانی ئەو وشانە مەبەستمە کە لە خوراسان بەتایبەت لە دەوروبەری تورکمانەکان لە ناوچەی باری مەعادین کۆمکردوونەتەوە.

ف.: ئەو وشانە کە لە فارس، لە شیراز تاوەکو بووشەهیر و لە باشوورەوە لە کرمان، جیروفت، روودبار.. هتد بەکاریان دەهێنن.

گ.: وشەکانی زاراوەی گۆرانی. ئەوانەی بەزاراوەی گۆران دەبێژن و دەدوێن لە خۆرئاوای کرمانشاه لە دەوروبەری کرمەند نیشتەجێن. ئەمانە دەبن بەدوو بەشەوە:

- گۆرانی سیاه.
- گۆرانی سەفید هەردووکیشیان خۆیان بەشیعە ناودەبەن. گۆرانی سیاه، هەندێ جار یاخود جاروبار، بەناوی تیرە سەرەکییەکەیانەوە ناودەبرێن کە گۆرانی قەلعەی زەنجیری پێ دەوترێ، ئەمە پێکهاتووە لە ١٦ هەزار ماڵ لە دەوار و خیوەت و گوند و ئاواییدا دەژین. لەمانەی نزیکەی چوار هەزار خێزان جافی سوننەن. کە لە باکوورەوە تا سنە Sinna دەکشێن. ئەم بەشە هەزار سەرباز بۆ میری ئامادە دەکات، کە بارەگای فەرماندەکەیان لە ناوچەی گەهواری خۆرئاوای کەریندە.

ئەم تیرەیە نزیکەی هەزار سەرباز بە دەوڵەت دەدات.

تیرەکانی گۆرانی سیاه ئەمانەن:

- قەلعەیی زەنجیری
- کەلخانی.
- نیریزی.
- تایشی.
- توفانگچی.
- بیامیهی.
- تەختگاهی.

گۆرانی سەفید لە کێریند و بیوانیج دادەنیشن لە ٦ هەزار ماڵ پێکهاتوون، ئەمانیش هەزار سەربازێك بە دەوڵەت دەدەن.

گی: زاراوەی گەیلانی.

(J) یان (ی): قامووسی کوردی — فەرەنسی ئۆگۆست ژابا کە ساڵی ١٨٧٩ ف. یوستی لە سانت پێترسبورگ چاپی کردووە.

یو: له جیاتی ناوی کتێبی ڕێزمانی زمانی کوردی ف. یوستی بەکاریدەهێنم که ساڵی ١٨٨٠ له سانت پیێترسبورگ چاپ کراوه.

ك: وشەی زاراوەی کوردی کەلهور.

ل: زاراوەی لوڕ، لوڕی بچووك یاخود فەیلی، هی تیرەی پشکو که مەڵبەندی سەرەکی یان خورەم ئاباده و ئەوانەی له نێوان بوروجیرد و دیزفول دادەنیشن: زۆربەی هەره زۆری ئەمانه کۆچەر و شیعەن.

م: وشەکانی زاراوەی خێڵی موکری ئەم خێڵه له دەوروبەری ساوجوبلاغ(٢) له باشووری دەریاچەی ئورمیه نیشتەجێیه. موکری سونین.

ما: زاراوەی مازندەرانی.

فن: فارسی نوێ که ئەم سەردەمه بەکاردەهێنرێ.

پ.: وشەی کۆن و دەگمەنی فارسی.

پا.: فارسی کرمان و یەزد.

ت.: تورکی.

س.: زاراوەی سوو، ئەمه گوندێکه له نێوان ئیسفەهان و کاشاندا نزیکەی ٥٠٠ خێزان بەم زاری زمانه دەدوێن بەتایبەتی ئەوانەی له دەوروپشتی سوو دەژین، ئەم زاراوەیه له نەتەنز ڕۆژهەڵاتی سوو بەدەگمەن بەکاردێت.

سی: سیمنان.

ز: زاری زمانی خێڵی گەورەی زینگەنێ ه(٣) و خێڵه کوردەکانی تری ناوچەی کرمانشاه. ئەم زاری زمانه له هی لور دەچێ و بگره وەك یەکن. خێڵی زینگەنێ ه درێژه دەکێشێ تاوەکو دەگات رام هورموز. باڵی گەورەی ئەم خێڵه له ڕۆژهەڵاتی کرمانشاهه.

---

(٢) نووسەر نووسیویەتی ساوجوبلاغ، بێگومان مەبەستی شاری ئێستای مەهاباد- سابلاخه. - وەرگێڕ-

(٣) من وای بۆ دەچم نووسەر مەبەستی له —زەنگەنه- بێت. — وەرگێڕ-

هەروەك لەمەو پێش گوتم وشەکانی زاری موکریم له ساوجوبلاغ کۆکردۆتەوه. لەم کارەمدا ڕۆشنبیرێکی کورد که له زمانی عەرەبی و فارسی و تورکیدا دەست ڕۆیشتوو بوو یارمەتی دام وکۆمەکی پێ کردم. هەروەها قازی شار یارمەتی دام. سەرەڕای ئەم یارمەتییه هەمیشه پرسیارم له لادێ نشین و کۆچەرەکان دەکرد و لەگەڵیاندا دەدوام.

وشەکانی ئەمارلو و خوراسان له ناوچەی توکیسمن، که ماوەیەك لەوێ مامەوه، کۆمکردنەوه. هەرچی کردم و کۆشام ئەو بەختەم نەبوو بۆشم نەرەخسا مرۆڤێکی زمانەوان و شارەزای ڕێزمان بدۆزمەوه بۆ ئەوەی کومەکم پێ بکات ئیتر ناچاربووم خۆم به وشەی ساده و ساکار و ئاساییەوه خەریك بکەم.

کوردی ئەمارلو بەتایبەتی گەمژه و حۆڵ و نەفامن. ئەو وشه مازندەرانی و گیلانییانەی له پێرستەکەدا هاتوون لەدوو کەسی سەر بەخێڵی بەرفوروش و ڕەشتن و، پیاو و خزمەتچی خۆم بوون، وەرمگرتوون.

وشەکانی زاری گۆرانی له ئەفسەرێکی گۆرانی سەفیدەوه وەرمگرتوون. ئەم ئەفسەره چەند ساڵێك له گەشتەکانمدا یاوەرم بوو. فارسی و تورکی و عەرەبی قسەی دەکرد و زۆر له ئەفسەرێکی ئاسایی فارسی ژیرو ئاقڵتر بوو. وشه زینگەنی هییەکانم له پیاوێکی خۆمەوه وەرگرت که سێ ساڵ خزمەت چیم بوو ئێستاکه چۆتەوه وڵات و ڕێوشوێنی خۆی له هەرسین خۆرهەڵاتی کرمانشاه (کرماشانی ئێستا- وەرگێڕ). کاك ر. می. گۆون سەرپەرشتیاری ئینگلیزی زمانی تیلیگراف له سوو، نێوان کاشان و ئیسفەهان دۆستانه لیستەی وشەی بەکارهاتووی ئەم ناوچەیەی خسته بەردەستم. وشەکانی تر له کاتی گەشت و سەفەرەکانمدا لەم شوێن و جێگایانەدا کۆمکردونەتەوه:

پارسی له کیرمان. سیمنانی له سیمنان، فارسی له پارس (شیراز، کازیرون، دالیکی...هتد). له کرمان (سەردسیر، جیروفت، ڕوودبار). وشەی زاری بەختیاری له نێوان شووشتەرو ئیسفەهان، لوری له خورەماباد... هتد، کۆمکردونەتەوه. یاخود له

چەند کتێبێك وەرمگرتوون(٤). من تەنیا ئەو وشانەم لە پێرستەکەدا نووسیوە کە لە قامووسەکەی ژابادا نەهاتوون و نەنووسراون، جاروبار هەندێ وشەم هێناوە لە قاموسی ناوبراودا هەن، بەڵام لەلای من بەجۆرێکی تر دەوترێن و بەکاردەهێنرێن.

چەند تێبینییەك دەربارەی بەشی XIXی کتێبی یوستی:

بەپێی قسەی شەریف ئەل دین (بەشی سێیەمی کتێبی سێیەم- تەئریخی ئەکراد) لە سەردەمی دەسەڵاتی تەهماسی یەکەمدا (١٥٧٢ مردووە) کوردی سیاە مەنسووری، چیگینی(٥) و زینگەنێ هی (لەمەولا، زەنگەنە -وەرگێڕ-) بۆ خوراسان راگوێزراون. دواتر لەسەردەمی دەسەڵاتی عەبباسی یەکەمدا (١٦٣٠ مردووە) شادیرلو، کیوانلو و زەعفرانلو، لە سەردەمی دەسەڵاتی نادر شاهدا (١٧٤٧ مردووە) ئەمارلو لە خوراسان نیشتەجێ بوون. دەربارەی سێ تیرەی یەکەم هیچ شتێکم دەستگیر نەبوو. ئێستاکە کیوانلوەکان پەرش و بڵاون. لە دیهات و گوند و ئاواییەکانی دەوروپشتی مەشهەد، چینارام و رادکان دەژین. لەم سەردەمەدا شادیرلو لە هەموویان بەهێزترە، زەعفەرانلوش بە ژمارە گەورەترین خێڵە لە ناوچە پڕ فەڕ و بەرەکەتەکەی قووچان، بو جنورد و شیرواندا دەژین، هەروەها لەو ناوچە سنوورییانەی شاه عەبباس بۆی راگواستبوون بۆ ئەوەی مەرزی خوراسان دژی ئوزبەك و تورکمان پاسەوانی بکەن.

کوردەکانی مازەندران و گیلان لەلایەن ئاغا محەممەد خان بۆ ئەم ناوچانە راگوێزراون. ئەو کوردانەی لە تاران و ویرامیی و قەزوین دەبینرێن گەرمیان و کوێستان دەکەن. زستان بەرەو کرمانشاه کۆچ و کۆچبار لێك دەنێن و تاوەکو بەهار لەوێ دەمێننەوە.

---

(٤)- Melgounof's essai Sur Les dialectes de Mazanderan et de Ghilan. :هەروەها

- Dorn's Caspia.:ئەوی راست بێ لەم کتێبەوە بەکەمین وشەم وەرگرتووە

(٥) دەبێ بوترێ چیگینی بە کورد ناودەبرێن. ئێستاکە ئەمانە خێڵێکی لوڕی فەیلی پشکۆهن.

هاوین بەرەو ئەلبورزی لای فیروز کوو، تاران و چیاکانی تاروم لە باکووری قەزوین کۆچ دەکەن. بەڵام هەندێکیان بەدرێژایی تاووسان هەر لە ویرامین دەمێننەوە.

ئەو کەسانەی ئەستاخری و چەند جوگرافیانووسی کۆن بە کوردیان داناون، رێی تێدەچێ کە عەرەبی کۆچەری رێگر و چەتە بووبن، بۆ نموونە بڕوانە ئبن خەلیکان (تەرجەمەی ئینگلیزی کتێبەکەی III. 514 لەلایەن M. Gukin de Slane)(٦) لێرەدا عەرەبەکان بەکورد دانراون. رێی تێدەچی و دوور نییە ئەو عەمرییەی ئێستاکە لە فارس دەژین بە عەرەب ناوبراون چەند تیرە و خێڵێك بن کە بە فارسی دەدوێن. زۆرجار گوێم لێ بووە لێرە بە دز دەڵێن کورد یاخود کورت لە تەواوی ئازربایجان بەدز دەڵێن کورد!. زۆربەی فارسەکان وشەی کورد بە کوردی سوننە تێدەگەن و کوردی شیعە بە لوڕ و لەك یاخود بە لوڕەکان ناودەبەن.

لەوە دەچێ ئەو پێڕستە وشە کوردییەی کاك فلۆیەر لە کرمانشاه کۆی کردوونەتەوە چاپ نەکرابێ و بڵاونەبووبێتەوە ئەگەرچی ساڵی ١٨٧٧ (یوستی XXXI) راگەیەنراوە.

لەو کتێبەدا کاك فلۆیەر نووسیویەتی(٧)، نزیکەی ١١ لاپەڕەی بۆچوون و تێبینییە ((دەربارەی چەند دیالێکتی خۆرئاوای بلوچستان و خوێشانیان)). نووسەر چل و چوار رستەی بچووکی بلوچی و ئەفغانی و کوردی نووسیوە، بەڵام نەیگوتووە ئەم رستانەی دوایی سەر بە چ دیالێکتی کوردین. هەر ئەوەندە دەکرێ بڵێین نووسەر ئەم وشانەی لە کرمانشاه کۆکردۆتەوە. لە کرمانشاه هەموو تیرە و هۆز و خێڵە کوردەکان هەیە.

---

(٦) The Kurds are descended from Amr Muzaikiya. They settled in the Country of the Persians, and there Propagated their race. Their offspring was very numerous and received the name of kurds.

ئەمە قسەی ئبن خەلیکانە کە کراوە بە ئینگلیزی.

(٧) Floyer, Unexplored Baluchistan… London 1882.

وەرگێڕانەکانیشی هەمیشە ڕاست نین، کوردییەکەشی لە فارسییەکی مشتومالّ کراوی نوێ دەچێ، تێبینییەکانی زۆر سادە و ساکارن، بۆ نموونە ڕستەی یەکەم بە ئینگلیزی: ((Come here)) واکراوە بە کوردی: ((ورە لی من)) یاخود ((بۆوە لی من)) کەچی دەبێ ڕستەی ((Come to me)) ئەم مانایە بدات.

ڕستەی شەشەم Dont Forget itی بەم جۆرە کردووە بە کوردی:- ((فەرامۆش مەکەن))، کە لە فارسی نوێدا ((فەراموش مەکونە)). کورد دەڵێ: ((لەبیر مەکەر)). ڕستەی چوارەم: ((Dont make anoise)) لە فارسی نوێیدا بە ((بەنگ مەزەن)) دێت نووسەر دەڵێ: بەنگ زەدەن شێوەیەکی دەربڕینی هەست و نەست و داڕشتنە. من وای بۆ دەچم ئەم ڕستەیە وەك قسە لە هەموو فارسدا باوە و بەکاردەهێنرێ.

لە لاپەڕەی **٣٩٤**دا کاك فلۆیەر لیستەکی وشە دەخاتە بەردەست خوێنەر گوایە لە خومەین کۆی کردۆتەوە و دەڵێ: لیستەکە ئەوەندە درێژ نییە ببێتە مایەی سەرلێشێواندنی خوێنەری نەشارەزا لە فیلۆلۆجی. وشەکان ئەمانەن:

١- جەعادە weg

٢- تەهناف strick

٣- واسوت steh still (ئەم وشەیە لە بیوست وەرگیراوە، لە بلوچیدا دەبێ بە بوشت)

٤- تیغ Balkem

٥- سیرر Steiniger Grund

٦- سوو Wasser topf

٧- واکیهن(٨) beeile dich

---

(٨) دەمەوێ خوێنەر لێرەدا دڵنیا و خاتر جەم بکەم، من هیچ دەسکاری قسە و نووسینەکەی نووسەرم نەکردووە و وەك خۆی چی وتووە و نووسیوە کردوومە بە کوردی. —وەرگێڕ-

خوێنەری نەشارەزای فیلۆلۆجی لەم حەوت وشانەدا ئاوەها دەبینێ:

سێ وشەی (یەك و دوو چوار) لە هەموو فارسدا بەکاردێن. سی وشەی (سێ و شەش و حەوت) لە کوردستان و لورستان و بەختیاریدا بەکاردێن. تەنیا وشەی پێنجەم بەلای منەوە سەیر و نەبیستراوە.

پێرستی وشەکان

- ئاپ، ئاپێ ھ (ئا).	- Onkel, Vater's Bruder (J. 279 a)
- ئاتیم (س). یەتیم (ئەر)	- Waise (J. 28b).
- ئەختاو (س) ئافتاب (فن)	- Sonne (J. 2a)
- ئاخی ھ (س) ئاقا ؟	- Mann
- ئاجاران (س)	- ich kaue
- ئار زینگ (ز). زینگ (فن)	- Rost. Die durch wind und Wetter Verursachte dunkle Farbe auf den Bäumen.
- ئارەق (م) عرق (ئەر)	- Schweiss
- ئەڕای (گ) بەرای (فن)	- Für
- ئارو (س) ئەوڕۆ (م)	- heute (J. 29)
- ئارگینێ ھ (س)	- Gipfel eines Berges.
- ئارت (س) ئارد (فن)	- Mehl (J. 4b)
- ئیرت (ئا) ئارد (فن)	- Mehl
- ئار (س)	- Mühle
- ئاروس (س). عروس (ئەر)	- Braut
- ئاڕا (گ)	- Warum
- ئار (ئا) ئاور (م) ئاگر (گ، ل، ز).	- Feuer

ئاتەر (پەهلەوی)	
- ئازا (م).	- brav, tapfer (J. 7. a)
- ئاز و (ز). ئازو (ی)	- Stelle hinter dem Backenzähneni wo keine Zähne, Backemzähne.
- ئاز کوھ (گ). ئەسکوك (ی).	- Wilde Birne
- ئازۆی (گ) یین ئازەب (پا)	- mannbare Jung frau. (J. 281b)
- ئارمیجی	- Maz. Igel
- ئور ئورر (ئا)	- Das Brüllen (J. 248b).
- ئەژیئنا باویت (گ). ئەز ئین بایت (فن)	- darum
- ئەژ کا (گ). ئەز کوجا (فن)	- Woher?
- ئاژوان (م):- دەمی ئێستا و دادێ: داژۆم رابوردووی تەواو: ئاژوام پارتیتسیپ: ئاژوای ئاژوتین (ی).	- treiben
- ئەژماردن (م) دەمی ئێستا و دادێ: دەژمێریم رابوردووی تەواو: ئەژماردیم پارتیتسیپ: ئەژمێراو ئەژمارتین (ی) شیموردەن (فن)	- Zählen
- ئوستون (ئا). ستون (فن)	- Säule (J. 9b)

- ئیستاق (ئا)	- Schafbock.
- ئاسك (م). ئاهو (فن) ئاهوك (پەهلەوی)	- Antilope.
- ئەستوور (م). ئەستیوار (فن)	- Dick. Grossier (J).
- ئاسن (م) هاسین (ئا). ئاهن (فن)	- Eisen (J. 439)
- ئەستێ (م) بەردەستێ. بەرهەستێ (گ)	- Feuerstein (J)
- ئەسیپ (م) ئەسپ (فن) هەسپ (ئا). ئەسم (س)	- Pferd.
- ئەساری ه (ز). سیتاری ه (فن) ئەستێره(م) ئەستەری ه (س)	- Stern
- ئیسفی (ز. ل) سەفید (فن)	- Weiss.
- ئەسر (ز. گ) ستیر، ئیستیر، هیستیر	- Thräne (J)
- سیپرێك (ز) - ئەسپیری ه (م) ئەپیوی، ئیسپارتین، سیپارتین، ئەپپویر، سیپاریش (فن).	- Querholz des Spaten, Worauf der Fuss gestellt Wird,. (J).
- ئەستوو (م) ئەستو (ئا)	- Hals (J).
- ئەسپیناخ (م) ئیسفیناژ (فن)	- Spinat.
- ئەستاندین (م). دەمی ئێستا و دادێ: ئەست دێنیم. رابوردووی تەواو: ئەستاندیم پارتینسیپ: ئەستێنراو.	- nehmen. genommen.
- ئەسمان قووری (ز) قوورێ تیراك (ف).	- Donner (J. 317).

قوریش (ئا)	
- ئەسمان (م)	- Himmel
- ئەسمان ئەوڕۆ زۆر مەخشوشە ئاسیمون (س) ئاسمین (ئا). ئەسمان (فن).	- Der Himmel ist hente Sehr (stark) bedecht.
- ئەسپێ (م) ئەشپیشت (گ. س). شیپیش (فن).	- Laus (J).
- ئەستێرەی كلك دار (م)	- Komet.
- ئاشیف (ئا) (پیتەرمان: چەند گەشتێك ل- ٤٤٧) لە ناوچەی ئەموودەی نێوان نەسیبین و ماردین بۆی ساغ بۆتەوە كە وشەی ئاشیق لە جیاتی دۆم و قەرەج بەكاردەهێنرێ.	- Trommel Schläger Zigeuner
- ئەری كیمیر (خ). ئەررە (فن)	- Rückrat (J).
- ئەشكەوت (م) ئیشكیفت (ل. با) شیكیفت (فن)	- Höhle (J. 260)
- ئاشق بوون (م) عاشق (ئەر)	- Lieben (J. 279).
- ئاشەوان (م) ئاسیابان (فن)	- Müller (J. 11).
- ئاش (م) ئیش (ئا)	- Mühle (J. 11)
- ئیشتەن (گ) خیشتەن (فن)	- Selbst. (J)
- ئوشتر (س) ئوشتور (م) شتور (فن)	- Kamel (J. 445)
- ئیتاعەت كەر (م) ئیتاعەت (ئەر)	- gehorsam (J. 12).

- ئیسته وره‌ه، سه‌و ره‌ه (ئا)	- Steril (J. 9).
- ئاقیم (خ) عه‌قیم (ئه‌ر)	- Steril
- ئاغا (م)	- Häuptling.
- ئه‌غزونه (م) ئه‌غزوم	- Schnalle (J).
- ئه‌نجنین (م)	- Zerschneiden (J. 21).
ده‌می ئێستا: ده‌ی ئه‌نجنم	
رابوردووی ته‌واو: ئه‌نجنیم	
پارتیتسیپ: ئه‌نجنراو.	
ئه‌نجیده‌ن (فن).	
- ئا نا (گ) ئانجا (فن)	- Dort
- ئه‌نگوستیله (م) ئه‌نگیلوس (ئا)	- Fingerring
- ئالودار (م)	- Dachbalkem
- ئه‌لخی (ز)	- Pferdeherde.
- ئاڵه‌ت (ز. گ).	- Pfeffer.
- ئولوه (س) ئالیی ه (گی)	- Geier.
- ئالوبالوی کێویله (م) ئه‌لوبه‌لد (فن)	- Wilde Kirsche.
- ئه‌لقاو (ئا) حه‌لقه (ئه‌ر)	- eiserner Ring (J. 144)
- ئه‌لیکولو (ئا)	- Johannis Käffer.
- ئامروو (ز. گ) هه‌رمی (م)	- Birne.
ئێرمود (ئا) هۆرمۆد (په‌هه‌له‌وی).	
- ئاموور (م)	- Pflug.
- ئه‌موو (س) عه‌موو (ئه‌ر)	- Vater's Bruder (J. 280)
- ئه‌مێ (س). ئه‌ممه ه (فن)	- Vater's Schwester (J. 248)
- ئه‌و (م) ئه‌وان.	- dieser. (J. 13)

- ئو (س) ئاب (فن)	- Wasser. (J. 14)
- ئاوا (ز) ئاوێ ه (ك)	- Jener. (J. 27)
- ئاور (م)	- Feuer
- ئاورکردین	- Das Feuer anzünder
- ئاور کوژاوه	- Das Feuer ist aus
کوشتن ن (فن)	Tödten (J. 17)
- ئاوریشم (م) ئه‌بریشم (فن)	- Seide
ئاوریشوم (س)	
- ئاوه‌را (گ) ئه‌وه‌راه	- Hungrig
- ئه‌ور (س) ئه‌بر (فن)	- Wolke. (J. 25)
- ئورقاین (ئا) یورخان (ت)	- Steppdecke.
- ئه‌وه (م) ئاوی، ئاوێ	- dieser (J).
- ئه‌وانه (م) ئێوان	- Diese (J).
- ئاوێ، ئاوێنده‌ر (م) ئاووێ ه	- Dort (J)
- ئه‌وڕۆ (م) ئارو (س) ئیرو (ئـا) ئیمـروز (فن)	- Heute (J. 29)
- ئاویس (م) (گ.ز) ئاوس.	- Schwanger (J).
ئاویستێ ه (ئا) ئابیستان (فن)	
- ئه‌و ساڵ (م) ئیمسال (فن) ئیسال (ئا)	- in diesem Jahre
- ئه‌ویستی (م)	- jetzt (J. 15).
- ئاوه‌نده (م) وه‌قه‌ته (ئا) هینده	- soviel (J).
- ئه‌ولایه (م) ئین لا (فن)	- auf dieser Seite.
- ئه‌ولا (م) ئان لا (فن)	- auf jener Seite.
- ئه‌ولاه (ز) ئولاه (گ)	- Pocken

- ئولوفه (ز)	- Kuhfutter
- ئاویته کردن	- aufhängen.
- ئاویتن (گ)	- Hängen (J. 449)
- ئونه (گ) ئان، ئانها (فن)	- jener
- ئاویری ه (س)	- Schwanger
- ئەوروو (س) ئەبرو (فن)	- Augenbraue.
- ئاوکا (گ)	- Wohin?
- ئاویتن (م)	- Werfen
دەمی ئێستا و دادێ: داوێ یم.	
رابوردووی تەواو: ئاوێ تیم.	
پارتیتسیپ: ئاوێ تویه	
- ئویل (ز) عیلّ (ئەر)	- Das Kind (J. 25)
- ئوورتێ (ئا) ئورتا (ت)	- inder Mitte, drinnen.
- ئیدیکه (م) ئیدی	- anderer (J).
- ئێواره (ز) ئیوار (ئا) ئایوار	- Abend (J)
- ئیقارێ ه (ز) ئین قەدر (فن) ئیخەزەر (ف)	- Soviel
- ئیلا (ز) ئین لا (فن)	- auf dieser Seite.
- ئیره (م) لێره، ئێره ه	- Hier
- ئیسك (م)	- Knochen (J. 444).
- ئیسیوێت (م) ئیسی ئۆت (ت)	- Pfeffer
- ئێستر (م) ئەستەر (ف) ئەستیر	- Maulthier (J)
- ئینه (گ) کۆیەکەی: ئینانێ ه	- dieser (J. 21)
- ئینه (گ) ئینجا (فن)	- hier

- ئیسه (گ)	- jetzt (J. 457)
- ئیکی (گ) ییکی (فن)	- Jemand, einer (J. 462)
- ئاییم (گ) ئادەم (فن)	- Mann, homo (J. 4)
- ئینه (گ)	- So
- ئێزینك (ئا) هیزوم (فن)	- Brennholz (J. 443)
- ئینه (ئا) ئادینێ (پ)	- Freitag (J. 31)
- ئش (ئا)	- Mühle (J. 11)
- ئیگدێ ه (ئا) سەنجید (فن) ئیدی (ت)	
باسکیش (م)	- Mittelholz, Führstange des Pfluges.
له ((باسك)) وه هاتووه،	Arm
کێش: له کێشانەوه	Ziehen.
- بانگ (م)	- Stimme, Ruf, Lärm. (J. 37)
- بانگ هێشتن (م)	- rufen
- یاینجان (م) بادینجان (فن)	- Solanum melongena
- پالیشت (ز. س)	- Kissen
- بالیسك، باسك (م. ئا) بازو (فن)	- underarm, auch für den ganzen Arm gebraucht. (J. 35) auch abhang eines Berges.
- باقله (م) باقله (ئەر)	- Bohne
- بالّ (م. گ)	- Flügel (J. 38)
له (ز)دا بەگەلای درەختێك دەوترێ.	
- بەلوت (ز) بلوت (ئەر)	- Eiche (J. 82)
یاخود دار بەلوت.	

- بالاٚ میرك (ز)	- Ellenbogen
- باڵگیٚ ھ (ئا)	- Kissen.
- باوه كال (ئا. ز)	- Grossvater.
- بابی ژنی (م) بابی ژن (ز)	- Vater der Frau
- باپیر (م)	- Grossvater
- باویشك هاتن (م)	- gähnen
- باویشك (گ)	- Das Gähnen.
- بالبال كردن (م) باربار (ئا) وەروەر.	- blöken, der Schafe
- باوەشین كردن (م) باوەشین (ی)	- Füchern
- باتمان (م)	- Gewicht
ئەمە بەرامبەر پودێكی روسییه	
- بال (س). بیل (فن)	- Spaten (J. 65)
- بابه (س) باب (م) باوك (گ)	- Vater
باوگ (پ) باوه (ز)	
- باخاجی (س)	- Grossvater
- باخسوره (س) خەزور، خەزوره....	- Vater der Mannes.
هتد.	Schwiegervater
- بازنه (م)	- Armband
- با (م) باد (فن) بای (ز)	- Wind (J 32)
- بایقه (م) باغی (ز) باق (ی)	- Heugarbe
- باز (ز)	- Schekig
- بایی (ز)	- Der Wind
بایی زیلان	- Der Nordwind
- بازرگان (ز)	- Kleinhändler (J. 35)

- باهو (خ) بازوو (فن)	- Unter- und Oberarm
بڕوانه: باسك	
- بەر (س) بەر (فن)	- Thür. Tür.
بەر دەرەم بەس.	Mache Tür zu
بەر تەكیمنه	Öffne die Thür
- بەرایی میریٚ (س)	- Bruder des Mannes.
	Der Schwager
- بەراز (م)، ویراز (ز)	- Schwein
گوراز (فن)	
- بەرمور (م). موهور (فن)	- Halsband der Frauen.
- باریٚ (م)	- eine Art Teppich.
باریك (فن)	Ein aus Kamee Lhaar
بیٚریك (ی) بیر، ((دەسرۆكەیه لەمووی	Verfertiges Tuch.
حوشتر دروست دەكریٚ)).	
- بەره ژێر (م) زیر (فن)	- Unten, Unter (J. 44)
- بەریٚ (ئا)	- Der Erste. (J. 47)
ئایا ئەمە لە (بیر)ی توركییەوە نەهاتووە؟	
- بەر (گ)	- draussen.
- برای تووته (گ)	- Der Ring Finger
- بەرد (م) (به، ل، ف، گ)	- Stein
- بەرزی (گ)	- Höhe
- برین (گ)	- messen
- بریان (ك)	- Schneiden (J. 47)
- برژوور (ئا)	- Oben

- بەرژیر	- unten (J. 44)
- بێرچی (ئا)	- Hungris (J. 44)
- بوردی، چەرخی بوون (ئا)	- Dresch Karren
- بیزەنگوری (خ)	- Stachelschwein
- بزمار (م) مسمار (ئەر) بسمار (ز)	- grosser Nagel (J. 50).
- بزاوتن (م) بزەفتن (ی)	- Schütteln.
- بزن (م. گ	- Ziege (J. 50)
- بزن مژك (گ)، بزن مژ (م)	- Ziegensanger.
بۆزلیسك (فن)	
- بزوتن (م)	- Springen, bewegen
- دەبزوم	- ich Springe
- بزوتوو	- gesprungen, bewegt
- بزوتیم، بزیدەن (پ).	- ich Sprang
- بوزەستیر (ئا)	- altes Schaf
- بەس (ز) بەست (فن)	- der Riemen
- بەستەرپێر(٩) (م) پەس فەردا (فن)	- übermorgen
- بەستن (م)	- binden
- دەی بەستم	- ich binde
- بەستیم	- ich band
- بەستراو	- gebumden (J. 5)
- باروو (ز)	- Kleiner Erddammfür
	Erleichterung der

---

(٩) من وای بۆ دەچم ئەمە هەڵەی نووسەر بێ و مەبەست بەسرپێرێ نەبێت. —وەرگێڕ-

	Felderirrgation.
- با دەقووش (گ) بایەقووش (ئا)	- Kleine Eule
- بان (گ) بان (فن) بام	- Open. Dach (J. 36)
- باناروژ (گ)	- Die Woche
- بەخشین (م)	Schenken
دەبەخشیم	ich Schenke
بەخشیم	ich Schenkte
بەخشراو	Geschenkt
دیبەخشینەم (ئا)	ich Schenke
بەخشاندم	ich Schenkte
بەخشیدەن (فن)	(J. 39).
- بوچوور (ئا)	- cine Art Baum.
- بەرا ژوو-وی (م)	- oben.
هەروەها — بەرەژوور لە بەرادە هاتووە	(J. 4)
- بەران (م)، وەران (گ، ز) بارێ (فن)	- Schafbock.
بەرخ (ئا) بەرخێك: باررون (پ) ئاررون.	
- بوخل (م) (ئەر): بەخیلین	- Hass, Neid. (J. 40)
- بەرز (ز) وەرز	- Hochliegender Grund. (J. 44)
- برویسك (م) بروسوو. بردوشك (ئا)	- Blitz
- بەرامبەر (م) بیرابەر (فن)	- gieich (J. 42)
- بۆچی (م)	- Warum (J. 38)
- بیچاك (ئا)	- Messer (J. 38)
- بەراش (م)	- eine der Leprosie ähnliche
	Krankheit weisse Flecken

بەعەرەبی ئەبرەص و تورکی بەرەچ.	Zeigen Sich auf Backe, Hand, Rücken u. s. w., die Haut ist Sehr trocken, Krankheit ist nicht ansteckend, nicht erblich aber unheilbar. Man Schreibt ihre Ursache einem zu Starken Genuss von Zwiebeln, Linsen und Ziegenfleisch zu, das Letztere namentlich Sollim Winter Sehr Schädlich Sein(١٠)
- بەرداش (م). بەرد — ئاش	- Mühlstein (J 42)
- بەری دەست (م)	- das Innere der Hand, die Flache Hand.
- بردن (م)	- tragen, bringen
دەمی رابوردووی تەواو بردیم	
پارتێسیپ براو	
برن (ئا)	- bringen
ئەز دی ووم	ich bringe.
ئەز برم	ich brachte
بوردەن (فن) (J. 48)	

---

(١٠) کوردییەکەی ئەم قسانە ئەمەیە: جۆرێکە لە نەخۆشی گولیی و گەڕیی، پەڵەی سپی بەسەر روومەت و دەست و پشتەوە دەردەکەون، هتد. پێست وشك دەبێ ئەم نەخۆشییە لە نەخۆشەوە ناگیرێتەوە واتە کەس لە کەسی تر نایگرێتەوە، پشتاو پشت نامێنێتەوە، بەڵام چارەسەر ناکرێ.....

- باختێ (خ)	- eine 2 jahre alte ziege
بەختی مش	Altes Schaf.
بەختێ (فن)	
- برژاندن (م)	- braten.
دەبرژێنم	ich brate
برژاندم	ich briet
برژییو	gebraten
بریشتە کەردەن (فن)	
- بەرەندیر (ئا)	- 2 jahr altes Schaf (J. 46)
- بارین (م)	Regnen
- بارییو	Geregnet (J. 34)
- بڕین (م)	Schneiden
دەمی ئێستا: دەبڕین	
رابوردووی تەواو: بڕیم	
پارتیتسیپ: بڕاو	
بوریدەن (فن) (J. 48)	
- بەر (ئا)	Brust
- بەش (م. گ. ز	- Theil
سی بەش (م)(١١)	- eim Drittel
چواری بەش	- eim Viertel
بەشی سویەمی، بەشی چووورمی (گ. ز).	

---

(١١) جارێکی تر خوێنەر خاترجەم دەکەمەوە، نووسەر چی نووسیووە وەك خۆی دەیکەم بە کوردی. وەرگێڕ

- بەت (ز)	- Enterich
- بوللك (خ) . پولك (فن)	- Niere
بەلگ (ز)	- Blatt, Feder
بال	Was eigentlich Flügel
بەرگر (فن)	bedentet, wird
	Auch Für Blatt ange wendet.
- بەلمەك (ز) بەرمەك (فن)	- nasturtium officinale.
- بولبول (زل) ئەمە سێ جۆری هەیە	Nchtigal
١- بولبول خۆش دەخوێنێ، خوشی ئاوازە	
٢- سێرە، خراپ و ناخۆش دەخوێنێ، بەد	
ئاوازە	
٣- بۆرە پەلەم. ناخوێنێ.	
- بلك (ئا). پلك (پ)	- Augenlied
- بولوایی هـ (ئا. خ) بالوایە (فن)	- Schwalbe.
- بەلاداچوون (م)	- Wanken
دەمی ئێستا: بەلادا- چین.	
پارتیتسیپ: بەلادا چوو	
(ی) دەلێ ئەمە لە داچوون و پێشگری	
بەلا پێکهاتووە (لاپەڕە- ٥٤)	
- بەلا لوك (ز)	- Weichel, Gebirgskirsche
ئالوو (فن)	Pflaume, Kirsche.
- بیلوو، بەلاوت (ئەر)	- Eiche.
بڕوانە: بالوت	
- بەلکوم (گ) بەلکە (فن)	- Vielleicht (J. 55)

- بەن (ز) بەند (فن) بن	- Band.
- بنیشت (م)	- Der Gummi der Pistacea
	mutica
داری بن، دارەبەن، بنوشت (J)	
- بوری پەلەم: بڕوانە بولبول و بوری.	
- بووك (ئا. ی. م)	- Braut
بووك هێنان (م)	Heiraten
وو-وی، ویوی (گ) بۆوی، بویو (ز)	
ویوەك (پ)	
بی، بیوێ هـ	
	Wittwe
- بوورێ (م)	-Kleine Ente, Taucher,
	Schwarze Ente.
بڕوانە: بوور	
- بوول (ز) بیلس (ئەر)	- Asche.
- بوور (ز. ئا). بۆر (م)	- grau
- بووز (ئا) (ت)	- Weiss, Eis (J. 59)
بووشقۆل (ئا) پشکل	- Schafencrement (J. 80)
- بەو سەبەبە، بۆ سەبەبە (م) بوو	- darum
سەبەب(ت)	
- بۆ پڕەکردن (م) بۆڕین (J)	- Brüllen (kuh)
- بوار (م) و- وار (ز) گودار (فن) گوزار	- Furt
- بووق، بۆق (م). وەق (پ) بەق (J)	- Frosch
- بوز (م). ویز (ك، ل، ز)	- eine Art Ulme ohne Früchte,

قەرەهئاخاج (فن)	Sehr Hartes Holz, Schmuck der Kurd. Friedhöfe.
- بوون (م). بووەدەن، شوودەن، داشتەن هەستەن (فن)	- Sein, haben
هەم:	ich bin
- بووم	ich war
- ببە	Sei
دەبم	ich werde sein
بوو	Seined (J. 60)
بوویە	gewesen, geworden.
- بووچکەرە (گ)، بووچووك (.J)	- Klein.
- بە (م)	- Für
- بی (م)	- in
- بۆ (م)	- nach, von
خۆم بەدەستی خولاْی دەدەم.	ich ergebe mich in Gottes Hand
بۆ ماڵی نەردیم	ich Schickte nach Haus.
- دلم بەو جوانی دەسووتا	Mein Herz brannte um den Jüngling. (J. 32)
- بیٚ (ئا) با	- Wind
- بێنیج (خ)	- Wiege
- بیسك (ئا)	- Locke, Zopf (J. 5)
- بی بی (ئا) (فن)	- Grossmutter
- بی (م) وی (گ) بید (فن)	- Weide (Salix)

- بی (ئا) بیوەهـ (فن)	- Wittwe. (J. 63)
بیر (م) بیئر (ئەر)	- Brunnen (J. 65)
- بید (ز) بیٚ (م) بی هـ (فن) بەهیٚ	- Quitte. (J. 61)
- بیستن (م)؛ بیهستن	- Hören (J)
- بێن (م). بۆن، بیهین (ئا). بیهین (J)	- Nase, Geruch.
- بێن کردن (م). بیهین کردن (ئا). بیهین (J)	- riechen
- بێن دادەن (م)	- riechen
ئەو کەوەی بۆ ئەمن هێنات زۆر بێنی لیٚ دیٚ	das Rebhuhn, Welches du mir brachtest riecht Stark.
- بیور (م). بیویر (J)	- Beil
- بیرکردن (م). بیر (J)	- erinnern. Gedächtniss.
- بێتاڵ (م). بەیتەر (ئەر)	- Vieharzt. (J 67)
- بییل (م) بێل، پیی هـ.	- ein holaerner Spaten. Schüppe
- بیٚ درێنگ (گ) بی یك رینگ (فن)	- gleich
- بێژینگ (م). وێژینگ (گ. ز)	- eim grosses Sieb. (J 66)
- بیکەڵك (م)	- unnütz.
بڕوانە: کەڵك.	
دەبیٚ ئەمە لە ((کەللە))ی فارسییەوە وەرنەگیرابیٚ؟	"Kopf"
- بێری (ئا)	- Schafstall (J. 66)
- پاکی ی (خ) (فن)	- Rasiermesser.
- پاڵ (گ) (بال- فن)	- Blatt, feder

برِوانە: باڵ.	
- پاپییە (گ). پاپەتی (ف)	- znfuss. (J. 85)
- پاسوونێ ه (گ) پانێ ه (ئا)	- Ferse
برِوانە:- پانییە	(J. 73)
- پاوانێ (م). پابەند (فن)	- Beiring der Frauen
	Im A. heist so eim eisernes Armband,von Frauen getragen.
- پاپوی (ز)	- Schmetterling (J. 75)
- پاکوسك (ز). ئەلکاکنگە (J)	- Namen eines Baumes
- پاچیك (ئا) پەچەه (فن)	- Hose.
- پاشی (م): پاشێ (ئا) (J. 71)	- Dann, nach her.
چوار رۆژان نەخۆش بوو، پاشی مرد:	er war vier Tage Krank, dann Starber.
- پاڵ دادن (م) پالدان (J) پەهلو دادەن (فن)	- anlehnen
- پاژ (م).	- Kleines Beil
- پاك داوێن (م). پاك دامێن (فن)	- ehrlich
- پاینی ه (م) پانی (J)	- Ferse
برِوانە: پاسوونی ه، پاشنێ ه	
- پارس ئەکروو (س)	- bellt (der Hund)
- پایرکە ه (ز). پار (م) (J. 70)	- im vorigen Jahre
- پالدوم (ز). پالدم (J.)	- Packsattelriemen
- پارسوو (ئا). پەراسوو	- Rippe

پیت (ز)	- Nase eines Menschen (J. 74)
- پەپوو (م) پیپو (ز)	- Wiedehopf (J. 85)
- پاچی یا (س)	- über morgen
- پەچ (س)	-Rücken
- پاچی چەم (س)	- Augenblick
- پچڕین (م)	- Zerreissen
دەپچڕینم	ich Zerreisse
پچڕاندیم	ich Zerrisst
پچڕاو	Zerrissen
- پچووك (م)	- Klein (J. 74)
- پارنگێ ه (ز)	- Schrecken steime
وشەکە لە — پارین-، واتە springen و وشەی — گێ-وە کە مانای ort ئەدات پێکهاتووە:-	Flussübergang
- پرچ (م). پرچ (J)	- Haarflechte. Haar im Allgemeinen.
- پێرە (س). پەرەن، پەری (فن)	- Vorgestern. (J.)
- پروین (س) پیراهەن. (J. 77)	- Hemd.
- پرد (س) پرد (م) برِوانە: پیل، پییور، پورد.	- Brücke
- پرسین (م)	- Fragen
- دەپرسیم	ich Frage
- پرسیم	ich Frug

- پرسراو	gefragt (J. 76)
- پەراسوو (م). پرسوو (J. 7	- Rippe
- پەرەسیلیرکە (م)، پەرەستوك (فن)	- Schwalbe
- پڕ (م). پور (فن) (J. 75	- voll
- پریشك (م). پریزك (J)	- Funken
- پور زویرە هـ (ز)	- aus kuhfladen bereitetes Brenn material. Dünger
- پەرەسەن (گ). ژوستەن (فن)	- Finden, Schen.
- پەرین (ك)	- Finden, Suchen.
- پەڕین (گ) پەریدەن (فن)	- Springen (J. 77)
- پاژ نوێش (م)	- Nachmittag.
یاخود:	Nach dem Gebet (J. 424)
- پیوی هـ (ئا)	- Leere Stelle hinter den Backen zähnem
- پشت کۆم (م)	- Buckel, Krummer Rücken.
- پەشنە پێ (ز) پەشنە (س)	- Ferse, Hacken
بڕوانە: پانیی	
- پەسین (س) پەسین (فن)	- Abend. Spätere Theil des Tages
- پشتێند (م) پوشت بەند (فن)	- Gürtel
- پەستاك (م)	- Jacke, Kurzer Rock
- پشیلە (م) پشی (ز) پشیك (گ)	- Katze
گوربەھ، گوربەھ (فن)	
- پستە (ز)	- Knöchel der Finger,

	Knacken der
پستە شکەستن	Knöchel
پشتوی (ز)	- Kleine im Gürtel getragene Pistole (J. 80)
- پەس، پەز (J) (ئا. ز. گ.)	- Schaf
- پشك (ز) پیسك (J)	-Feuerfunken,Wassertropfen, Spren.
- پشکوتن (م)	- Blühen
دەپوشکوم: دەمی ئێستا.	
پشکوتیم: دەمی رابوردووی تەواو.	
پشکوتوو: پارتیتسیپ.	
شگوفتەن (فن) شیکوفتەن (J. 52	
- پشمین (م)	- niesen
دەمی ئێستا: دەپشمین	
دەمی رابوردووی تەواو: پشمیم	
پارشنێ هـ (پا)	
پوریش (ز)	
(بڕوانە: Tomaschek, Pamir dialekte 128)	
- پلێتەم (م) (خ). پلتە (J)	- Lampendocht.
فتیلە (ئەر)	
لە زازادا دەبێ بە پلیتە و فتیلە.	
- پەلك (م)	- Fruchttragende Ulme
نەروەن، نەروەند (فن)	

- پەلای (ز). پیراو (J)	- Schuh mit Hacken
- پەلاھ، پەڵە (م).	- gut, überall bewässertes Land.
- نیمم پەلەھ (J).	- Schcht, halb bewässertes Land.
پەلە (ئارامییە) بڕوانە: (Socin, die neuaramäischen Dialekte S. 223)	
- پەلامار بردن (گ)	- aufhängen
پەژمورده، پەلمەردە (فن)	Hängend, Welk
- پامیك (گ، ل) پەمۆ پمبیك، پەمبێ ه (فن) (J. 82)	- Baumwoll
- پەمۆ (م)	- Baumwollenstaude
لۆکە	- Baumwolle
- پەموو دانە (م) پەمبێ دانە (فن)	- Baumwollen saane
- پەناندین (ئا)	- Schlagen.
- پەواڵگە ه (خ)	- Platz wo Schafe gemelkt warden. (J. 72)
- پوو یر (س) پوهر (پەهلەوی)	- Knabe
- پوور (م)	- Vater's Schwester. Schwester, Tante (J. 83)
- پووش (ز)	- Heu

- پووز(١٢) (ز. گ. فن) (پا)	- Nase eines Thieres Nase der Menschen und Thiere (J. 59)
- پۆڵا (م) پولاد (فن) فولاد. پوله (J)	- Stahl
- پوولەکەی ماسی (م)	- Fischschuppe
پوولەك (فن) (J. 84) هتد	Knopf, Flitter
- پوز ئار (ئا) (ب) پا ئەفزار (فن)	- Schuh, Sandale
- پوور (ئا)	- Kopfhaar (J. 83)
- پێکەوه (م)	- Zusammen. (J. 89)
- پیست (م) پوست (فن)	- Haut, Borke. (J. 84)
- پێ (ئا. م، ی. ز	- Fuss. (J. 85)
- پییل (ز) پوول (فن) بڕوانە: پرد.	- Brücke.
- پێسیم (س) (بڕوانە: پاشیوو: Nachtessen- J. 72)	- Mittag.
- پێرێ (م). پێرکە (ز) پیری (س) پەریر (پەهلەوی) پیر (J.)	- Vorgestern
- پیس (م) (ئا. ز	- Schlecht J:- Sale, désagreable, indecent.
- پیسیی (م)	- Schmutz.
لە پروسیی (فن) پیس ه (پا)	Fleckig, Schekig.

---

(١٢) وای پێ دەچێ ئەم پووزەی نووسەر ئەو پووزە نییە کە لە هەندێ ناوچەی کوردستانی باشووردا بەکاردێت. — وەرگێڕ-

پیسك (پا)	J. 87. 88.
- پێكەنین (م)	- Lachen
دەمی ئێستا: پێدەكەنیم	
دەمی رابوردووی تەواو: پێكەنیم	
(J. 344)	
- پیاو (م)	- Mann, homo
- پیاوەكە- بڕوانە پیاگەھ (J. 85	- das Männchen
- پیّیاھ (گ. ز	- Der Mann, Leute.
- پێمای (ز)	- Mass.
پێمایی كردن	- Messen
- پێوان (م)	- Messen
دەمی ئێستا: دەپێووم	
دەمی رابوردووی تەواو: پێوام	
پارتیتسیپ: پێوراو.	
پیوان (.J) پێ موودەن (فن).	
- پێوەنان (م)	- Klemben
دەمی ئێستا: پێوە دەنیم	
دەمی رابوردووی تەواو: پێوەنایم	
پارتیتسیپ: پێوەنراو.	
پیوەند كەردەن (فن).	
- پیزێك (ز)	- Rotz, namentlich von Schafen
ئەمە لە ((پووز))ەوە هاتووە كە مانای ئەمەیە:	Nase:

- پێچیك (م)	- das Gestell des Spinnrades.
واتە: پێچیك (م)	Fuss, Füschen? J.
- پێستە (م)	- Lederner Wasser Schen
پیست (J). پوش- لە پوست وەگیراو: (ئا)	
پیست	Haut
- پێچەڕە (م)	- Spaten
- پێیو (م). پی ھ (فن)	- Talg
- پیاگێ ھ (گ). بڕوانە: پیاو	- Mänchen. Männlein.
- پیشوەر (گ). (J. 88)	- Vor
- پیاكردن (گ) پێداكەردەن (فن) (J. 86)	- Finden, Suchen
- پیی ھ بڕوانە: بیل. بێڵ (م)	- hölzerne Schaufel
- پیك (ئا)	- Flöte. (J. 294)
- پێك (ئا)	- Wade.
ئایا ئەم وشەیە لە —پەلەك-ەوە هاتووە؟ (J.72)	
- پیل (ئا)	- Schulter (J. 90)
- تامیری (ئا)	- Zopf
- تا وون، تاعوون (م). طاعون (ئەر)	- Pest (J. 273)
- تایین (م). داییێ ھ (فن). دایین (.J)	- Amme
- تاشین (م. ز	- rasieren
دەمی ئێستا: دەتاشیم	
دەمی رابوردووی تەواو: تاشیم	

پارتیتسیپ: تاشراو. (J. 96)	
- تاش (گ. ل. ز. گی)	- Sense, Sichel
دەش (پا)	
- تاویی (و). تابووت (ئەر)	- Sarg (J. 91)
تاتیێ (ز). دات (J.)	- onkel, Vater's Bruder
- تەپ تەپ (م)	- grosse eiserne mit hölzerner
	Zunge versehne Glocke für
	Maulthiere
بڕوانە: زەنگوڵە	und kamele
- تەپل (م). تەبل (ئەر)	- Trommel
- توخلی (خ). توقلی (فن. ی)	- ein jahr altes Schaf.
- تاری (ز). تاریك (پەهلەوی)	- Gras.
- تەڕدەست (م)	- Fleissig.
بەدەگمەن ئەم وشەیە لە (فن)دا	
بەكاردێت.	
- ترسان (م)	- Fürchten
دەترسیم	ih fürchte
ترسام	ih fürchtete
ترساو (J. 98)	gfürchtet
- ترسنۆك (م).	- Feige, furchtsam
تەرسناك (فن). ترسونیك (J)	
- توربێت (ز). توربە (ئەر)	- von den Schiiten beim Beten
	gebrauchte Stücke Thon,
	welche von kerbela, wo das

	Grab Husein's gebracht. Als
	heilig angesehen werden(١٣).
- تەرزە (م)	- Hagel
- تەرازوو (م) (ز)	- Wage, Sternbild Orion.
میل	der bewegliche Theil dersel
	bem and emdie Becken
	hängen. J. 404
قیش	die faden der Wage.
- تیرییو (ز). تورب (فن) (J. 102)	- Rettig
- تەرزی دییكە (م)	- anders.
دیگەر (فن) تەرز (ئەر) (J. 275)	
- تەرخ كردن (گ). تەرك (ئەر) (J. 98)	- Verlassen
- تەرەكیی ھ (گ). تەرەكیدەن (فن)	- Zündhütchen.
	Zerspringen, Zersplittern.
تەركییان (گ). (J. 99)	
- تورش (فن). ترش (م) (J. 99)	- Sauer
توروش (فن)	
- تیرن ئابە بیلە (م) تەیرەن ئەبابیل (ئەر).	- Mauer Schwalbe.
شمشیربال (فن). ئوزون قەناد (توركی)	
(J.1)	

---

(١٣) ئەم لێكدانەوەیەی نووسەر بە ئەڵمانی نووسیویەتی ماناكەی ئەمەیە: شیعەكان لە نوێژكردندا بەردەمۆرەیەك بەكاردەهێنن و سەری پێدەكەن، بە شێوەی زەنگەنە پێ دەوترێت توربێت. ئەم توربێتە لەو گڵەی كەربەلا دروستكراوە كە گۆڕی حوسەینی لێیەو بە پیرۆزی دادەنێن. — وەرگێڕ-

- ترشۆکە (م). ترشووك (J.)	- Sauerampfer
- ترشك (ئا). توروشەھ (فن).	- eine Saure Pflaume.
- تاشی. تەشی (فن). J.	- Stachelschwein
- تەشت (ز) بەقسەی ژابا ل (١٠٠) (تەشت لە عەرەبی و فارسی و نوێدا مەبەست لە تەشتی ئاسن و گڵە)	- Metallene Schüssel.
- تەشی (ز)	- Kleines Spinnrad Für Bindfadendrehen
- تژی (ز). تێزی (م)	- Pulrer inder Pfanne.
- تەشنەییان (س). تینوایەتی	- Durst
- تفەنگ خیسیتن (ك) توفەنگ ناتن (گ) توفەنگ هاویتن (م). (J. 101).	- Schiessen. Flinte werfen.
- تفاق (م)	- Heu
- تف (ز). توف (فن) (J. 101)	- Speichel
- تەقەللا کردن (گ. خ)	- anstrengen
- تەقاش (ئا) لە ((تفاضی))ی عەرەبییەوە هاتووەش.	- Rache
- تگیر (گ). تگیرك (فن) (J. 111)	- Hagel.
- تگوی (ئا)	- Kleine Hirse.
- تەلخ (ئا) ئیستالخ (فن)	- Teich.
- تەلان (ز) تیرلان (فن).	- Falke.
- تل (س) (J. 188 b)	- Bauch

- تەل (س). تاڵ (م. گ. ز) تەلخ (فن) (J. 92)	- Bitter
- توند (م) (فن)	- Hart
- تالووکە (م)	- Layt
- توولی زەری (ز) کولکە زێڕێنە (پرچی ئایشە و فاتمە)	- Regenbogen.
- تەنیا (م. گ). تەنها (فن) (J. 106)	- allein.
- تەنبەل، تەمبەل (م. گ تەمبەل (فن) (J. 105)	- dumm Faul
- تن (س). تەن (فن) (J. 105)	- Körper.
- تمبان (س) تومان (ز) تومبان (فن)	- Hosen, Unterhosen.
- تەواینیین (گ. ك). توانیستەن (فن)	- Können.
- تاووســـــتان (گ). تاوســـــتون (س) تابیستان (فن)	- Sommer.
- تووایستن (م). خواستەن (فن).	- Wünschen, Schen.
- توشك (م) چێ وش (ئا. خ). چەپووش (فن) بڕوانە: تووشدیر.	- ein Jahr alte Ziege. Bock, J.
- توور (م). بڕوانە: تیروو، تورب (102: J)	- Rettig
- تۆڵە (م). تۆل (ز. ی)	- Rache
- تووتن (م) لیرە وشەی تومباکو(نەبیستراوە. J. 107)	- Taback
- تواندن (م)	- Schmelzen.

دەتووێنم	ich Schmelze
توواندم	ich Schmolz
تواند راو	geschmolzen
تووێنەر	der Schmelzende
تووانیدەن (فن.) . J.	
- توو ویل (ز) تووێل (م)	- Stirn
- توریَ ه (ز). تورك (J).	- Wollener Sack
- تووژ (ز) (توو: تووژ: ی: Sack álait)	- Sahne
- تووشدیر (ئا)	- 2 Jahre alte Ziege. J. 100.
- توور (ز) (تۆڕ؟)	- Wild, unbändig.
قاتری توور (J. 277).	ein unbändiges Manlthier
- تۆبزی (م)	- Kraft, Gewalt,.
به تۆبزی	mit Gewalt.
توبزوو (ت)	
- تەواب (م)	- Schliesslich
- تووی (ئا)	- Heirat
تووی (پ)	
- ئەز تووی دەكەم (ئا)	- ich heirate (J. 109)
- تۆو (م)	- Ei, Same
لێرە مەبەست لە هێلكەی مریشك نییە: (هێلكە: J. 108)	
- تووتیيا (م . ز)	- Collyrium, Surrogat für Zinkoxyd Collyrium.

بڕوانە: ڕۆح تۆتییا
تۆتییای كوردی لە شەڕابی هەڵگەڕاوی ڕوس و ڕۆنەكەرە دروست دەكرێ.

- توورا (س) تەبیر (س) (J. 101)	- Beil
- توو (م) تووت (فن) (J. 107)	- Maulbeere
- تەویرك (ز) تەگیرك (فن) (J. 111)	- Hagel
- تەویردی لەكیَ ه (ز)	- Hagel und Regen Zusammen.
- تووله (و)	- Junger Hund
له فارسی نوێداو له (ئا) توو له سەگی راوكردنه هەروەها له (ئا)دا بەسەگی ساوا دەگوترێ.	
- توویره (ز) (فن).	- Otter, Fuchs. (J. 108)
- توویلەكی (ز) تووله (فن)	- Pflanzenableger, junge Pflanzen.
- تاویلوك (ز)	- ein der Tamar iske ähnlicher Baum.
- تووریَ (ئا). تریَ (J. 98)	- Weintraube.
- تنوك (خ). تەنگ (فن) (J. 105)	- eng
- تێكول (م) تۆول (J)	- Borke, écorce.
- تینوو (م). تینوییَ تێنی، تینیتی (J)	- durstig, Durst
- تیژ (م. گ. ز) توژ (ئا) تیژ (فن) (J. 111)	- Scharf
- تێمیسك (م)	- Pocken
- تیغیَ (م)	- Rückgrat.
تیغەی پشتی ئینسانی ئەگەر شكا،	Bricht das Rückgrat

دەمرێ	das Menschen, So Stirbt er (der Mann)
تیغ (فن). تیغێ (J)	
- تێکەڵ دان (م)	- rühren.
تێکەڵی دەدەم	ich rühre.
تێکەڵم دا	ich rührte.
تێکەڵ دراو	gerührt.
تێکەڵ کرن، تێکەڵاوکرن (J.)	
- تێ هەڵسوون (م)	- reiben
تێ هەڵدەسووم	ich reibe
تێم هەڵسوو	ich rieb
تێ هەڵسوراو	gerieben (J. 248)
- تیر (ز)	- Loos.
لە وشەی — تیرکیشان- ەوە.	Pfeil ziehen
- تیڕ (م). (ئا) تورێ ە (ز) (J. 107)	- Kleine Wollener Sack.
- تەیی (ز). تەکی (فن) (J. 103)	- Ziegenbock
- تەویل (گ). بڕوانە: توویل.	- Stirn
- تووماۆ (گ)	- Sperm
واتە: تۆو: Ei, told (توخم) فارسییە.	
ئاوو: Wasser. ئاب (فن) (J. 108)	
- تیژاو (گ). بڕوانە: تیژیی (ی.111)	- Zünd hütchen auch Salpeter Säure.
- جالجالوکە (م). جال، زەجال (فن)	- Spinne.
جولا (J)	

- جاریی (م) جاریی)(ئەر) (J. 115)	- grosser irdener wasserkrug.
- جاڵ (ئا) چال. چاڵاو (س) (J. 125)	- Brunnen.
- جار (ز)	- Flechte. Rolle.

Baumwolle, Wolle, Haare werden in Jar gedreht oder gerollt um sie bieg sam und weichn zumachen(١٤)

- جایتر (ز)	- Kleine Stücke der Stengel und Kapseln der Beum wollenstaudem die sich inder Baumwolle befinden und ausgelesen Werden müssen
- جارێك (م). جاریەك، (ی). جار fois.	- einmal
- جانباز (م.ز). جامباز	- Pferdehändler.
- جاجیك . (ز.گ). زیتك (پەهلەوی)	- Harz, Gummi
جیتك (پا) بڕوانە: جێ	
- جان مەرگ (ز). جەوان مەرگ (فن) (J.113. 119)	- Mandragora.
- جایەڵ (ئا). جاهیل (ئەر) (J. 114)	- Jung
- جاو و (ئا). جامی (فن)	- baumwollenes Zeug. Linge, toile (J).
- جیریت (گ.ز) جرید (فن) بڕوانە: جلید (J. 115)	- Speer

---

(١٤) نووسەر دەڵێ: لۆکە و پەمۆ، خوری و موو لە جار دەدرێن یاخود بەجار لوول دەدرێن و گرۆڵە دەکرێن بۆ ئەوەی شیبکرێتەوە و نەرم و نیان و خاو ببنەوەو خۆش بن. — وەرگێڕ-

- جەخت (گ). جەهد (ئەر) (J. 122)	- Anstrengung
- جووگ (ز). چووك، چووق، چیکا، چیکات (ل).	- Kleiner Steimhüsel.
- جومبایز (ز) جەممازە (ئەر)	- Reitkameel.
- جلید (م) بڕوانە: جریت	- kurze Lamze.
- جوومە (م). جومعە (ئەر). جوومە (خ) (J. 118)	- die woche.
- جەگەن (م)	- Binse, weiches Rohr, zum Maltenflechten Verwendet.
- جەمجەمێ (ز)	- Stellen in Morast und Wiesen mit Gras bedckt aber ohne festen Boden, man sinkt ein und kommt nicht wieder heraus(١٥).
- جیمیاین (ك). جومبیدەن (فن) جووندین (گ)	- Schühein, wackein.
- جینك (گ). جلك	- kleider
- جەنجایل (ز).	- Dreschkarren mit kleinen Rädern ohne Reifen.
- جگەر بەندی بووز (ئا)	- Lunge, Weisse Leber.
- جوور هەنی (گ). جوور (فن)	- anders, auf andere Art.

---

(١٥) نووسەر بە ئەڵمانی وتویەتی: مەبەست لەمانە چەند شوێنێکە لە زەلکاو لە ئاو و قوورِ و لیتە پێکهاتوون. گیا لەسەریان شین دەبێ ئەوی بەسەریاندا بڕوات نقووم دەبێ و جارێکی تر نایەتەوە دەرێ. — وەرگێڕ-

- جوویتن (گ). جوویدەن (فن) بڕوانە: جوون	- Kaun. (J. 121)
- جوویلایق	- Bilbas in Sulduz, Knöchel des Fusses.
- جوولای (ز.م) جۆلا (پەهلەوی). جولفە (J. 117 a)	- weber.
- جووالّ (م). چووال (.J) جەوالّ	- Wollener Sack.
- جوون (م) بڕوانە: جووتن. جوویدەن (فن)	- kauen.
دەجووم	ich kaue
جووم	ich kaute
جوواو	gekaute
- جەوت (م)	- Eichel.
- جووا نوو (م) بڕوانە: کوڕ، کوررە	- Fohlen, junges Pferd Fohlen und Junge Mann.
- جووك (ئا) (خ). یۆغ (پ). یۆغ (فن)	- Joch.
- جووی (م). جیتك (پا)، زیتگ (پەهلەوی) بڕوانە: جاجیك (J. 114)	- Harz, Gummi
- جۆ (م. ی. س). جووی (فن) جۆی (پەهلەوی)	- Graben wassergraben (J.119)
- جوان (م) (فن)	- hübsch, jung
- جۆشی ئاوردن (م) هەروەها: جۆش خواردن. جووشیدەن (فن) جووش	- Kochen.

خوردەن (فن)	
- جۆشانین (م) جوشەنیدەن (فن)	- Konchen
- جواو. (ز.گ). جەواب (ئەر) (J. 119)	- Antwort
- جووشایین (ز)	- Arznei
- جۆگەلە (م)	- Wassergraben.
- جووتێر (م). جونت (فن)	- Ackerbauer.
لە جووت وەرگیراوە کە مانای das paar ئەدات.	
جوتکار، جووتیار (J.)	
- جوومە خاوو (س). جامەیی خواب (فن)	-Bett,Bettzeug,Schlafkleider.
- جێ گەه، جێ گوهی نووستن (م). یاگێ ه (گ)	- Bett.
جییا، خێگە (J) جاگەه (پەهلەوی)	
- جووت بەندەه (م)	- Acker baner.
- جیياز (م). جیهاز (ئەر) جیهاز (ز) (J.122)	- Mitgift der Braut
- جییوە (م). ژییوەه (فن) (J. 232)	- Quecksilber
- جیئاین (م)	- Theil
دووجیئان (دوو جییان)	Halb
سێ جیئان	Drittel
- جوویك (م) جوفتەك (فن)	- Zwillinge
جووفت	(J. 122) Paar
- جیهانێ (ئا) جووانوو.	- 1 jahr altes Fohlen.

- جێ هێ ه (ئا) جۆ (فن)	- Gerste.
- چالویك (م)	- dorniger Busch.
- چایریکە (ز)	- Dachs.
- چاڵاو (م). جال (س)	- Brunnen.
- چەوریی (گ. م. ز) چەبری (فن)	- Fett
- چاك (م)	- gut, Schön (J. 125)
- چەناگەه (م)	- Kinn (J. 132)
- چاق (گ) (فن)	- Fett (J. 125)
- چارە (گ) چەهرە (فن)	- Gesicht.
- چاقووی (گ) چەکوش (فن). چەکووش	- Hammer
چاقوو (فن) (J. 125)	Federmesser
- چاڵ (م. ز	- niedrig. Tief.
- چاندن (م)	- Streuen, Säen.
دەمی ئێستا: دەچێنم.	
دەمی رابوردووی تەواو: چاندم	
پارتیتسیپ: چاندراو	
ئەفشاندەن (فن) (J. 126).	
- چزوو. (م)	- Stachel
- چەرمی (ز.م) سپی.	- Weiss
چارگینە (س)	- Korb.
- چووست (م)	- Fleissig.
- چەپاڵێ(١٦)	- Ohrfeige.
- چەت (ئا). چی	- was

---

(١٦) ئەم وشەیەی نووسەر بەکاری هێناوە، مانای (زللە) دەگەیەنێ. — وەرگێڕ-

- چچیك (ز). چیچیك (ت).	- Muster der Teppiche.
- چەك (ز) چەكووش (فن) (J. 129)	- Hammer.
- چەقچەقیٚ (ز).	- eichorium
- چفت (ز.گ) چەفت (J.). چەوت	- krumm
- چەكچەكیلە (م). بڕوانە: شەم شەمە كوێرە	- Fledermaus.
- چووما؟ (ئا)	- Warum? (J. 136)
- چەمووش (م)	- unbändig, wild.
- چووەنەر (ز) چووقوندەر (فن) بڕوانە: چەوەندەر.	- rothe Rübe.
- چنایر (ز) چنار (فن) عەرەبی خوزستان بەداری Lotusbaum دەڵێن: كونار. چنار لەلای زەنگنە بە مووچ ناودەبرێ. (J. 138)	- Pappel, Platane.
- چەمگییر (ز)	- Schielend.
- چنگایل (ز) جۆرە نانێكە بەرۆنە كەرە سوور دەكرێتەوە.	- eine Art mit Butter gebackenes Brod
- چانچیٚ (ز) چەمچەم (فن)، كەوچك	- Casserolle, Löffel
- چلانگر (ز). چلنگر (J)	- Schlosser.

- چنگاین(١٧) (ز)	- eine kleine, vom Müller als weizen und Mehlmass gebrauchte Schüssel.
- چووله (س). شیله (فن)	- Baumwolle.
- چلك، چڵك (م). چرك (فن)	- Schmutzig.
چەندتە (م). چەند تاھ (فن)	- wie viel.
- چوون (گ). چۆن. (J. 134)	- wie.
- چگین (ك). ڕۆیشتن؟ (J. 134)	- Gehen.
- چحچك (ئا)	- Grille.
چحچك (گ). چحچە (فن)	- Löffel.
- چەڵتوق، چەڵتوك (م) چەلتوك، شەلتوك (فن)	- Reis pflanze.
- چە لۆن (م). (J. 136a. 137)	- Aufwelche Art, wie?
- چیریٚ (ئا)	- Lärm
- چۆم (م)	- Fluss, Strom (J. 120)
- چووان، شوان (م. گ. ز) چیو (ف) چوپان (فن)	- Hirt
- چەوەندەر (م). چوقوندەر (فن) چووندەر (ف). بڕوانە چونار	- rithe Rübe.
- چۆیلەكە، چۆلەكە (م)	- Sperling
- چووخ (ز). چبوق (ت). قەلون.	- kleine Pfeife.

---

(١٧) نووسەر بە ئەڵمانی وتویەتی: ئەمە سەتڵێكی بچووكە ئاشەوان بۆ پێوانی دەغل و ئارد بەكاری دەهێنیٚ. هەروەها ئەو ربەیەكە كە ئاشەوان مزە ئاشی پیٚ دەپێویٚ. — وەرگێڕ-

- چوو (ز. گ. س). چوب (فن)(J. 133)	- Stock
- چویله (ز) (فن)	- Stachelschwein
- چووپی. (ز) چۆپی.	- Hochzeitstanz.

ناوەکە لەو کووتەك و گۆپاڵ و دارەوە کەوتۆتەوە کە لە زەماوەندی بووك هێناندا، شایی کاران لەکاتی هەڵپەڕیندا بەدەستیانەوەیە. لە زەماوەندەکەدا هەڵپەرکێ کاران دارەکانیان لە یەکتری دەدەن، بەپێی ئاوازی تووزەلەو دەهۆڵ و زوڕنا هەڵپەڕن. زۆرجار ئەم هەڵپەڕینە شەڕو هەرای گەورەی لێ بەرپا دەبێ. زۆربەی کۆچەر و خێڵەکییەکانی وڵاتی فارس ئەم جۆرە زەماوەندانە دەکەن(١٨).

- چوون (ئا) چگین (ك). چوون (J)	- gehen
دی چووم	ich gehe
چووم	ich ging
بچوو! (فرمان)	(J. 134). gehe.
- چاووك (گ). چابووك (ت) (J. 123)	- Fleissig.
- چیرین، چهرین (گ). (J. 129)	- Laut rufen
- چێ ه (ئا). چیا.	- Gebirge.
- چك (ئا)	- stern
چك ی هەمت بەرێ ه	die Pleiaden
- چل (م)	- bunt, Scheckig

کەپکی چل: جۆرە کەوێکە لە ساوجبولاغ.

- چییا (ز)	- Hügel.

بڕوانە: جووگ، چێ (J. 136)

---

(١٨) نووسین ئەو روونکردنەوەیەی بە ئەڵمانی نووسیوە.

- چیمان (ز) چیمەن (فن) (J. 131)	- Rasen, Wiese.
- چوول (گ. ل. ز) چۆل. (J. 134)	- Wüste.
- چیت (ل)، داری چیت.	- Buchsbaum
- چوویخە (خ). چۆق (ئا). چووخە (پ)	- Kameelwolle.
- چیمێند (خ)	- Rosen strauch.

لەم ئەم گوڵە، گوڵاو دروست دەکرێ گولەکەی پێ دەوترێ:- گولی گولئابی.

- چرا (ئا). چراغ (فن) (J. 127)	- Lampe.
- چووچك (ئا). چیغوك (خ) چوویك، چوك (J)	- Sperling
- چمچك (ئا)	- Staar.
- چووش (خ)	- eine, jahr alte Ziege.
چەپوش (فن)	Bock
- حاسڵ (م) (ئەر) (J. 139)	- Korn
- حەسار (م. ز) حەس (س) حیسار (ئەر) (J. 142)	- Hof
- حەلالی (م). مێزەر	- Turban.
- حەز لێ کردن (م)	- Wünschen
حەزم لێ دەکا، یاخود حەزی لێ دەکەم:	- ich wünsche.
حەزم لێ کرد، حەزی لێ کردم:	-ich wünschte
حەز لێ کراو	- gewünschte

ئایا ئەمە لە وشەی ((حظ))ی عەرەبییەوە نەهاتووە؟ (J. 143)

- حیلەحیل (م). حیلاندن.	- das Wiehern des Pferdes
- خام (م)	- vom Europa importirtes

	baumwollenes.
خام (ئەر) (J. 149)	Zeug
- خەون (م). خەون دیتن (J. 165)	- Traum, träumen.
- خالّ (ز). خال (فن)	- Muttermal, Tätto wirung
خالّ زەدین (J. 149)	Tättowiren.
- خار (س) خوشك	- Schwester
بڕوانە: خانگ	
- خەسروو (س)، خەزوورە (ز) خەسوو	- Schwieger mutter
(م.J) خاسیی (ئا)	
خووشوو (فن)، خۆش (خ)	
- خەزوور	- Schwieger vater
خوسروی (پەهلەوی)	
- خانەی شوویی (م)، خانە خویٚ.	- gastfrei
- خانوو (م) خانیٚ ه (فن)	- Stube, Haus
- خامیٚ (ز). خامیٚ ه (پەهلەوی)	- die als Schreibfeder benutzte
	Binse.
- خوو (ز). خاییٚ (فن) هیٚلکە.(J. 150)	- Ei, Hode.
- خاس (ز.گ). خاص (ئەر)	- gut, pur, gewäht, nobel
- خان کردن (گ)	- dreschen
- حاینین، خەنین (گ). خەندیدەن (فن)	- Lachen
(J. 344)	
بڕوانە: پیٚکەنین.	
- خاوە کرن (ئا)	- auslöschen.
- خانگ (ئا)، خوشك،	- Schwester.

بڕوانە: خار	
- خایلیٚ (ئا) خۆلّی (J)	- Stanb, Asche.
- خاسی، خەسی (ئا)	- Mutter der Frau,
	Schwiegermutter
- خووبایس (ز)	- Abwesend.
- خەراب، خەرایب (م). (J. 153)	- Schlecht.
- خووری (م.ز) (J. 442)	- Schafwolle.
- خوراندن (م)	- jucken, Kratzen.
دەمی ئیٚستا: دەیخوریٚنم.	
پارتیتسیپ: خوراندراو	
خوراندەن (فن) (J. 162)	
- خڕ، خیر (م)	- rund
- خارەك، خەڕەك (م)	- Kleine Spindel für
	Bindfaden
بڕوانە: خڕ	drehen.
- خریٚنە (م)	- Stelle hinterden Backen
	zähne, wokeine Zähne.
- خەرکویل (ز):	- eine Pflanze, deren Blüthne
	dicht
کری خار (فن)	-beisammen auf einem
	Stengel Stehen.
- خەرن گەزە (ز) خەرگەز (فن). کەرگەز	- Eselbeisser
- خرخر (ز). پرخە	- Schnarchen.

بەو خیٚزانانە دەوتریٚ کە ناوەڕاستی زستان (چلە) دەخل و دان و ئارد و

ئازووقەی ژیان دەکرن. واتە ئەو خێزانە لە برسان مردنەوە نزیکە چونکە خێزانی ئاسایی لە پایزدا پێداویستی زستان دەکرێ. (J) دەڵێ خرخر، راله لە فارسی نوێدا بە پرخە پرخی نووستوو دەوترێ. (154).

- خرنووك (م)	- ein Kleiner Gallapfel
- خەرسا خویل (ز).	- Eseldünger.
بڕوانە: خایله، خوولی	Staub, Asche
لە وشەی ((خەر)) وەرگیراوە: کەر	Esel
سووکاله (فن)	
- خەروێزە (ز) شووتی،	- Wassermelone
خەر بووزە، خەربووز (فن). (J. 154)	
- خرییش (ز): (وەك میوە دەخورێ)	- Asphodel.
سریش (فن)	
- خارك (ك). هەڕیی (گ)	- Thon, Erde, Schlamm.
هەردێ (ئا) خڕی، هری (.J)	
- خریفت (م. ز. گ). خریفت (فن)	- dumm, Zweite Kindheit.
خەرەف (ئەر) (J. 155)	altersschwach.
- خەزوور (ئا) (J. 155)	- Vater der Frau
- خزمەت (ز.خ) خدمە (ئەر) (J. 152)	- Dienst
- خستن (ك) (J. 156)	- WERFEN
- خەشای (م)	- ein aus Ziegenwolle gewebter Szck.
- خیلامێ (خ)	- junges Lamm
- خولاندنەوە (م)	- drehen

پاشگری ((ئووە)) بە هەموو کەس و

دەمێکەوە دەلکێ:

دەخولێمەوە	ich drehe
خولاندمەوە	ich drehte
خولاندراوەوە	gedret
وشەکە لە —خول-ەوە کەوتۆتەوە:	Kreis, J. 146
- خول (س). خۆڵەمێش (م). خولی، خۆڵ (J)	- Asche
خەلا (س). خەلا (ئەر)	- der Abtritt.
خەلا (فن، پەهلەوی)	
- خیلتە (خ) خەریتە (ئەر) (J. 158)	- Sack
- خۆڵەمێش (م). خوول (س) (J. 165)	- Asche
- خولاێ (م). خودا (فن) (J. 152)	- Gott
بڕوانە: خوا	
- خالتی، خەلیتە (ز)	- Halsband eines Hundes
- بڕوانە: قەلیتە. جۆرە قایشێکە لە ملی سەگ دەکرێ.	
- خەلوز (م) خۆل، خوول	- Holzkohle
بڕوانە: رەژوو، رەژی	
- خنکان (م)	- Sinken
دەمی ئێستا: دەخنکێم	ich Sinke
خنکام	ich Sank
خنکاو (J. 160)	- Gesunken.
- خنە (م) خەنە (J) حننا (ئەر)	- Lawsonia inermis
- خەنازیر (م). خنازیل (ز). خەنازیر (ئەر)	- Bräune

- خۆیدین (ز) بڕوانە: خەوتن	- Schlafen
- خواردن (م)	- essen
دەخۆم	ich esse
خواردم	ich ass
خوراو	gegessen
خوردەن (فن). بڕوانە:	
خوو، خووا (J. 163)	geschmack
- خوێندن (م)	- Lesen.
دەخوێنم	ich Lese
خوێندم	ich Las
خوێندراو	gelesen
خوێنەر	Lesend
خاندین (J). خاندەن (فن)	
- خۆخ (م) (ئەر)	- grosse Aprikose, Nektarine.
خوێ (م). خوا (گ). خۆ (J). خێ (ئا)	- Salz.
خیوا (پ)	
- خوا ئەر (م). خار (س) خوو (پ).	- Schwester.
خواهەر (فن)	
- خۆر (م.ز). خۆر (ل) خور (پەهلەوی)	- Sonne.
خورشید (فن) (J. 162)	
- خوو (ز) بەراز. خووك (فن)	- Schwein.
بەرازی سێ ساڵانە.	
- خوشك (م) (ز).	- Schwester
برا وا بانگی خوشکی دەکات. ژن بە خوشکی دەڵێ: دتی: خووه (پەهلەوی)	

(J. 165)	
- خواستن (م)	- Suchen, Wünschen, wollen.
تواستین (گ). خواستەن (فن) (J. 161)	
- خۆش کردن (م).	- anzünden.
(زۆر جار بە مەبەستی چاککردنەوە لە نەخۆشی بەکاردێت)	
بڕوانە: دەرمان:	Heilmittel
- خوار کردن (م)	- bigen.
خوار:	Krumm
خار (ئا) (J. 160)	
- خۆدین (ز)	- Traum, das im Schlaf
	gesehne.
بڕوانە: خەودین.	
- خۆدیین (ز)	- träumen, Schlaf sehen.
- خویر (ز). خار (پ)، خوار،	- unten, unter
بڕوانە: خواریزم، خوارزیم (زەمین)، واتە شوێنی نزم، ناوچەیەکە لە باشووری زێی ئەرال (J. 160).	
- خوری (م) (ز) (J. 442)	- Schafwolle.
- خووام (ك) خۆم.	- ich selber.
خۆیت: Selbst	
خۆی، خۆمان، خۆیتان، خۆیان:	er, wir, ihr, sie, Selbst (J. 160).
- خوارەوە (م) بڕوانە:	- unten, unter,
خۆر	
- خووه (ئا) بڕوانە:	- Schweiss,
ئارەقە	

خوو (پ). خوو دەکا (ئا):	er schwitzt
خوو دییە:	er schwitzte (J. 160)
- خوریَ (ئا)، خوری (J).	- Blattern, Pocken
- خیزاین (ئا). ئەم وشەیە لە وشەی:	- Kinder
((خزیدەن))ی فارسی نویَ وەرگیراوە، کە چۆن منداڵ بە گاگۆڵکە دەڕوات و	
دەخزیَ. (J). خزین و خیَزاین. بڕوانە: منداڵ، زاروو.	
- خیوەت (م) خەیمە (ئەر) (J. 168)	- Zelt.
- خیَن (م)، خین، خویَن. خوون (فن)	- Blut
(J. 165)	
- خیز (م) (خیز) (J)	- Sand.
خل (خ، فن)	- Rotz.
- خەو (ئا)، خواب[19] (فن) (J. 160)	- Traum.
- دار (ئا. م. گ، پەهلەوی، ل. ز	- Baum, Stock Holz, (J. 170).
- داری جوفت (ز)	- Pflug.
- داری ئونیشك (ز)	- toder Baum, trochen
	aussehender Baum mit Kleinen gelben Blähern.
- داری ستر: درەختیَکە، گەلاَو بەرەکەی بۆ شتی مردوو بەکاردیَت. بڕوانە:	
مورتیك (م). سور (ئەر)	
- داری کیکووم هەروەها کیکووب	- Buchsbaum
ئەمە لەلای فارس و لور ((چیت))ی پیَ دەوتریَ	
- داری مازوو (م). بڕوانە: مازوودار	- Eiche.
- داڕوو (ئا) (م) واتە ئەو دەرمانەی	- Arznei

---

(١٩) لەوە دەچیَ نووسەر- خەو و خەون- لیَك جیا نەکاتەوە. -وەرگیَڕ-

پیاو مووی پیَ لە خۆی دەکاتەوە. بڕوانە:	
دارو- گەرم (ئا)	Pfeffer. (J. 171).
- دایدا (س). دادە	- Schwester
- داویَن (م). دامەن (فن) (J. 172)	- Saum eines Kleides.
- داڵ (ل. گ. ز) بڕوانە:	- Geier.
دالاَش (م)، داڵ، دالەهـ (فن).	
- دایك، داك (م) تایی هـ (فن) ئەمی	- Mutter
داك (ئا).	
- دایوو (م) داوو (J). دام (فن)	- Netz.
- داقایل (ز)	- Grossmutter. Die grosse
	Muher
- دا دای کردن (ز)، بڕوانە: وەڕین.	- bellen
گەماڵ دادا مەکەرە:	der Hund belt.
- داس (م.ز)	- Sense, Sichel
تاس (پەهلەوی. داش (فن) (J. 171)	
- دان (ئا.م)	- geben
دەدەم (م)	ich gebe
دام	ich gab
دارو	gegeben
بدەر (فرمان)	gieb
ئەز دەدەیم (ئا)	ich gebe
ئەز دام	ich gab
بیدە	gieb!
دائین (گ)	geben

داپین (ك)	
دادەن (فن) (J. 173)	
- دانایین (م)، دانان،	- Wegschaffen, hinlegen
دادەنێم:- ich Lege hin	
دامنا:- ich Legte	
دامراو، دانراو: hingelegt (J. 172)	
- دانیشتن (م)	- sitzen
دادەنیشتم، دادەنیشم: ich sitze	
دانیشتم: ich Sass	
دانیشتوو gesessen	
نیشستەن (فن) (J. 172)	
- دالْك (گ) (J. 172)	- Mutter
- دا (گ). بڕوانە	- Mutter
دادا،	
داپیر (گ). (J. 169)	- Grossmutter
- دایندە (س)	- Wespe
- دایندە ئەسەل (س) بڕوانە:	- Biene
هەنگ، مێشەهەنگ، مێشە هەنگوین.	
ئەسەل (ئەر)= هەنگوین. Hönig	
- دە (م)، بڕوانە: لە	- in, an,
دەستی دەگیرفانی ئەوی نا: er steckte die Hand in ihre Tasche.	
کەوش دەپێم کرد: ich zog schuhe an	
هەمیشە ئەم ڕستەیە بەرگوێ دەکەوێ:	
دەمانگی سەفەردا	im Monat Safar (J. 169)

- دەبەر کردن (م).		- an kleiden (J. 46)
- دابینن (م). بڕوانە: دابێشتن، دابێژتن:		- Sieben
دادەبێژم:	ich Sebe	
دەم بیت:	ich Siebte	
دابێژراو:	gesiebt	
دابێژەر:	Siebend	
بیختەن: (فن)	(J. 64)	
- داپۆشین (م)		- bedecken
دیدەپۆشیم	ich bedecke	
دام پۆشی	ich bedeckte	
داپۆشراو	bedeckt	
پووشیدەن (فن)		
- دووت (س)		- Mädchen, Tochter
دووتی کییاه		Jungefran
دووتی وەقتی کار		Heirathsfähige Mädchen
دیت (گ) دیتە، دیت (ز). دۆخت (پەهلەوی). دوختەر (فن) دیتە (ز) (J. 176)		
- دوخ (م). دوك (فن)،		- Spinnrad.
- دەخل (م.گ)، دەخل (ئەر)، .J.		- Ernte
- دەدان (م). دەنان (ز)، دەندان (فن).		- Zahn. (J. 176)
- دیدە (س)، برا		- Bruder
- دەرکردن (م)		- auskleiden.
- دارشکنە (م. گ. ز):- لە هەموو فارسدا بەکاردێت.		- Arsenik und Quecksilber
- دەرمان (م). بڕوانە:		- Arznei, Medizin.

داڕوو (ئا)، دەرمان (فن)	
دەرمانی دەشتێك:	Der in der Wüste Wachsende Wermut
دەرمانی ڕشانەوە (م) (J. 180)	Brechmittel.
لە زۆربەی ناوچەی فارس بەو دەنکە شقارتەیەی ئاگری پێ دەکرێتەوە، دەڵێن: دەرمان.	
- دوور و مبە (س): بڕوانە: دەرمان:	- trockene Reiser
- دڕك (گ). دیریك (ز)، دڕوو (م).	- Dorn eines Baumes, Sträuche.
درکی دارو دەوەن لە فارسدا بەخار ناودەبرێ.	
- دڕوو (م).	- Dorn
دڕووی ماسی، ئەدوور (فن)	Fischgräte (J. 181)
- دەروشە (م). دیریفش (فن)	- Schuster pfrieme. (J. 179).
- دەرماین (ز). دەرماندە (فن).	- arm, verlassen.
- درۆ (گ، م. ز) دروغ (فن)	- Lüge
- درۆزن (م)	- Lügner. (J. 180)
- دەرزین (ز). دەرزی (گ).	- Nadel
دەرزی (فن)	Schneider
دەرزێ	Naht. (J. 178)
- دروون (م)	- nähen
دەدرووم	ich nähe
دروووم	ich nähte
درواو	genäht

دیرون (J) دۆرون.	
دوورانین (گ)	(J. 181)
- دڕاندن (م)	- Zerreissen
دەدڕێنم	ich zerreisse
دڕاندم	ich zerriss
دڕاندراو	zerrissen
درانیدەن (فن) دیریدەن (J. 177)	
- دەرا ویدەن (م)	- ernte
دەردروم	ich ernte
دروووم	ich erntete
دراوایی، دراوەیو	geerntet
درودەن (پەهلەوی)، دەراویدەن (پ)	
درو کردەن (فن)	(J. 181)
- دریم، دیرهیم (م) (J. 180)	- Gewicht, viele batman
- دەرکا، دەرکە، دەرگا (م) (پ) (J)	- Thür
- دەر (ئا)	- draussen (J. 176)
- درەنگ (م)، درینگ (پ)، دیر (فن)	- Spät
دیرەنگ (ئا)	(J. 180)
- درەخت (س) (فن)	- Baum
دەرختی یوز (گوێز)	Wallnussbaum
دیرەختی وایووم (بادام) (J. 178)	Mandelbaum
- دەروان (م). دەربان (فن) (J. 180)	- Riegel
- دیرەوا، دەرەوە (م) (J. 179)	- draussen
- دەرگیستن (ئا). بڕوانە:	- Verlobung.

دەزیران (ز). دەزگیران (م) (J. 180)	
- دز (م.گ). دوزد (فن). (J. 182)	- Dieb
- دزین (م)	-Stehlen
دەدزیم:	ich stehle
دزیم	ich stahl
دزراو	gestohlen
دزین (گ). دوزدیدەن (فن) (J. 182)	
- دەزوو (م). دەزی (ئا)	- Faden zum Nähen
- دەزیراین (ز). بڕوانە: دەزگیران (م) (J. 183)	- Verlobung.
- دزگێن (ز)	- Zügel

قولابێکی ئاسنە، یاخود پارچە ئاسنێکی درکاوییە، یاخود پارچە چەرمێکی بزماراوییە وەك درك لەسەر پشتی لوتی کارو بەرخ و گوێرەکە قایم دەکرێ بۆ ئەوەی رێگای شیر خواردنی لێ بگیردرێ. ئەو درکانە ئازاری مەر و بزن و مانگاکە ئەدەن و نایەڵێ بەرخ و کارو گوێرەکە کە شیرەکەی بمژن.

- دەژگیر (م)	- grosses Sieb umkalk, kies.
- دوژمن (م) دوشمەن (فن) (J. 183)	- Feind.
- دەست (فن). دەس (گ). (J.183)	- Hand
- دەستگیران (م)	- Verlobung, das Handnehmen.
دەزیران (س)	
- دەست پێ کردن (م)	- anfangen (J. 184, 20)
- دەسترە (م) دەسەسر،	- Handtuch, Halstuch
- دەستەروم (ز)	- Führstange des Pfluges

- دەسماڵ (م). دەستمال (فن) (J. 184, 4)	- Handtuch
- دەستمییاین (ئا. خ)	- Führstange des pfluges
- دەعبا (م).	- Vogel
ئەو دەعبایە دالاشە:	Dieser Vogel ist ein Geier
- دەق (ئا). دەق (فن) (خ)	- Fest, hart, steiniger.
- دەگەڵ (م) لەگەڵ،	- Mit, gegen, (J. 187)
دەگەڵ لەشکری پاشا دەوایی کرد	Er kampfte mit des Königs Heer.
- دگاین، دگان (گ). ددان.	- Zahn.
- دلی (گ)	- hohl, drinnen.
- دەڵ (ز)، دێڵ (گ). (J. 199)	- Weibchen, Hündin
- دەمکاینە (م)	- viscum album

شلەیەکە لەدار بەڕوو پەیدا دەبێ ژنان خۆشی دەکەن و بۆ موو لە خۆکردنەوە بەکاری دێنن.

- دیمە (م) (س). دەمەھ (فن)	- Blasebalg, auch Athem.
- دەمانچە (م). تەپانچێ (ت)	- grosse Pistole. (J. 175)
- دویما (ز.گ). دیما (م)	- hinten, hinter (J. 195)
- دوما — یاخود دووماسوو (ز)	- morgen, morgen früh

سوو لە وشەی سوبحی عەرەبییەوە هاتووە. هەروەها بڕوانە:

دوما:	nachher, hinten.
- دەم (گ، ز). دەو (ئا). زار.	- Mund (J. 189)
- دمە- بڕوانە: دێمە.	
- دینك (گ). دەندێ (فن) پەراسوو	- Rippe
- دەنییان (گ). بڕوانە:	- ver lierne

دوندا (J. 190, 348)

- دەنگی هەور (م): لە دووکەرت پێکهاتووە:	- Donner

دەنگ: Stimme

هەور، هور: Sturm (J. 190)

- دەنك (م). دەنديك (J). دانیٚ (فن)	- Kern einer Frucht
- دانيشتن (م) دەنيشتن.	- Wohnen (J. 172)
- دانيشتو (م)	- Einwohner, Einheimischer.
- ديندە (م)	- das Holz des Pfluges

دارێکە پێی لە درەختی میوە دەدرێ بۆ میوە لێکردنەوە و بەردانەوە.

- دینگیی (ز.ف)	- Zündhütchen
- دەندانی شکان (ئا)	- paraphrase für Reis.
- دەو (ئا). دەهۆڵ.	- Trommel (J. 186)
- دووکەڵ (م). (J) (گ).	- Rauch.

(دوخ- ئارامییە)

- دەویت (م): ئەو کەسەیە بە پارە ژنەکەی خۆی بۆ کەسانی تر بەرێت! لە دەیوت (ئەر) وەرگیراوە.

- دۆشین (م). دووشیدەن (فن).	- Melken,

دەدۆشم: ich melke

دۆشیم: ich melkte

دۆشراو: gemelkt

- دوو (م. س. ز). دوود (فن) (J. 191)	- Rauch.

بڕوانە: دووکەڵ.

- دووشك (م. ئا). دوو پستك (J)	- Skor pion

وشەی دووپشك، وەك بۆ من روون کرایەوە، لە دوو بەش پێکهاتووە:

پشك: بەش. دوور نییە دوو یاخود دووم (فن) مانای — کلك- بدات و پشك یاخود پشتك مانای — بەرەو پێشەوە- بدات چونکە دوو پشك کلکی ئاراستەی پێشەوە دەکات، یاخود رێی تێدەچێ، پشتك لە —پشتەوە- وەرگیرا بێ چونکە دووپشك کلکی بەسەر پشتییەوە رادەگرێ.

- دوویچە (ز). دوودچە، دوودیٚ (فن)	- Russ, Spinngewebe.
- دەوار (ل.ز)	- Zelt
- دیوە (ئا) (J. 196, 10)	- anderer.
- دیوە (ئا). حوشتر	- kamel
- دۆ (م.ز)، دوو، دوخ (فن)	- Buttermilch
- دەوا (م). (دەواء- (ئەر)؟!)	- aus Kuhfladen- Präparirtes Brenn material.
- دوودنگ (ز)	- Schnee und Regen Zusammen
- دووگ (م) دوونگ (J) دووبیٚ (فن)	- Fett des Schaf- schwanzes.
- دووك (م)	- Kamelhöcker
- دوزایم (م) گول، گەڕیی، جوذام (ئەر).	- Leprosie.

نەخۆشیی پێستە چارە ناکرێ و ئەوی گرتی چاك نابێتەوە. کەچی خەڵکی موکریان دەڵێن: لە موسل سەرچاوەی ئاوی گەرم هەیە ئەوی خۆی لەوێ بشوات چاك دەبێتەوە. بڕوانە: بەرەس. (J. 115)

- دوێك (ز) دوێکە (J). دووکە (ئا) دوێنیٚ.	- gestern.
- دوێنیٚ (م)	- gestern
دوێنیٚ سوبحەینیٚ (J -196)	- gestern morgen.

- دویکەرەش (ز)	- Grille
- دوویکە (ك) دوویکە (J)	- gestern
- دوومینە (س). دامێن، دیمەنە (فن)	- Bergrücken- Bergabhang
- دووبویر (س). ئێریی، سابرێن.	- Ziegenbock
- دوم (س) (J. 199)	- Gesicht
- دۆلاو (س). دۆلاب، دولابچە (فن)	- Schrank
- دووچیك (ئا). دوو (J). دوم (فن). کلك	- Schwanz.
- دهن (ئا) (J. 200)	- blödsinnis, verrückt.
- دێهون (س). دەهان (فن) دەهون. دەم. دەو	- Mund
- دێهنوك (و)؛ نوك، دەنوك، دندوك. دەهی (فن) دەهان، نوك	- Schnabel
- دوهوو (ئا) دوێنێ، دوو، دووهی، دووهین (J)	- gestern.
- دێهکە (گ)، دێهکەدە (فن) دێ، گوند، ئاوایی.	- Dorf.
- دوێتە (ز). دوخت (فن) پیاو بەم ئاوە بانگی ژنەکەی دەکات.	- jungefrau Mädchen
- دویتی (ز). ژن ئەم وشەیە بەکاردێنێ.	- Schwester.
- دیتن (م). دیدەن (فن). دبیەن (ك) (گ)	- Sehen
دەبینم:-	ich sehe
دیتم:	ich sah
دیتراو:	gesehen
- دەشت (ز.گ). چۆڵ، دەشت (فن)	- Wüste

(J.185)	
- دەشت، دیشت (ز) وشەی پێشو بەشێوەی ئاوەڵکار بەکاردەهێنرێ.	- hinaus, heraus, draussen
- دیلەك (ز)	- I jahr altes Kamel.
- دیش (ز). دش(٢٠)،	- Mutter's schwester. Tante
- دیزە (م). دیزی (فن)	- irdener Topf (J. 199)- metallene Kasserolle.
- دێشێ (م) (J. 30)	- Schmerzt
- دیك (ئا) (ئەر) (J. 199)	- Hahn
- دمج (م)	- bequem
- دیسان (م) (J. 199)	- nochmals
- دیت (ك) (J. 174a)	- er giebt
- دیل (گ)	- gefangener
- راو (م) رەو (J) راوکەر	- Jäger
- راست بوتن (م)	- aufstehen
- رانین (گ). بڕوانە: رەواندن (J. 208)	- stossen, treiben
- رایگێ (گ) (راه، گەه- فن) بڕوانە: سەیران گاه (J. 250) رێگا، رێ.	- Weg

---

(٢٠) دش لە کوردستانی باشوور مانایەکی تری هەیە، ژن بە خوشکی مێردەکەی دەڵێ: دش. ئەڵمانییەکەی نووسر مانای پور و خاڵەتە. وەرگێڕ

- رابردن (م)	- vergehen
دەمی ئێستا: رادەبرم	
دەمی رابوردووی تەواو: رابردم	
پارتیتسیپ: رابردوو (J. 201)	
- راکیتن (ئا) (J. 204)	- Schlafen, Schlaf
- رەخس (گ). رەقس (ئەر) (J. 209)	- Tanz
- ریخ(٢١) (ز)	- Schaf- und Ziegen- Dünger
ریخ (J)	Finte de vaches, buffes.
- رەخت (ئا. خ)	- Pflug baum
- ریچ (ئا). رچ (J)	- Fusstapfen, trace, vestige
- ریهیك (خ)	- eine Saure Pflaume
- ردێن (م)، ردین (J)	- Bart
ردێن سپی.	Weissbart, Greis.
- رەش (م. ل. ك) (J. 207)	- Schwarz
- رەش بەش (م) بڕوانە: مراوی، بورە	- Kleine Taucherente
ئایا وشەکە لە دووبەش پێکهاتووە؟:	
رەش	Schwarz
بەش، باش (ت): سەر Kopf	
- رشانەوە (م)	- erbrechen
دەمی ئێستا: دەڕشێمەوە.	
دەمی رابوردووی تەواو: رشامەوە	
پارتیتسیپ: رشانەوە (J. 299)	

---

(٢١) وابزانم نووسەر بە هەڵە لە وشەکە گەیشتووە. ریخ هی رەشەوڵاخە و قشپل و پشقل هی بزن و مەڕە. -وەرگێڕ-

- رەسین (ز)، دیسمان (فن)	- Bind faden aus Haar
- رشتاینن (گ) رختەن (فن)	- giessen. (J. 216)
- روستەمبوی (خ)	- eine Art Wohlriechende Melone
- رێزین (م)، رزین	- faulen.
دەمی ئێستا: دەرزم	
دەمی رابوردووی تەواو: رزیم	
پارتیتسیپ: رزییو	
رزین. (J)	
- ریز (ز). رز (J)	- Reihe
- رەز (س). بڕوانە:	- Garten, Weingarten
رەزی ئەنگور (ترێ) (J. 206)	
- رژاندن (م)	- giessen
دەرێژم:	ich giesse
رژاندم:	ich goss
رژاو:	gegossen
رژاندە:	giessend
ریختەن (فن)	(J. 216)
- رەژی، رەژوو (م) (J)	- Kohle
- رەقە (م). رەق (J)	- Schildkröte
- رق (م). رك (J)	- Ärger
- رق گرتن (م)	- ärgern
- رەق (م). رق (J)	- Fest, trocken, hart

لە کتێبێکی فارسیدا کە ساڵی ١٦٧٠ نووسراوە ئەم رستەیەم بەرچاو کەوت:

((سابوونی رەقی)) دیارە مەبەست لە سابوونێکی رەق و سەخت و توندە.

- رکییو (ك)، رکێف، رکاب	- Steigbügel.
(ئەر)(J.209)	
- رەمك (ز). رەمەه (فن)، ڕەوە،	- Pferdeheerde
- رم (م.گ). رمح (ئەر)	- Lanze.
- رەماینن (گ)	- Galopiren des Pferdes.
- رەمیدەن (گ) رەمییان (ك)	- rennen
رەمیدەن (فن)	Weglauten
- رەم (گ)	- die Flucht
- رەنجور (ز) (فن)	- krank
- رند (ئا. J	- Schön, gut, klug
- رۆژ (م) روژ، رۆژ (ی. گ. ز	- Sonne, Tag
رۆژ هاتەدەری:	die sonne geht aut
رۆژ ئاوابوو:	die sonne geht unter
رۆژ بەرۆژ:	täglid
روو: (ئا)، خۆر،	Sonne
روو، بولەند وویە	die sonne ist aufgegangen
روو (س)	Tag.
- روناك کردن (م)	- anzünden
- روناك (م). (رەونەق) (ئەر).	- hell
- روومەت(٢٢)(م)	- Gesicht
- رووت (م)، لوت (ف.ز) لوخت (فن)	- Nackt.

---

(٢٢) ئەو وشە ئەڵمانییەی نووسەر بەرامبەر روومەت دایناوە مانای دەم و چاو دەدات. —وەرگێڕ—

(J. 205)

- رووت کردن (م)	- entkleiden, nackt machen
- رووت بوونەوە	- Kleider ablegen, nackt erden
دەمی ئێستا: رووت دەبمەوە	
رابوردووی تەواو: رووت بوومەوە	
پارتیتسیپ: رووت بوونەوە	
- روویل (ز)	- Ufer eines Flusses. (J. 212)
- رووتە (ز)	- Kleiner.
باڵەندەیەکی پەرسپییە لە چۆلەکە دەچێ.	
- رووخاینە (س)، رووخانە (فن)(J. 212	- Fluss.
- روویە (س). رووتی (پا) رودە (فن)	- Eingeweide.
- رووی لە (س): بڕوانە: باخ	- Garten
رویدەن، روودلاخ (فن)	Wachsen.
- روون (ز) روغان (فن) روان (گ) رۆن	- Butter
- رووەیس (گ) روباه (فن) رووە (ز). رێوی	- Fuchs (J. 213)
- روومایل (گ) (فن) بڕوانە: سەرپۆش.	- Kopftuch
- رەوە (م). رەمك.	- Pferdehere
رەوە ئەسپ.	
- رووان (م)	- Wachsen nur von pflanzen.
دەمی ئێستا: دەروێم	
دەمی رابوردووی تەواو: روام.	
پارتیتسیپ: رواو... بۆ گیان لەبەر دەوترێ:	

گەورە بوون	gross warden
رویدەن: (فن)	
- روح تۆتیا (م)	- Schwarzes Zinkoxyd, Zink.
- رۆیین (م)	- gehen.
دەڕۆم:	ich gehe
رۆیم:	ich ging
رۆییو:	gegangen
رەختەن: (فن) (J. 209)	
- رێ هی (ئا). ریش. (J. 215)	- Bart.
- رونیشتن (ئا)	- sitzen
رونیشتم	ich sass
رودەنیم	ich sitze
روونە (فرمان) (J. 214)	Sitze
- رخ (گ)، رگ (فن) (J. 217)	- Sand
- رێوی (م) رووی، رۆواس (س)	- Fuchs
- ریخۆڵە (م). لیخەروو (گ.ز)	- Gedärme.
رێ (م.ز) (J. 215)	- Weg
- رێیە کاکێشان (م)	- Milchstrasse.
- ریتن (ئا)	- giessen
ئەز دەرێژیم	ich giesse
ریتم، هەروەها مریت	ich goss
برێژ! (فرمان) (J. 216)	giesse
- رچ (ك)، چیپر، نەکولاو	- halbgar
- زاخ (م.ز). زاگ (فن). زاج (ئەر)	- Alaun

- زەوی (م.گ) زەمین (فن)	- Kulturfähiger Boden
- زاوا (م.گ) دوماد (فن)	- Bräutigam auch
زوماد (پا)	Schwester's Mann (J. 219)
- زانین(٢٣) (م) (گ). (J. 219)	- Verstehen
دەزانیم	ich verstehe
زانیم	ich verstand
زانراو	verstanden
زار (م) (J. 218)	- Zunge.
- زان (م)	- gebären
دەمی ئێستا: دەزیم	
رابوردووی تەواو: زام	
پارتیتسیپ: زاو	
زادەن (فن). زایین (J).	
- زار(٢٤) (ئا). بڕوانە:	- Akt des Gebärens, die Geburt
زارو:	Kind
زار (پ) (J. 218)	Schmerz, Wehklage.
- زاچ (خ) زادەن، زادە (فن)	- Aktdes Gebärens
- زبل (م) زبل (فن)	- Dünger.
- زیپکە (م)	- Pinne, Papula

---

(٢٣) ئەو وشە ئەڵمانییەی نووسەر بەرامبەر- زانین- دایناوە مانای تێگەیشتنی دەدات. -وەرگێڕ-

(٢٤) من وای بە باش دەزانم پسپۆڕانی زمان سەرنج بۆ کەلەبەرو کەموکورتی ئەم نووسینەی نووسەر رابکێشن باشترە. - وەرگێڕ-

- زیراو، زراڤ (ئا)	- dünn
- زەردارێش (ز)	- Kopfgrind.
- زیرانی (ك). زیرانوو (گ) ژنو (ئا)	- Kine
ئەژنۆ (J. 219)	
- زەرایندەن (گ)	- Knien
- زوڕات (ز.گ). زرە (ئەر). زورەك (س)	- Mais
- زۆراك (س)	- Hagel
- زەردە ماسی (م)	
جۆرە ماسییەکە (٥) پاوەند دەبێ و لە ناوچەی ساوجبولاخ هەیە.	
- زەڕە کردن (J. 222)	- Schreien des Esels
- زەرار (م)	- Gefahr
رابردەنی چۆمی ئەویستا زۆر زەراری هەیە.	
وشەکە عەرەبییە.	
- زەرگەتە (م)	- Kleine Wespe. (J. 221)
دەبێ ئەم ناوە لە وشەی زەر و کەبتی فارسییەوە نەهاتبێ؟	
- زراو (م). زەرباد (فن)	- Galle, Milz
زگ، زن (م.گ.ل)	- Bauch, Magen (J. 222)
- زگیل (ز)	- Warze.
- زللە (م)	- Ohrfeige. (J. 251)
- زەل (ز)	- Kleine dünne Baumzweige.
- زلف (ز). زولف (فن). (J. 223)	- Haar locke
- زگێیی (خ)	- aus schafencrement zubereitetes Brennmaterial
سووتەمەنییە لە قشپلی مەڕ و بزن دروست دەکرێت.	

- زرك (خ). زریشك (فن)	- Berberis.
- زەڕینە سمینە (گ). کولکە زێڕینە.	- Regen bogen.
بڕوانە: زەرنجی، رەیی (J)	
- زمان (م). زبان (فن) زوان (گ) (J. 224)	- Zunge
- زمی (ز)	- Ladestock
- زیمە (ز)	-grosser Mörteltrog, wird von zwei Leuten getragen.
- زەنگوڵە (م). زەنگ گولێ (فن)	- Kleine Golcke.
- زیندوو (م)	- Lebendig
زیندوو بوون	Laben
ژیندە (س). زیندە (فن). (J. 225)	
- زیناهـ (م). زنا (ئەر) (J. 224)	- Ehebruch.
- زونبارە (ز). زەمبورە (فن)	- Kleine Flöte
- زنایق، زناقدیون (س). زەنەخ (پ)	- Kinn.
- زەنگەچێ هـ (خ)	- Ellenbogen
- زەوور، زبر (فن) (م)	- rauh
زمانی پشیلە زەورە. (J. 222)	
- زۆر (م)	- Sehr
ئاسمان ئەوڕۆ زۆر مەخشوشە.	
- زوو (م.گ)	- Schnell, bald.
زوو وەرە	Komm bald
بەو زووە	Schön
زود (فن) (J. 225)	

- زووتك (ز)	- gerösteter Mais.
- زوورمشت (گ)	- braz, tapfer
وشەکە لە دوو بەش پێکهاتووە بە هەردووکیان مانای مستەکۆڵەی بەهێز دەدەن.	
- زیر، زیرەك (ز) زرینگ (فن)	- Geschickt, Klug
- زیقاوەی (م)	- Kleine Beiher,
مەلێکی ئاوییە، پەڕەکانی سپی و بۆرن و قاچی درێژن.	
- زێر (م). زەڕ (فن) (J. 220)	- Gold.
- زییــوو (م)، زیــو (ئــا) (J. 227) ســیم (فن)	- Silber
- زێردە (ئا). زییاد (فن) (J. 227)	- Viel, mahr
ژار(ی.ز) بڕوانە:سواڵکەر	
- ژار (گ، ز) بڕوانە: ژەهر. زەهر (فن)	- Gift.
- ژرێش. بڕوانە: کەو، سوێسکە	- Rebhuhn.
ژیَ ژوو (گ). ژووتریَ (ك). ژووژیك ژیشك. جوجك (فن)	- Igel
- ژن (م. گ. س)	- Frau
ژن هێنام: Ich nahm aine Frau	
ژنم هێنا، ژنم خواست؛- Ich nahm eine Frau	
زەن (فن)	
- ژەنگە سوورە (م) بڕوانە: زەردەواڵە	- grosse Wespe
لــەوە دەچــی وشــەکە لــە دوو بــەش پێکهاتبیَ:	
ژەنگ وشەیەکی ئارامییە واتای باڵدار دەگەیەنیَ.	
سوورە، سورخ (فارسی) Roth	

- زیندە. بڕوانە: زیندوو	
- ژوور (م)	- das Innere des Hauses.
	Drinnen
- ژوور (کەڵهور)، ژووروو، ژووری (J) زبیر (فن)	- oben
- ژنوو (ئا). ئەژنۆ. بڕوانە: زرانی	- Knie
- ژیَ (س)	- Gummi
ژیَ گونە .Tragekant Gummi	
گوین، گوان، بڕوانە: ژاژیك.	
- ساینن (گ)، ستاندین (فن) ئەستاندن	- nehmen
- ساورین (گ) سابرین (ز). نێریی	- Ziegenbock
- ساڵێکی دی (م) (J. 233, 327)	- im nächsten Jahre.
- ساموورتە (م). ئەو قەڵێدەیەیە- وەك ملوانکەوایە- زەنگوڵەی پێوەیە دەکرێتە ملی تانجی- تاژی (سەگی ڕاو)	
- سان(٢٥) (ز)	- Mühlstim
- ساریش (ز) بڕوانە: برین هەروەها: سەریەشە. (J. 238)	- wunde
- ساق (ز. گ. J) (ئەر)	- Wade.
- سان (ئا)، سەگ	- Hund
- سار (ئا). ساردی (J. 232)	- Kalt, Kälte
- سپلیسانیك (ز)، پەڕەسێلکە	- Schwalbe

---

(٢٥) سان یاخود هەساپ بەردێکی سەوز و بۆرە تیغی پـیَ تیـژ دەکـریَ لەوەدەچـیَ لای زەنگنـەی کرماشان بەرداش بێت. -وەرگێڕ-

- سپڵە (م)	- undankbar
- سێ پەرك (ز). سێ وەڕە، سی پەڕە. ئیسپەرێك (فن)	- Klee.
- سپی (م)، سەفید (فن). زورجار دەبیسترێ: ئسپی، سپید، ئسفید.	- Weiss
- سەب باوێ (خ) سەببابە (ئەر) موسەببیحە (م). پەنجەی شایەتمان.	- Zeigefinger
- سیفرێ (م). سوپرێ (ز) بڕوانە: کیفی دەمانچە	- breiter Gürtel für Pistolen
- سوحیب (س) سوبح (ئەر) (J. 268)	- Morgen
- سریفت (گ.ز) سورب (فن)	- Blei.
- سەرەنجێك (ز). سەنجید (فن)	- elaeagnus angustifolia
- سروك (ز). جۆرە درەختێکە	- eine Art Baum
- سەروو (م). سەلب (ز). سەرو (فن).	- Kypresse
- سەرێند (م.ز) بڕوانە: بێژنگ	- grosse Sieb
- سەرگێن (ئا) بڕوانە: سەرگوین	- Eseldünger
- سەس (ئا) (J. 232)	- Ruf, Stimme.
- سەگاوی (م). سەکی ئاوی (J)	- Lutra vulgaris.
- سەلیف (م). سەرف (ئەر)	- Gewinnst. (J. 244)
- سالی (م. ل. ز. گ)	- grosser Krob. (J. 244)
- سەلق (ز). ئیستەلخ، ئیستەل، ئیستەخر (فن)	- Teich
- سەفح (م). سەفح (ئەر)	- Gummi des Anzerut

	Baeumes.
- سەما (ئا). ئایا ئەم وشەیە لە سەماعی عەرەبییەوە نەکەوتۆتەوە؟!	- Tanz.
- سمێل ()م). سیبیل (فن). سەبەلەت (ئەر) سیول (گ). (J. 245)	- Schnurbart.
- - سم (م). سوم (فن) (J. 244)	- Huf
- سمین (م). کون کردن. دەسمم ich bohre سمیم ich borte سمراو gebohrt (J. 248)	
- سمت (م). سەمت (ئەر)	- Huftknochen.
- سول (خ). سەل (فن)	- Milz
- سەنگ بەنجێك (ز)	- Sagapenum
- سەنیر (م)، سەرین	- kissen
- سنجو (م) داری سنجو	- die Frucht des Sanjed Baumes
- سەوەتێ (م) سەبەتە. سەبەد (فن)	- Korb
- سووك (م). سەبووك (فن) (J. 242) سووك (ز) سوو- وك.	- Leicht
- سوورێژە (م.ز). سورخی جێ (فن) سورخی جێ، کەوی جێ (خ)	- Masern
- سوور (م). سورخ (فن). (J. 246)	- Rot

- سووریی (م)	- Bolnd
- سوێر (م). شور (فن) (J. 263)	- Salzig
- سووت (م) سوود (ئەر)	- Zinsen
- سۆنە (ز) (م)	- Ente, hübsch.
- سوقان (ز) سوخان (گ) ئستوخان (فن).	- Konchen
- سەوایل (ز)	- Kleine Schafherde.
- سۆل (ئا) بڕوانە: پێلاو	- Schuh
- سۆلی گورجی، پێلاوی ژن (J. 248)	- Frauen schuh
- سووز (ز). هەوا سووز دارد	- Esist sehr Kalt
سووسیرك (ز) سورسیارك	- Kleines Rebhuhni
سیسالیك (فن)	Bach stelz
- سیوێ (ز)	- Baumwollen kapsel
- سووتەن (م)	- brennen
دەسوتێم: ich brenne	
سوتام: ich brannte	
سوتاو: gebrannt	
سوختەن (فن)	
سوز یان (ك). سوتان. (J. 246)	
- سوتاندن (م). سوزانیدەن (فن)	- Verbrennen
- سواڵکەر (م). سوال (ئەر)	- Bettler
- سیسەر مار (م)	- Grosse Eidechse
- سویند، سوێند (م)	- Eid.
سوێند خواردن Schwören	

سوێن (ئا)، سوگەند)(فن) (J. 248)	
- سەوز (ز.گ) (J. 247)	- Grün
- سوون (ز)، ئەستوند، ستون (فن)	- Säule, Zeltstange
- سوسك (گ). سیسكا (J) بڕوانە: سوسرك (ز)	
- سوول (گ) (J. 244)	- Kypresse.
- سونب، سومب (خ). سونبیدەن (پ).	- Höhle.
- سەهۆڵ (م)	- Eis
سەهۆڵ دەبێتە ئاو (J. 248)	das Eis Schmilzt.
- سەنین (ك). بڕوانە: کڕین	- Kaufen
- سمۆرە (م). سەموور (J) (فن)	- Eichhörnchen
- سینك، سینگ (م). سینە (فن)	- Brust. (J. 251)
- سینگ. سینك (ئا) بزمار.	- Nagel
- سیسرە (م)	- die Grille
- سێبەر (م). نیسێ	- Schatten
- سایدیلە (م)	- Staar, Lerche.
- سی (ز). سیا	- Scharz, Schatten
- سیاونە (ز)، بزن، سیاون	- Ziege
- سێیرە (ز)	- vide bullbul
- سێیەك (م)	- Ein Drittel
- سیرامویز (ل.)	- Biene
- سیقای، مراوی، بڕوانە: هەمان گۆڤار: ژمارە- ٢٢- ٢١٤. DMG. سیكا، سەوكە.	- Ente.
- سێل (ئا) ساج (فن).	

نانی لەسەر دەبرژێنرێ	
- سیخەل (ئا). مەڕ (J. 237)	- Jenger Lamm
سیخور (ئا). سیخور (فن)	- Stachel schwein
- شافك (ز)، شاف. سابوونە لە جۆرێکی تایبەتی ورد و پارچە پارچە دەکرێ بۆ هەڵگرتن لە دواوە.	
- شاهین (ز). شیهن (م)	- die horizontale Stange einer
میلی تەرازوو	Wage
- شاخ (م). بڕوانە: قۆچ.	- Bergspitze, Horn.
- شارەزا (م)	- Führer, expert. (J. 252).
- شاھ رەھ	
شاڕێ	Hauptstrasse, grosser Weg
- شایی (م)، شادی (فن)	- Hoch zeit, Fest.
- شایی کردن، بڕوانە: ژن هێنان.	- heiraten
- شاھ مەگەز(٢٦) (فن)	- Hochzeit, Fest.
- شار (م) (گ)، شەهر (فن) (J. 252)	- Stadt
- شایەتی (گ) شەهادەت (ئەر)	- Zeugniss, Bezeugung.
- شایی یچان (م)، شادی (فن)	- Hochzeit.
- شەبنیم (م)، شۆنیم (گ) شیونیم (س).	- Tau
شەونم: شەبنەم (فن) (J. 254). ئاورنگ.	
- شەبەك (ز). شەبەھ (فن)، نووشتە	- Amulet.
بەردێکی رەشە وەك ملوانکە، دەکرێتە مل. ئەو کەسەی هەڵگریەتی خەونی	

---

(٢٦) وشە ئەڵمانییەکەی نووسەر وا دەردەخات، کە نووسەر مەگەز و هەنگ بەیەك شت دادەنێ.
-وەرگێڕ-

ناخۆش نابینێ، یاخود دەستی لێ ناوەشێنرێ. بڕوانە:	
شەوە (م). شەوە بردییەوە. شەوە منداڵ دەباتەوە. بڕوانە:(DMG 31. 492. J)	
- شەتال (ز)	- Nobel, gut, brav
- شەتاییو (ز) شەت (ئەر)	- unregelmässig bewässert
ئاودانی زەوی و زار بەنارێکوپێکی.	
- شتڵ (م)	- Kleine junge Pflanze
- شاردنەوە (م)	- Verbergen, begraben
دەمی ئێستا: دەشێرمەوە	
دەمی رابوردووی تەواو: شاردمەوە	
پارتیتسیپ: شاراوە (J. 300)	
- شەڕڕ (م). بڕوانە: جەنگ	- Kriey
شەڕ (ئەر)	- Bosheit (J. 255)
- شیششیش (ز) بڕوانە:	
چلەی زستان. واتە ئەو رۆژەی دەکەوێتە چلەی وەرزی زستانەوە	
- شیش بەند (ز)	- Mitte des Rückgrates
- شوش (خ.س). سوس (پا) شوش.	- Lunge
(J.264)	
بڕوانە: سی، سیپەلاك.	
- شەهید، شەهیدی (ئا) بڕوانە: تینو:	- durstig
- شیگار (ئا). شکار (فن)	- das wild, Jagd
- شکستەن (م)، شکان	- brechen
دەشکێنم: ich breche	
شکاندم ich brach	
شکاو gebrochen	

شکستەن (فن) (J. 259)	
- شەکەر (م). قەند	- Zucke
لە موکریان قەندی سپی بە شەکر ناودەبەن و قەندی بۆر بە شەکری مازندەرانی ناودەبرێ. ئەگەر چی چەندین ساڵە شەکر لە مازندەران نایەتە بەرهەم. (J. 259)	
- شەکەت (ز.گ)	- müde. (J. 253)
- شك لێ بوون (م). شك (ئەر)	- Zweifeln.
- شکاندن (م)	- brechen.
دەشکێنم: ich breche	
شکاندم: ich brach	
شکاندراو: gebrochen	
شکستەن (فن) (J. 259)	
- شەك (م.گ) شیشەك (فن)	- Zwei jahre altes Schaf.
- شەلوال (س). شەوار (گ). شەلوار (فن)	- Hosen
- شەلین (م) شەل.	- hinleen
دەمی ئێستا: دەشەلم	
دەمی رابوردووی تەواو: شەلیم	
پارتیتسیپ: شەلید	
شەلیدەن: (فن)	
- شلێوە (م): بەفر و باران پێکەوە	
- شیلایق (م). شەللاق (ئەر)	- Fusstritt
- شلیتە (ز). سلیتە (ئەر)	- einLiederliches Frauenzimmer.
- شمشیرە (م.ز) بڕوانە:	- Führstange des Pfluges

دەستەدووم (ز)	
- شیمێلە (م). شەلغەم (فن)	- Rübe.
- شمشیربالٚ (ز.ل)	- Mauerschwalbe.
- شمشال (م)	- Lange Flöte.
- شمشاد (ز)	- eine Kleine Flöte.
- شەمشەمە (ز)	- Fledermaus
- شەم (گ) شەمع (ئەر)	- Kerze. (J. 262)
- شەمام (ئا)، شەمامە، شەمام (ئەر)	- Wohlriechende Melone.
- شینایی (م) (J. 267)	- Gemüse.
- شینگ (ز). شنگ (فن)	- Gemüse
- شیناوەرد (م) بڕوانە: جێی شیناوەرد	- Acker land
- شور (ئا). شیر (م). شمشێر (J. 263)	- Säbel
- شوو (م)، شووڵ، لقی دارییی	- Weidenzweige für Körbe.
- شەوق (م. ز.گ). شوق زەدن (ز)	- Licht von weiten.
- شووین (م).	- Fusstapfen. Narbe.
- شووشە (م). شیشە (فن) (J. 264)	- Glass.
بەگشتی بەجۆرێکی تایبەتی دەبڕدرێ بۆ ئەوەی لە پەنجەرە بگیرێ.	
- شووتی (م) (J. 258)	- Wasser melone.
شووتیك (ز). شوتك (فن). دوودك (ت): جۆرە بلوێر و شمشاڵێکە لە گڵ دروست دەکرێ.	
- شور (ز)	- Krank, Kameldorn
- شوشتن (م)	- waschen.
دەشۆم: ich wasche	
شوشتم: ich wusch	

شۆراو:	gewaschen
شوشتەن: فن. شورین (گ). (J. 264)	
- شوول ، جول (ز). جوال (فن)	- Sack
- شێوتی (ز). شکلە نەمامێکە خۆی لە داری مێو دەئاڵێنیێ.	
- شــوو (گ). شــوهەر (J. 262).بڕوانــە:	- Mann
مێرد	
- شوان (م). شیوان (ئا) چوپان (فن)	- Schäfer
- شۆتی (ئا). سووتا	- verbrannt
- شەوەق (گ) شەفەق، Morgenfrühe	
وەقتی شەوەق morgen früh	
بڕوانە: شێوان، شوان.	
- شێنە، شیین، شیهین	- wiehern
- شـــــێلم (م). شـــــیلیم (گ. ی. ز).	- Rübe.
شەلغەم(فن)	
- شیو (م) شیب (فن). بڕوانە: دۆڵ و رووبار	- Tal
- شێت (م). شەیدا (فن)	- verückt
وشەکە لەوەوە کەوتۆتەوە گوایە شەیتان دەستی لێ وەشاندووە و شێت بووە.	
- شل (ز) بڕوانە: شەل	- hinkend
- شێلاقە (م)	- Kranich
- شێلاین (م)	- Kneten
- شیلاوك(٢٧) (م)	- Leber
- شیش (ز)	- Abgrund

---

(٢٧) ئەو وشە ئەڵمانییەی بەرامبەر شیلاوك نووسراوە مانای جگەر و جەرگ دەدات. —وەرگێڕ-

- شیری گوان (ز)	- Tragekant Gummi.
- شلویر (ز). (بەپێچەوانەی توند)، لەقیو	- wackalig. Lose
- شیلاین (م)	- koralle.
شاییلیچان (م)	Hochzeit.
- شیو (ئا) چوپ (فن)	- Stock
- سوحبەت کردن (م)، سوحبە (ئەر)	- auslachen, Gesellschaft
- سابیر (م) سەبر	- Langsam
ئەو ئەسپە زۆر سەبر بەرێدا دەڕوا.	
سەبر (ئەر)	Geduld.
- سوبحەینێ زوو (م). سوبح (ئەر)	- Morgens Früh.
- سوحیب (س. ل.) بڕوانە: ســوبح (ئــەر) (J. 268)	- Morgen
- سابین (گ) سابوون (ت) (J. 268)	- seife.
- تیلاق (ئا) حوشترێك تەمەنی ساڵێك بێت. حوشتری یەکساڵە.	
- ئەئزا (م): ئەندامی لەش. ئەعزا (ئەر). عوز و (ئەر).	
- ئابی (م): شینی تاریك: ئابی (فارسی)	- dunkelblau
- عازەب، ئازەو، ئەعزەب (ئەر)	- unverheirateter Mann
ئازەب (فن). هەزاب (پا)	
- عەرەب، ئەدەب (م) (ئەر)	- Pudendum
- ئەنبار، عەنبار، عەنبەر (ئەر)	- Speicher
- ئەقدێ، عەقدێ (ز)	- Mass
عەقد (ئەر).	
عوقدە (ئەر)، گرێ،	- Knoten
- ئالم (س)، بڕوانە:	- Regenbogen

کۆڵکە زێڕینە. شیعەکانی ئێران هەندێ جار بە کۆڵکە زێڕینە دەڵێن: شمشێری ئیمامی عەلی.

- غوزاک (س). گوزەك (فن)، بڕوانە: پاژنەی پێ.	- Knöchel
- غەلییف (ئا) لە زاری سیمناندا هەمان وشە هەیە بڕوانە: گۆڤاری DMG. 32. 536.	- kasserolle
- غەسیل (م). غەسسال (ئەر) ئەو کەسەیە مردوو دەشوات.	
- فروج (م) فیروك (پ). فیرك (ت)	- Hühnchen
- فرمێسك (م)	- Träne
- فریستایده (م). فریستادەن (فن)	- Bote.
- فره (گ)، فرەتار (J. 292)	- Viel, mehr
- فرۆتن (گ) فرۆشتن، فروختەن (فن) (J.291)	- Verkaufen
- فرایەتی (گ). زەبەندە. (J. 292)	- überfluss.
- فیرمای (ئا). پەرمە (فن)	- Bohrer
- فیت فیت (ز) (J. 289)	- Plauderei, Klatscherei.
- فاتیق (ئا) (J. 288). بڕوانە: سپڵ.	- Milz.
- فێله (ز). فێڵ (م). فەریب (فن)	- Lügner, Schwindler
- فەلە: کریست و عیسانی و ئەرمەنی دەگەیەنێ.	
- فیکەنە: مەبەست لەو لق و چلە سەوزانەیە زارو و سەبیل و بلوێری لێ دروست دەکەن.	
- فیکن، واتە بلوێر ژەنین	
- فەنێر (م): مانای جۆرە چرایەك	- Laterne.

دەبەخشێ

- فنتیق (م) فوندەق (ئەر). فندەق و فستەق	- Pistazie
- فەندار (م). فەن (ئەر) زانست.	- Schlau.
- فوو لێ کردن (م). فوت (فن)	- anblasen
- فێربوون (م)	- Gewohnheit. Lernen.
- فێرکردن (م)	- Lehren
- فیتوکردن (م)	- Pfeifen
- قابوخ (م). قاپ (ت)	- Baumwollen kapsel
- قاش (ز) بڕوانە: خانەدان:	- Adler
- قامك (م) بڕوانە: ئەنگوست	- Finger
- قامکی گەورە (م)	- Daum
- قامکی شادە (م)	- Zeigefinger
- قامکی نێوی (م)	- Mitted- und Ringfiner.
- قامکی چکۆڵە (م)	- Kleiner Finger
- قاوەڵتی(٢٨) (م)	- Mittagsessen
- قالوجێ (م)	- Käfer
- قالب (م): مەبەست لە لەشی مرۆڤە. بەڵام بەدەگمەن بەکاردێت. قالب (ئەر) Form, Hülle, J. 304.	
- قالمەقال (م)	- Lärm
- قەق (ز) بڕوانە: وشك	- trocken

---

(٢٨) ئەو وشە ئەڵمانییەی نووسەر بەرامبەر بە قاوەڵتی نووسیوویەتی مانای خواردن و نانی نیوەڕۆ دەدات. -وەرگێڕ-

- قەیری (ئا): نەمامێکە لە ئاودا شین دەبێ و دەخورێ.	
- قاپ (گ)، کەعب (ئەر).	- knöchel
- قایش، قیش (م) (J. 226):- جۆرێکە لە پشتێن لەپشت دەبەسترێ.	- Riemen
- قالینگ (ئا)، قالین (ت)	- dick
- قایین (ئا) قەییم (ئەر)	- hart.
- قازانج (م). قازانجیش (م):	- Gewinn.
- لەدێی تۆ ساڵی چەند قازانج دەبێ؟	
- قامیشە (م): جۆرە ماسییەکە لە ناوچەی ساوجبولاغ لە ئاوی سازگاردا دەژی. جاری وا هەیە ماسییەك ٥٠ کیلۆ دەبێ.	
- قاز (ز): میوەیەکی بەهارییە گەڵا پان، لەسەر بەردو کەڤر و تاشە بەردی زەبەللاخ شین دەبێ.	
- قەبرغە (خ). قەبورخە، قەپرخە، بڕوانە: پەراسوو	- Rippe
- قوبوور (ك) قوبوولی (م) قوبویل (ز) قەپیلك. قوبوا (فن): ئەو کیفەیە دەمانچەی تیدەخرێ.	- Pistolentasche
- قەپووت (ز)، قاپووت (ت)	- Mantel.
- قەرە مورك (ئا)	- Berberis
- قەرغو، کەرغو (ئا)	- Binse.
- قەرقە رۆچکە (م). غەرغەر (ئەر)	- Knorpel
- قێرتیق (ئا)	- Kehle
- قرژال (م). کەرەت جال (ف) کلینجار	- Krabbe.

(فن)	
- قەرتاڵە (م). گرد (فن)	- runder Korb.
- قەراغ (م). کەران؟ (پ).	- Ecke, Kante.
- قورواقە (م.ز). قورواق (گ) گورباغە (ف)	- Frosch.
- قورباغە (ت). (J. 53b)	
- قوررێ (ز). قورری تیرایق (ف). قورریش (ئا) بڕوانە: گوورین، گوریژین. (J. 368)	- Donner
- قەرەچی (م). قەراچ (J)، قەراچی (فن)	- Zigeuner.
- قوڕ (م). بڕوانە: هەڕڕی، خەریك.	- feuchte Erde, Erde, Schmutz
- قرم (م)	- Russ
- قورس (م)	- Schwer
- قەرەبینا (م.گ.ز): دەمانچەیەکی گەورەیە.	- Karabiner
- قوور قوور (م): دەنگی گەدەی بەتاڵە.	
- قوور قوور (ز). کوور کووری (م)	- Wachtel
- قەزوان. (م). کەزوان. گەزوان (فن) بەری دارێکە پیستاسیای پێ دەوترێ.	
- قیسر (گ.م). قەسیر (خ)، قیسیر (ئا). بڕوانە: زەوی قیسر. نەزۆك	- Steril
- قەت (م).	- nie
قەت ئەو کارەم نەکردووە.	So etwas habe ich nie getan

- قوت (م). قەت. قیت. قەت (ئەر)	- Teil
قوت سێ یومی	Ein Drittel
- قومار (خ)، قیمات (ئەر)	- Windel
- قەڵشین (م) دەمی ئێستا: دەقەڵێشم رابوردووی تەواو: قەڵ شتم پارتیتسیپ: قەڵێشراو. هەروەها قەڵشین، دەقەڵشیم، قەڵشیو	- Spalten, Platzen
- قەلاییو (م). بڕوانە: قەلینگ، كالین	- Fett.
- قەڵای، قەلات (م). قەلعە (ئەر). قەڵا (گ) (J. 314)	- Ferstung, Burg
- قەڵێدە، قەڵەدی (م) (لەملی گەماڵ دەكرێ)	- Hunde halsband
- قەلنە (م)،قەلیان (فن): - قەلنەی من پڕ بكە.	- pfeife
- قەلەمین (س). بڕوانە: درەخت.	- Pappel
- قەڵاییی (م). قەلع (ئەر)	- Zinn
- قوولویق (ئا.ت) (J. 318)	- Dienst.
- قەلەڕم (م). رمح (ئەر): - رمێكی كورتە.	- eine kurze Lanze
- قومارباز (م)	- unehrlich, (J. 315)
- قوم قومۆكە (م). قوم قومیك (گ). گوم گومیك (فن)، خوم، قوم، قوم قومە	- grosse dickbäuchige Eidechse.
- قوناجێ (ئا)	- ein Jahr altes, weibliches Fohlen

(جوانووی یەك ساڵە). جوانووە ئەسپ.	
- قنگ (گ). قن، كن (ل). قوون (م). كون (فن)	- Podex
- قەمیش (ز). قامیش	- gebrochenes Rohr für Matten
- قەمتیق (ز): دارێكی كونكراوە لەناو شووشە ئاوی نێرگەلەدا.	
- قۆل (م) (ت)	- Oberarm
- قیویخ (س). كەو (م). كیبك (فن)	- Rebhahn
- كەوا (م). قەبا (فن) (J. 316)	- Rock
- قوشقاب (م). بوشقاب (فن). قاپ	- Teller
- قوڵ (م) (ز). كور (پ). قول (فن)	- Tief
- قۆتی (ئا). كوتی (J)	- hässlich
- قەوچیك (م). قاشوق (ت). كەوچك	- Löffel
- قوپی (م): چەند شوێنێكە لە زەلكاودا ئەگەر مرۆڤ بكەوێتە ناوی نقوم دەبێ و جارێكی تر نایەتەوە دەرەوە.	
- قەند (ئا). كەند (فن) قەند (ئەر)	- Zucker
- قالین، كالین (ز). كیلان (فن). خالین (J)	- gross, Fett
- كاهیر (س). كار، كاریك (گ). كایویر (ئا). كاوڕ	- Ziege
- كال (خ). كیل (ئا)	- Fluss.
- كال (ئا). كالەك. گندور.	- Melone
- كاشووك (س). قاشوق (ت).	- Löffel.
- كالاین (م). كالان	- Scheideeiner

- کەوش (م). کەفش (فن)	- Stiefel
- کاڵە (م). کەلاش (ز) (J. 356)	- Sandale
- کاکە (ز) (ف) (J. 338)	- Vater, Bruder.
- کامە (م). کێ هە. (جۆرێکە لە ڕاناو)	- Welche, wer.
- کەوگیر (م) کێفیر (گ). کێفگیر (فن)	- Schaumlöffel.
- کاینە (ز). کیندەن (فن). کولانە	- Kamin, Rauchfang.
- کاسیمسای (ز) بڕوانە: دراوسێ:	- Nachbar
- کاولی (م). کولی (من)(٢٩).	- Hure
ئایا لە وشەی کابولییەوە هاتووە کە مانای قەرەج Zigeuner دەدات؟	
- کانی (م) کاهنی (ز). کانێ (ئا) قەنات (ئەر)	- Qulle, Brunnen.
- کەو (م) قێوخ (س) کێبك (فن)	- Rebhuhn.
- کا (م). کاه (فن) (J. 321)	- Stroh
- کاوێژکردن (م) (J. 349)	- Wieder käuem.
- کتێب (م). کیتاب (ئەر)	- Buch (.J. 325)
- کێپکیپوکەرە (ز). کۆکەه (فن) کۆکوڤە	- Kleine Eule.
(جۆرە کوندەبەبۆیەکی بچووکە).	
- کیپێر (ز) (م) (فن): ئەم وشەیە دوو مانای هەیە: ئاغەڵی مەڕو بزن- گەوڕ یاخود:	- Schafstall
ئێسقانی شکاو ئەگەر باش نەگیرایەوە چاك هەڵنەبەسترایەوە لە جێگا شکاوەکەدا گرێیەك پەیدا دەبێ مەبەست لەو گرێییە.	
- کوتان (م)	- Schlagen, Klopfen
دەمی ئێستا: دەکوتم، دەکوتیم	
دەمی رابوردووی تەواو: کوتام.	
پارتیتسیپ: کوتراو. کوفتەن (فن). (J. 345)	
- کەپوو (م). کوپ (فن). بڕوانە: گوپ:	- Nase
- کاتەن (گ) کەتین (J). کەوتن.	- Fallen
- کاوڕ، کاویر (ئا). بڕوانە: کۆور.	- Junge Schaf
- کوچیل (ز)	- Zeltstangenknopf
(مەبەست لەو گرێییە بەسەر دیرەگی خیوەتەوەیە).	
- کۆخەکردن (م). کۆخین (J)	- husten
- کیژ (م). کچ (J). کیژە. قز (ت)	- Mädchen
کێچیك (ئا) بڕوانە:	- Jungefrau
کێچیك گەهشتی.	Heiratsfähiges Mädchen.
گەهشتی	Reif
- کەفچی (ئا). قاوچیك، کەفچە (فن) (J.33)	- Löffel
- کوڕ، کور، کوڕە (م). کورەه (گ.ز) (ل)	- Sohn
- کووری (گ.ز). کوورێ (ل) کوری (فن) بڕوانە:	- Fohlen
(جوانووە ئەسپ).	
- کورکێ (م). خورۆه (فن) بڕوانە: میتکە، قیتکە.	- Klitoris.

---

(٢٩) ئەو وشەیەی نووسەر بەرامبەر بەکاولی نووسیویەتی: Hure لە ئەڵمانی نوێدا بەو ژنە دەوترێ کە بەپارە لەشی خۆی بفرۆشێ. — وەرگێڕ-

- کورت، کورد.	- Kurde.
- کورینگ (ز). کورەنگ (فن)	- Lagerplatz.
- کوروویزی (م): جۆرە هەرمێیەکە	
- کورکوشك (م). قورقوشوم (ت)	- Blei.
- کاریتە (م)	- Balken
- کرێ (م) کرایی (فن)	- Belohnung
- کارگ (س). کیرك، کورج،کیرگ (پەهلەوی)	- Huhn.
- کرمانج (م). ئەم وشەیە بەم مانایە بەکاردێت: دانیشتووانی گوند و لادێ و ئاوایی، کۆچەر، هەموو ئەوانەی لە شارو بازێردا دانانیشن. بەپێچەوانەی شارستانییەوەیە.	- Dorfbewohner.
- کوڕ کوڕێ (م). کورکور(گ) کەرکەرەك (فن).	- Wachtel
- کەروێشك (م) کرویشك (گ).کەرۆیشك (ل)	- Hase.

کەرگوو (ئا). کیوروشك. خەرگوش (فن)، وشەکە لە دووبەش پێکهاتووە: کەر و گوێ. واتە گوێ وەك گۆی کەروگوێی درێژە.

- کور (م). کول (گ.ز)	- Stumpf.
- کێرمویت (ز). کیرگوت (j)	- Schwefel.
- کیرت (ز). کیرە (J). لوتکەی چیا.	- Spitze.

- کرت گیر (ز): ئەمە جۆرە ئامێرێکە، جووتیار لە کێڵگەکاندا ئاوبەستی بچووکی پێ دروست دەکات. کیرت: ئاوبەستی بچووك (ز).

- کیراپوو (ز)	- Samenkopf der Binsen.
- کردن (م)	- Machen
دەکەم:	ich mache
کردم:	ich machte
کراو:	gemacht (J. 332)

- کیلور (ئا): وەك ئالف و ئالیك دەدرێ بە مانگا.

- کوم (ئا)	- Hut (J. 351)
- کڕین (م)	- Kaufen
دەکرم:	ich kaufe
کڕیم:	ich kaufte
کڕاو: gekauft. خەریدەن (فن).(J.331)	
- کوڕکێش (م). گلکێش (فن). کۆڕکێش...	- Erd-, Mörteltog
- کیرجینگ (گ). خەرچینگ (فن)	- Krabbe.
- کووڕا؟ لە دووبەش پێکهاتووە کوو- را= رێگا	- Wo?
- کەرایك (گ). کورکورێ (م.گ)	- Bekasse, Brikhuhn
- کێری (گ). کاریك (ئا) کار (J) کارێ(فن)	- Junge Ziege

- کێرمە (ئا). کەمرە (فن): جۆرە سووتەمەنییە کە لە قشپلی مەڕ و بزن دروست دەکرێ.

- کردنەوە (م)	- öffnen.
دەیکەمەوە:	ich öffne
کردمەوە:	ich öffnete

کرامەوە: geöffnet.	
- کورتان (م) (J. 308)	- Packsattel
- کراس (م). کیراس (J). کیر پاس	- Hemd.
(پەهلەوی)	
کیرباس (فن) گیراس (ئا)	
- کورت (م. کوورت (J)	- Kurz.
- کێفیر: بڕوانە کەوگیر	
- کاسپی (م). کاسبی (فن- ئەر)	- Geschäft.
- کوژاندینەوە (م)	
دەکوژێنمەوە: ich Lösche aus	
جۆری تری رەگ و چاوگم لەم وشەیە	
نەبیستووە.	
- کەشکی زانوو: بڕوانە: ئەژنوو	- Knie
- کیشایل. بڕوانە: ناوقەد	- Hüfte.
- کزن (م):	- Erbsen
وەك ئالیك دەدرێ بەگاو مانگا.	
- کوشتن (م).	- Tödten.
دەمی ئێستا: دەکوژم.	
دەمی رابوردووی تەواو: کوشتم	
پارتیتسیپ: کوژراو.	
- کێشان (م) کشیدەن (فن)	- Ziehen, rauchen
وشەکە بۆ جگەرە و بۆ شت راکێشان	
بەکاردێت.	

- کیسەڵ(٣٠) (م)	- Igel.
- کولینگ (م) کوولنگ (J). بولبول	- Reiher
- کولاو (م)	- gar, gekocht: speise
- کەلەشێر (گ. ز.ل). کەڵەباب (م)	- Hahn
- کیلەکە، کەلەکە (م)	- Hüfte, weiche
- کلك (ز.گ) بڕوانە: قامك، ئەنگوست	- Finger
کلك قووتە- کلك (فن): der kleine Finger	
- کەلانە (م): جۆرە خواردنێکە بەم جۆرە سازدەکرێ:	
نان، پیاز و رۆنەکەرەی تێدەکرێ و دەبرژێنرێ.	
- کل (م). کوحل (ئەر)	- Kollyrium
- کەڵەگا: گایەکی١- ٤ ساڵە	- Bulle
کەڵ	Büffel
- کیل (س). کلیل (ز). کلید (فن)	- Schlüssel
- کۆلیگیر (س) بڕوانە: بێژنگ	- Sieb
- کیلاھ (س). کلاو (م). کولاھ (فن)	- Hut.
- کلك: دوو مانای هەیە بەپێ زار و	- Schwanz
ناوچە:	
- لەهەندێ زار (بەمانای ئەنگوست و	
لەهەندێ شوێنی تردا بەکلك	
وەك بڵێی: کلکی ولاخ، کلکی	
گەماڵ..هتد.	
- کلاێش، کلاش (م): پێلاوێکی تایبەتییە لە جاوو لۆکە دروست دەکرێ	

---

(٣٠) وشەی Igel کە نووسەر بۆ کیسەڵ دایناوە مانای ژیشك دەدات. — وەرگێڕ-

- کلنجك (ز): کلکێکی بچووك	- Zopf.
- کلیل: بڕوانە کیل.	
- کەلخاین (گ.ز)، قەلغان (ت)	- Schild
- کولینگ (ز): بەری داری فستەقە	- Pistacia mutica
- کوللە (گ.م). کولی (J). مەلەخ (فن)	- Heuschrecke
- کوڵان (گ). کوڵاو (م) کولاندن، کولاندین.	- kochin
- کولکولۆی (گ.ز) کولکولاتی (ف). بولبول. هوزار	- Lerche.
- کولافیر (گ)- وەك مریشکە کێوی وایە-	- wachtel
- کال (خ)، کەل (ئا)، کیلە	- Fluss, Thal
- کەلاژ دوم (ز) دوو پشك، کەژدوم (فن)	- Skorpion.
- کولەکە (م.گ)	- Kürbiss.
- کوڵاندن (م)، کیلاندین (ئا)، کلی	- Kochen
دەکولێنم:	ich koche
کوڵاندم:	ich kochte
کوڵاو:	gekocht
ئاو دەکوڵێ:	das wasser kocht
- کولانە (م) ئایا ئەم وشەیە لە کوڵاندنەوە هاتووە؟ بڕوانە کولیدەن (فن). کوڵان (م)، کیلانە.	- kamin, Rauchfanu
- کەلارم (ز.ف) کەلەم (فن) (J. 340)	- Kohl
- کیفەڵ (م) بڕوانە: چەرم. قایش	- Leder

- کەلەوانیچە (ئا). زەزە ئارەزانجی، ئاشەوان:	- Müller
- کە کەردێك (خ). کرتکرتك (ئا)	- Knorpel
- کنك (ئا)	- Kurz.
- کەمیر (گ)	- Vogel
- کوتایین (ك)	- Zerschlagen
- کوك (خ)	- Zerschlage des Mund schlundes
- کناین (گ). کندەن (فن). کنین (ك)	- graben
- کەمتیار (گ) کەمتییار (م) کەفتار (فن) کەمتایر	- Hyäne.
- کومت (گ)	- Hüfte
- کەم (گ). شکەم (فن). کون (ف). گەدە	- Magen
- کونت (م). کوند، (J. 319)	- grosse Eule
- کوونە (ز). کوندە، خیگە	- wasserschlauch
- کەنوو (ز). کەندوو، کەندوور (فن):- مەنجەڵێکی گەورەیە لەگل دروست دەکرێ دەخلودانی تیادا ئەمار و هەڵدەگیرێ.	
- کوندوور (ئا). کوندوری (پ)	- Kürbiss.
- کووز (ئا): ئاغەلێکی تایبەتییە کاروکیسگی تێدەکرێ.	
- کون (ئا). (خێوەت).	- Zelt.
- کوو-وی (ئا). کێوی بڕوانە: شگار	- die Jagd
- کەوارە (ئا)	- grosser korb
- کۆنە (م). کووهنە (فن)	- alt

- کووهاین (ز)	- packsattel
- کۆ (ك). کوی (ز)	- Pleiaden.
- کوول (خ. ز. ف). کۆڵ	- Rücken
کوول کردن	auf d. Rücken tragen
بڕوانە:	Dorn's Abdurrahim's Sayen, Nr. 9.
بە کوول:	auf der Schulter.
کوول (فن)	Schulter
- کووتەك (ز)	- Stock, Prügel.
(دارێکە بۆ لێدان بەکاردێت).	
- کۆیوور (ز) بەرخی یەك ساڵە. بڕوانە:	
کاوڕ	
کووره ڕێ (م). کووره راھ (فن):	- Kleiner Pfad
بەو جۆره رێگا دەوترێ کە ناگاتە هیچ	Blinder weg
جێگایەك	
- کۆڵکە زێڕینە (م)	- Regenbogen
- کووزەڵە (م)	- nasturtium officinale.
- کوی چك (ئا) بڕوانە: گەماڵ، سەگ	- Hund
- کونا (گ). کون (م). کون (فن)	- Loch
- کوچك (گ.ز) بڕوانە: بەرد	- Stein
- کووڕ (م) بڕوانە:	- bucklig
خوار Krumm	
- کۆم (م)	- krumm
- کەوان (م)، کیمان (فن) (J. 337)	- Bogen
- کوێر (م) بڕوانە: نابینا. کور (فن)	- Blind.

- کوره دەم (م.ز). دەمی کوره، کوره	- Blasebalg.
(فن)	
- کوێی (س)	- Hund.
کوییە پارس ئەکەروو (وەڕین)	- der Hund bellt
کوییە دوولە ئەکەروو (قوڕاندن)	- der Hund heult
کوییە ئەغۆرومبو (حەپاندن)	- der Hund knurrt
- کوسە، کوسی (ئا) بڕوانە: کیسەل:	- Schildkröte.
- کۆوش (س. گ. ف. ز). کەفش (فن).	- Schuh
- کوفتەر (س). کۆتر (م). کەوو د(ئا)	- Taube.
کەفتەر (فن) کەبووتەر، کەبوودە-.	
وشەکە لە ((کەبوود))ەوە هاتووە کە	
مانای رەنگی شین دەدات	
- کەوتن (م). کەوتن (J. 325)	- Fallen
دەکەوم:	ich falle
کەوتم:	ich fiel
کەوتوو:	gefallen
لە ئەسپی کەوت	er fiel vom Pferde
- کۆڵەکە (م). (J. 354).	- Säule, Stütze, Balken
- کووپە (م). کۆپ (فن). کوپ(J. 345)	- grosser Topf für Weizen,
	Wein, u. s. w.
- کویێ (م)	- Wo
بۆ کوێ:	wohin?
لە کوێ:	woher
کوجا (فن)	(J. 344)

- قۆزاخ (م) بڕوانە: پەمۆ	- Baum wollenstaudekapsel.
- کۆڵین (م)	- graben, aushöhlen.
دەکۆڵم: ich grabe	
کولاندم: ich grub	
کۆڵراو: gegraben	
کۆلیدەن (فن). بڕوانە:	
- کول، کەل، کور، قول، کولانە.	- Loch, Fluss, tief, kamin, Grube.
- کون، کان، کانە، کونا (J. 350)	
- کۆکردن (م)	- Pflücken, abreissen
- کۆخین (م)	- Husten.
دەمی ئێستا: دەکۆخم.	
دەمی ئێستای تەواو: کۆخیم	
پارتیتسیپ: کۆخیو (J. 347)	
- کەھ (گ)	- Haus, Nest.
- ئاوکەھ، کەدە (پ)	- Zu Hause.
- کیسە (م): بەگشتی لە جاوو لۆکە دروست دەکرێ	- Sack
- کێ (م)	- wer
کێ بوو: Wer was es	
ماڵی کێ: Wessen	
بە کێتدا: Wem (J. 352)	
- کێشاین (م)	- Ziehen
دەکێشم: ich ziehe	

کێشام: ich zog	
کێشراو: gezogen	
کەشیدەن (فن) (J. 335)	
- کێو (م). کوو (فن) (J. 337)	- Berg
- کەمەر (س). کەمەر (فن)	- Rücken, Felsen.
کەمەر بەند	- Gürtel.
- کییاھ (س). کد (پ)	- Stube.
کەدە. بڕوانە: ئامارەت (س). ئەمارە (ئەر). Haus	
- کێچ، کێچ (م) کیك (فن) (J. 352)	- Floh
- کێل (م): تاشەبەردێکی قیتە	- Grab stein (J. 338)
- کف (ئا). کوف (فن)	- Eule.
- کێ، کا (گ). کاھ (فن) بڕوانە: پا، پێ، کا، کێ، را، رێ	- Stroh
- کێخای (گ). کیخای (پ). (J. 352 (b22	- reich, gross
- کێرد (م). کیر (J). کار (فن)	- Messer
- کیسەل (ز)	- Igel
زەنگنە بەژیشك دەڵێن: کیسەل	
- کیلە، کێلە (ل) بۆ پێوانی دەخل و دان لە رۆژئاوای ئێران بەکاردەهێنرێ. (J. 354)	
- گاهاین (ئا). گاهی (فن)	- Vielleicht
- گاسن (م). گاواسن (ز.گ)	- pflugeisen
- گاهویر (ز): واتە درێژترین رۆژ.	
- گاودانە (ز). ئولوفە (فن): دەدری بە مانگاو رەشەوڵاخ وەك ئالف.	

گان کردن (م.گ). گادەن (فن) گایدەن		- Kopulare
- گای ئورە (گ) (ئا)		- Gurgel, Kehle
- گا (م). گاو (فن)		- Kuh
- گانزیك (گ). کازولوك (ز)		- Käfer.
- گەپ پێ دان (م)		- auslachen
گەپی پێ دەدەم	ich lache aus	
- گەب بالیك (خ) بڕوانە: قارچك و دومەڵان		- Champignon
- گوپ (گ). کوپ (فن)		- Backe.
- گەدییەك:		- zusammen
- گەرو: بڕوانە: گایورە (س)		
- گورایب (ز)		- Hühnerauge
- گۆرد (س): زەوی چاندراو. لە باشووری کرمان دەوترێ: گەرد، گەرت		Garten
- گوورە (ئا). گر (J)، گەلە		- grindig
- گر (ئا)		- gross.
- گرتن (ئا)		- greifen
ئەز دەگرم	ich greife	
مگرت یان گرتم:	ich griff	
گرتن (م):	greifen	
دەگرم، گرتن، گیراو یان گراو	gegriffen	
میرایم (گ)	ich greife	
گیروین، گرم: (ك)	ich greife	
- گورچیلە (م). گوردەلێ (ز). گورچك		- Niere

(گ.ئا)		
گوردەهـ (فن) (J. 359)		
- گورچیك: کوردی قووچان بۆ گوێ بەکاری دێنن.		
- گردە: جۆرە برنجێکی دەنك خڕە. (م.ز.گ)		
- گەڕان (م)		- Wandeln, gehen
- دەگەڕێم:	ich gehe	
- گەڕام:	ich ging	
گەڕاو:	gegangen	
گەڕان، گەڕیان (J).		
گەڕیدەن، گەشتەن (فن) (J. 358)		
- گریان (م)		- Weinen
دەگریەم:	ich weine	
گریام:	ich weinte	
گریاو:	geweint	
گریان (J. 361 b)		
- گرمەگرم کردن (م) بڕوانە: (خورونب، خورونبە)		- donnern
- گەڕانەوە (م).		- umkehren
دەگەڕێمەوە:	ich kehre um	
گەڕامەوە:	ich kehrte um	
گەڕانەوە:	umgekahrt	
گەڕیدەن (فن)	(J. 361)	

- گوور (ئا). گورگ (فن) (J. 368)	- worf
- گورپە (م). گوربە (فن): بڕوانە: پشیلە کتك.	- kater, katze.
- گیرفان (م) (گ)	- Tasche
- گورگیر (گ). بڕوانە: کۆلگیر (س).	- grosses Sieb
- گەراویز. گوراز (فن).	- Spaten
- گوزرە. گوزری (خ). گڕگاز. گیزری (ئا) بنەکەی وەك سەلکە پیواز وایە بەهاران پەیدادەبێ و دەخورێ.	
- گەستن (م)	- beissen
دەگەزم:	ich beisse
گەستم:	ich biss
گەزراو:	gebissen
گەزیدەن: (فن)	(J. 363)
- گووشتە (ز). گورسنە (فن) گوشنە. برسیی	- hungrig
- گەزی چار (م)	- eine Art Tameriske.
- گوشین (م): دەمی ئێستا: دەگوشم. دەمی رابوردووی تەواو: گوشیم. پارتیتسیپ: گوشراو (J. 364)	- drücken.
- گشتی (گ). بڕوانە: گی، گیشك، گیش، گیسك	-alle
- گشت وەیەك (گ)	- alle zusammen
گشتك یەك	Allein, einzig

- گزە پچیك (ئا) (J. 363)	- Lunge, Lsber
- گێ کەسی (گ)	- Jader
- گەڵا (م)	- Blatt
- گەڵوان(٣١) (م): جۆرە درەختێکە بەرەکەی لە جۆری مازوو دەچێ.	
- گولایف (ئا) (J. 339)	- Filzteppich
- گاڵتە (م).	- Spiel.
گاڵتەکردن:	Spielen
- گەلەخان، گەلەخاین (ز): بڕوانە: ئاغەڵەمەر:	- Schafstall
- گوللاری (گ)	- Augapfel
- گول (گ) (بڕوانە: هەرزن)	- Hirse.
- گولویر (ئا)	- rund
- گەماڵ (ز)- بڕوانە: سەگ. گەمبول (J)	- Hund
- گەنیم، گەنم (م). گەندوم (فن). (J. 366)	- Weizen
- گەنە (م). کەنە (فن)	- Zecke, wanze.
- گون (م.ی.گ.ز) بڕوانە: باتوو	- Hode.
- گونج (ز). بڕوانە: زەرگەتە:	- wespe
گونجی کافرە	grosse wespe
- گووینی (م). گوەن (ف) گونی (J).	- Astragalus

---

(٣١) گەڵوان، بەرەکەی ئەوەندەی گوێزێك دەبێ. دانیشتوانی ناوچەی پشدەر دەیکوتن و پێستی ئاژەڵی پێ خۆش دەکەن. —وەرگێڕ—

گوان (ز)	
گونە (س) گون (فن)	Pflanze
- گوپ (م). کوپ (فن)	- Backe.
- گوان (م). (ئا)	- Zitze
- گواندن (م)	- Kuheuter.
- گەورە (م) گورا (گ)	- gross, Häuptling
- گوێلك (م) گولووك (ئا) گۆلك	- kalb
- گۆیرویش کەنە (ز) بڕوانە: (گۆڕ هەڵکەنە)	- Dachs
- گوێز (م). گوز (ئا). گوز (فن)	- Muskatnuss
- گوێ (م). گو (J). گوش (فن)	- Ohr
- گۆرەوی (م). گورێ (ئا). جوراب (فن)	- Strumpf
- گوارە (م). گوش وارە (فن)	- Ohrring
- گۆزە (م). کوزە (فن)	- Wassertopf
- گۆل، بڕوانە (ستێلك و گۆلاو)	- Kleiner see
- گێوژ (م). گویوج (ز)	- Frucht des Zizyphus jujube
- گوی سیلە (س). گوسالە (فن)	- Kalb
بڕوانە: گوێرەکە، گۆلك.	
- گەور (ئا) کەڤر، بڕوانە:	- Stein
گەور ئەستێ	Feuerstein
ئەستێ: ئاسنێکە پێی لەبەردێکی تایبەتی ئەدرێ، پڕیشکی لێ دەکەوێتەوە و ئاگر دەکرێتەوە.	
- گەوزین (م). گوزین (.J)	- Wälzen
دەگەوزم	

گەوزیم	
گەوزین	
- گوتن (م)	- Sperchen, Reden
دەمی ئێستا: دەڵێم، دەڵێی، دەلێ، دەلێیم، دەلێن، دەلێین.	
دەمی رابوردووی تەواو: گوتم.	
پارتیتسیپ: گوتراو	
گوفتەن (فن). فرمان: گوو	
- گوێری (ئا)	- Kleine Hirse.
- گوێزان (م)	- Rasier messer
- گووند (ك). جوند(پ). گوند (J)	- Dorf
بڕوانە: لادێ، ئاوایی، دێ.	
- گور (گ). گوەر (ز). گوێلك.	- Kalb.
- گویزنگ (م). گوزەك (فن)	- Knöchel
- گویرگ، گوارك (ئا). بڕوانە: کارگ.	- Pilz
گەببەلك (خ)	
- گشن (ك) گستن (گ): راکێشان:	- Ziehen
- گیاگە (گ) بڕوانە: لە هەموو جێیەك	- überall
- گیاندار (ز). جاندار (فن) بڕوانە: ئەسپێ	- Laus.
- گەیە (ز). گەدە	- Magen
- گێزەر (م)	- Mohrrübe.
- گێژی، گێچی (م) گیجی (فن)	- Schwindel
ئاوەڵناو: گێژ	
- گەیا (ز).گەدا (م) (فن) بڕوانە:	- Better

- سواڵ و دەروازەکردن	
- گەیشتن (م)	- ankommen
دەگەمێ: ich komme an	
گەیشتمێ: ich kam an	
گەیشتوو: angekommen هەروەها: rief	
میوە گەیشتووە: reife Frucht	
- گێرە کردن (م)	- dreschen
- گیسك (ئا): کاروگیسکی یەك ساڵە.	
- لە، لێ (م)	- von, in, aus
لەبەر ئەوە: darum	
لەکوێ: woher	
لەپێشدا:	- Früher
- لە دەرەوە:	- von aussen
- لەبیرکردن:	- vergessen
- لەپشت:	- von hinten
- لەوەتی:	- seit
- لەژێر:	- von unten
- لەدوور:	- von Weiten
- لەوێندەرێ:	- von dort
- لە دوایی:	- hinterher
- لە ماڵی خۆی	- in Seinem Hause
- لانك (م) بڕوانە: بێشك:	- Weige
- لاۆك (ئا). لاو (J)	- Knabe
- لاسور (م): جۆرە هەرمێیەکە لە	

موکریان.	
- لاواز (م) (J. 376)	- Mager.
- لاق (م) بڕوانە: قاچ	- Das Bein
- لولاك (م)	- wade
- لاس (م): بڕوانە: تەرس و تەپاڵە	- Dünger von Pferden und Kühen
- لەڕ، لار (ز). لاخر (فن)	- Mager (J. 375)
- لافاو (گ). وشەکە دوو کەرتە:	- überschwemmung
لاف: بێ کەڵك unnutz	
ئاو wasser بڕوانە (J. 375)	
- لاژناین، لاژنانە (بەخ) (ك.ل)	- Frauengemächer
ئەندەرون (فن) بڕوانە: حەریم	
- لامەرداین، لامەردانە (بەخ، گ، ل)	- Männergemächer
- لاپچین (ئا)	- Soldatenschuh
- لبايد، لباد (م) (ئەر)	- Filz
- لەت (م). لەت (ئەر)	- ein Kleines Stückchen
لەت کردن	Zerstuckeln
- لوتکە(٣٢) (م). لۆدکا (روسی)	- Boot
- لەجێك (ز) لەچك.	- Kopftuch
- لەچێر، لەچێری (م) بڕوانە: پیسکە و ڕەزیل	- Geizig
لەچێر (فارسییە و مانای پیس و پۆخڵی	

---

(٣٢) وشە ئەڵمانییەکەی بەرامبەر بە لوتکە دانراوە مانای بەلەم دەدات. —وەرگێڕ-

دەدات).

- لە دڵ (م)	- gern, von Herzen (J. 188 a, 30)
- لە خای کرن (ئا) بڕوانە: داپۆشین، لێفە	- bedecken.
- لیخارو و (گ) (ز) ریخۆڵە (م)	- Gedärme
- لەرد (گ، کرمان) (J. 5a,34)	- draussen
- لەرزین (م):	- zittern
دەلەرزم:	ich zittere
لەرزیم:	ich zitterte
لەرزییو:	gezittert
لەرزیدەن (فن)	(J. 378)
- لەش (ز) (فن) (J. 3.75)	- Leichnam
- لستنەوە (م)	- Lecken
دەمی ئێستا: دەلێسمەوە.	
دەمی رابوردووی تەواو: لستمەوە.	
پارتیتسیپ: لستنەوە.	
لسیدەن (فن) هەروەها: لستن (م)	
دەلێ سێ:	er leckt
لستنەوە:	geleckt
- لغاو (م)، لیقام (گ). لوان (ئا) لگام (فن) (J. 379)	- zügel
- لەقا، لەقە (ز). لەگەد (فن) لەکەد.	- Fusstritt
- لەقە زەدن (ز)	(J. 380. Ausschlagen eines Pferdes)
- لق (م)	- Zweig

- لکان، لکیان (گ)	- Kleben
- لەم (گ.ز)	- Bauch
- لەم بێر (مازندەران)	- Pelikan
- لە ناکاو (م)	- Zufällig
- لینگدان (م) (J. 381)	- rennen.
- لوشك ئاویتن (م) (بڕوانە: لەقە)	- Ausschlagen eines Pferdes
- لوولك (م)	- Schienbeim
- لولایك، لولاك (م). بڕوانە: (لاق- قاچ)	- Wade.
- لومیشکە (م)	- Auswuchs der Eiche
- لونج (س). لك.	- Rotz
- لوبای (س). روباه (فن) بڕوانە: (چەقەڵ)	- Fuchs
- لێو (س). لیو (گ). لێو (م). لەب (فن)	- Lippe
- لۆی دە (م) لۆدە (فن): جۆرە سەوەیەکە ترێ پێ دەبرێ بۆ بازاڕ و شار.	
- لەوەڕاندن (م)	- Weiden
دەمی ئێستا: دەلەوەڕێنم	
دەمی رابوردووی تەواو: لە وەڕاندم (لەرزاندم)	
پارتیتسیپ: لەوەراندڕاو- لەرزاو	
چەڕاندەن (فن)	
- لو-وینە (ز) (بڕوانە: ئاشەوان)	- Müller.
- لوولە (ز). لوویلك (ئا). لولێ ھ (فن)	- Rohr.
- لوخ (ئا). لوخ (فن)	- Binse.

- لەوێ (م) (J. 379)	- dort
- لەوێ پاش (م). لە پاشی (J. 375)	- danach, nach
- لەوێك (گ.ز) لەبیك (فن): کلیلی دار.	
- لۆدە (خ)	- Liederlich.
زەنی لودە Hure	
ئایا ئەمە لە لوتی عەرەبییەوە نەهاتووە؟	
- لاز (ك). لیز (J).	- von Sinna, Tanz.
- لێ نان (م)	- Kochen
- چێشت لێ نان، بار لێ نان. هتد.	
لێ دەنیم: ich koche	
لێم نا: ich kochte	
لێ نراو: gekocht	
- لێرە (م). (J. 29b)	- hier.
- لیتە (م) (J. 382)	- Schlamm
- لیگێن (ز). لژێن (فن). لشان (کرکان)	- Schlam
- لێچێشتن (م)	- Schmecken
لێی دەچێژم:	ich Schmecke
لێم چێشت:	ich Schmeckte
لێ چێژراو:	geschmeckt
چەشیدەن (فن)	
- لێ دان (م)	- Schlagen
دەمی ئێستا: لێ دەدەم.	
دەمی رابوردووی تەواو: لێمدا	
پارتیتسیپ: لێ دراو.	

لێ دەر:	-Stöckelknecht, Schlagend
- لێك ئالاّن (م)	- Wickeln
دەمی ئێستا: لێ دە ئالێّم، لێ دەهالێّم.	
رابوردووی تەواو: لێ هالاّم، لێ ئالام	
پارتیتسیپ: لێ هالڕاو، لێ ئالڕاو	
- لێفە (م). لە حاف (ئەر. فن)	- Decke
- لوێر (ز.ل) بڕوانە: حۆل، گەمژە.	- dumm, blödsinning
- لێخستن (ئا)	- Schlagen
- لیك، لك (ئا): بڕوانە: لونج	- Rotz
- لیستن (ئا)	- spielen
- مانین (گ). مینین (ك). ماندەن (فن) مان (م).	- bleiben
دەمێنم: ich bleibe	
مام: ich blieb	
ماو: geblieben (J. 388)	
- ماه بیگیراته (س). بڕوانە: مانگ گیران	- Mondfinsterniss
- مامەی (س). مامەی (فن)	- Grossmuher
بڕوانە: نەنك	
- مارەنجی (س) بڕوانە: چۆلەکە، چویلەکە چێشکە	- sperling
- ماڵ (ئا.م.ك.گ)	- Haus, Hof eines Hauses
وەرە ماڵ (ئا): komm herein	
ماڵ ئاواکردن (م)	Segnen

خانه ئاباد کردەن (فن) Glück wünschen (J. 386)	
- مايير، مامر (گ)	- Huhn
مامر ماڵی: مریشکی ماڵی .Haushuhn	
مازوو (گ.م)	- Kallapfel (J. 386)
- مانگـــاو (گ) مانگـــا. ماگـــاو (ز).	- Kuh.
مايهگا (س) ماديگاو (فن).	
- مالستان (گ). مالييان (ك). ماليـدەن (فن)	- reiben
- مامــوو (گ.ل). مام (م)	- onkel, vater's Bruder
- ماه (م)	- Abgrund
- مارەيی (م). مەر، مەرياگە (J)	- Heirat
- ماقووڵ (م). مــەعقول (ئـەر): سـەرەك خێڵ	- Hauptling
- مانگـــە شـــەو (م): لـــە دوو كـــەرت پێكهاتووە	- Mondschein
مانگ mond	
شۆق، شەوق: Licht رووناكی.	
- مانگی چاردە (م)	- Vollmond
- مارماسی (م) مارماهی (فن)	- Schlangenähnlicher Fisch.
- ما (ز.گ.J). مێ (م)	- Weiblich.
- ماشی (م) ماشيك (J)	- Feuerzange
مازويك (ز). مازۆك (م) بڕوانە: نەزۆك	- Steril
- مايشتە (ز) بڕوانە: پەچە و سەرپۆش	- kopftuch

- ماندوو (م)	- müde.
ماندوو بوون: ermüdet warden	
ماندی ﻫ (فن)	
- ماين (م. گ. ز) ماهين (ئـا). ماديـان (فن)	- Stute.
- مەتاڵ (م)، ميرتاڵ، مەتاڵ (ئاراميیە)	- Schild
- مەتايع (م) (ئەر) (J. 389)	- Waare
مەتكەب (م) (ت). مەثقەب (ئەر)	-Drillbohrer
- مەتی (ئا). بڕوانە: پور، خوشكی باوك	- Tante
- مەچير (گ) بڕوانە: دەزوو. داو.	- Zwirn zum Nähn
- دەزووی درومان	
- موجووەل (م). موژگـان (گ) بيـژەنگ (ئا)	- Augenwimpern
ميژە (خ). ميژانك (J) ميژی. موژەنگ (پ). بيژۆلك	
- مجری (م)	- Kleiner mit Blech bedeckter
- مدبەق (م). مەتبەخ (ئەر)	- Küche.
- مارمولوك (گ). مارميلك (م)	- Kleine Eidechse
- مرديك (گ). موردە (فن)	- todt
- مراوی (م) مورغی ئابی (فن) (J. 394)	- Ente
- موڕمەند (م). بڕوانـە: بڕبەنـد. مـەبرە (ئەر)	- Feile
- مريشك (م) مريشت (ئا). مريشك (J)	- Haushuhn
- مردوو (م). موردە (فن)	- tidt

- مردن (م)	- sterben
دەمرم: ich sterbe	
مردم: ich starb	
مردوو: gestorben	
موردەن: (فن) (J. 396)	
- مرخە مرخ کردن (م) بڕوانە: پرخە	- Schnarchen
- مڕەمڕ کردن (م)	- Knurren
- مەزاید (م) (ئەر) مەزاد (J. 396)	- Auktion
- مەزار (ز) (م)	- Turban eines Geistlichen
- مژین (م)	- Saugen
دەمی ئێستا: دەمژم	
دەمی رابوردووی تەواو: مژیم	
پارتیتسیپ: مژراو	
مژانین (گ). مکیدەن (فن). متینی (J)	
- مژ (م). موژ (پ) (J. 397) بڕوانە: تەمومژ.	- Nebel
- میشك (م). بڕوانە: توێکل، توێلك.	- Rinde
- موشار (م). منشار (ئەر) (J. 399)	- Säge
- مست (م). موشت (فن)	- Faust (J. 398)
- موسابیبحە (م) سەبابە (ئەر)	- Zeigerfinger.
- مشك (ئا). موش	- Maus
- مەگەس (ز). مەقەس (س). مەگەس (فن)	- Biene, Fliege
- مافوورە (م) (ئەر)	- Langwolliger Teppich

- مەقەشت (م). مەقەس (ئەر) بڕوانە: قەیچی	- Scheere
- مەقام (م) (ئەر) بڕوانە: بەستەو مەقام	- Gesang
مەقام گوتن: Singen (J. 403)	
- مەقرەز (ئا): بڕوانە: مقەشت. مقرەض (ئەر)	
- مەلهەم، مەلحەم (م). مەرهەم (ئەر)	- Salbe. (J. 405)
- مەلۆی (ز). مەلەخ (فن) بڕوانە: کوللە	- Heuschrecke
- مەلوی (س) بڕوانە: پشی، پشیلە.	- Katze
مەلو موو ئەکە روو katze miaut	
- میلەھ (س). بڕوانە: گا، کەڵەگا	- Bulle
- مەلا (م) موللا (فن)	- Geistlicher
- مەلەوان (م). مەلەواین (گ).	- Schwimmer
- مەلەکردن: Schwimmen ئەم وشەیە لە (مەللاح)ی عەرەبییەوە کەوتۆتەوە.	
- مل (م.گ،ز) بڕوانە: ئەستو (م)	Nacken
- مل ئەستور: dicknackig	
گەردەن کولوفت (فن)	
- مەلوی چك (گ.ز)	- sperling
- مەمە (گ.ز). مەمك (م)	- Brüste
مەمایر (ئا). بڕوانە: مامز	- Antilope
- مونج (خ). گونج (ز). مونج (فن). (زەرگەتە).	- Wespe
- منداڵ (م) بڕوانە: زاڕوو. میناڵ (گ)	- Kind
منداڵ بوون: gebären	

- مەنجیر (م). مەنجەڵ (J)	- Kessel
- مەن (ز) یەك مەن= ١٢٨٠ مسقال ٩٨ مسقال= نیوکیلو (یەك پاوەندی ئینگلیز) ٢/١ مەن= ٢٠ سیر	- Gewicht
- موژی (ئا). منژو (فن) مەنجو	- Linse
- مۆیرێ (ز) بڕوانە: بڕبەند	- Feile
- موشی کیپاە (س) (J. 400)	- Hausmans
- موشی گۆرد (س)	- Feldmaus
- مویرچنە (س). مورچە (فن). بڕوانە: مێرو	- Ameise
- مووی نە (س) بڕوانە: داك، دایك	- Mutter
- موسویرە (س) موسورە مەردر (فن)	- Zobeltier
- مۆر (م). موور (فن)	- Siegel
- مۆژ (ز). مۆز (فن) لەوە ئەچێ وشەکە هیندی بێت!	- Platane.
- مویرتك (م). داری ستر (ز): جۆرە درەختێکە گەلایەکانی دەخرێنە سەر لاشەی مردوو بۆ ئەوەی لاشەی مردووەکە خێرا بۆن نەکات.	
- موریی پشت (ئا). مورەیی پوشت (فن)	- Rückgrat
- مێخەکی، میخەك (م). میخەك (فن)	- Nelke, Nelkenfarbe.
- مێوانیی (م). میهمانی (فن)	- Gastmal (J. 412)
- مێ (ز). ما (ئا)	- Schaf

- مێگەل (م). بڕوانە: رانەمەڕ	- Schafherde.
- میل ئاو، میلاو (م). میلی ئاب (فن) میلێکە دەخرێتە ناو ئاوی نێرگەلەوە.	
- میمك (م). میمی (ز) (خوشکی باوك)	- Tante
- میخەکە (م) میخ (فن)	- Warze, Pinne, Nagel
- مێو (م). مێ ە (فن) (J. 412) بەدوو ماناديێت: داری مێوە کە ترێ دەگرێ. یاخود مێو کە لە شانەی هەنگوین دەگیرێ.	- Weinstock, Wachs
- میتکە (م). لە موکریان سوننەت دەکرێ.	- Klitoris.
- میرکوی (ز). میخ کوب (فن). جۆرە چەکوچێکە لە دار دروست کراوە سینگی خیوەتی پێدا دەکوترێ. (بڕوانە: J. 409 a). بە بڕوای من ئەو ئیمۆلۆجییەی لەوێدا باسکراوە هەڵەیە).	
- مێرك، مێیرك (ئا). مێرد (س). مێر.	- Mann
- مێرە (س). مێرد (م). میرە (پ) (J. 392- ئەو فۆرمانەی پیتی- د- یان پێوە نییە پێدەچێ کوردی ڕەسەن بن).	- Mann, maritus
میز. میزکردن. میزتن (J). میختەن (فن) گومیز (پا). میز (پ). (J. 411)	- Urin
- مێرك، مێرگ (م). مەرك (ز) لە سولدوس دەگوترێ: میرگ. لە چەندین ناوچەی وڵاتی فارس دەوترێ: مورگاب یاخود مورخاب. لە ناوچەی پێرسی پولیس دەوترێ: مێرو دەشت. لەمەرگەوەڕی باشووری ئورمییە دەڵێن: میرك (J).	- Rasen
- مییە (ز)	Lager Platz

- می می (ز). میمك (J). (خوشك)	- Schwester
- مێنگوین (م)	- Färse.
مێ:	Weiblich
بڕوانە: گاو: مانگاو (J. 388)	
- مێت (م) مەییت (ئەر) (J. 410)	- Leichman
- مێروو (م). مور (فن) مورچە	- Ameise
بڕوانە: مورچینە (J. 388)	
- مێش (م). میش (J)	- grosse fliege
مێشەنگوین (م) بڕوانە: هەنگ	
- مێشولە (م)	- Mücke, Kleine Fliege
- مێشك (م). مێژی (ئا). مەغز (فن)	- Gehrin, Mark.
- مێدویم (س)	- Tal
مێدان (فن)	Offner platz (J. 411)
- میخەك (گ) دوو مانای هەیە:	(J. 307 b, n)
- قەرەنفوڵ	Nelke
- لووتە وانە	Nasenring
- مایم (ئا) بڕوانە: مێو:	Weinstock.
- نەکوڵاو (م)	- Roh. Nicht gekocht
- نەزۆك (م). مازووك (م) نازا (پا)	- Steril
- نەساغ (م). ناچاق (فن). بڕوانە: نەخۆش	- Krank
- ناردن (م)	Schicken, Senden
دەمی ئێستا: دەنێرم	
دەمی رابوردووی تەواو: ناردم	
پارتیتسیپ: نێردراو (J. 451)	

-ناڵین(۳۳) (م)	- Seufzen
دەمی ئێستا: دەناڵم	
دەمی رابوردووی تەواو:ناڵیم	
پارتیتسیپ: ناڵییو	
نالیدەن: (فن). (J. 416)	
- ناربینـــد (ز). نـــاروەن (فـــن): (جـــۆرە درەختێکە)	- Ulme.
- نانی تیری (م). خوبز (ئەر): جۆرە نانێکی تەنك و گەورەیە. (J. 416)	
- ناسك (م). نازوك (فن) (J. 414)	- dünn
- نا ناشیرین، ناشیرن (م)	- hässlich
شیرین (م)	Hübach
شیرین (فن)	Süss
- نا (س)	- Kehle, Gurgel,
نام — ژیرکە (س) ich verschlucke.	
نا: قوڕگ، ئەوك: kehle	
م: ڕاناو	
ژیر= زیر: hinunter	
کە: لە کردنەوە هاتووە: machen	
نای: (فن)	
- ناسین (م) (J. 414)	- Kennen
- ناش (م). نەعش (ئەر)	- Leich nam, sarg
ناوێش (گ). ناخوش (فن) بڕوانە: نەخۆش	- Krank

---

(۳۳) وشە ئەڵمانییەکە مانای (ئاخ هەڵکێشان) دەدات. —وەرگێڕ—

- نایفـــــه (گ). نـــــاووك (م). نـــــاوی	- Nabel
(پەهلەوی)	
ناف (فن): die Mitte	
- ناو (گ). ناف (فن) بڕوانە: نێو، نێوان	- zwischen. Mitte
- ناو (گ)، نێو، نام (فن) (J. 415)	
- ناڵدن (گ). نەعل (ئەر)	- Schmied, Hufeisen (J. 421)
- ناوچگن (گ)	- Sinken
ناو: mitte	
چگن: چوون: gehen	
- نایتن (گ) (J. 414)	- werfen
- نامە (گ)	- Brief, Bech
- کاغەز: Brief	
کاغەز (فن) papier (J. 416. 322)	
- نابیستن (م)	- Verweigern
دەمی ئێستا: نای بیەم.	
دەمی رابوردووی تەواو: نەم بیست.	
پارتیتسیپ: نەبیستراو (J. 62)	
- نەخ (ئا): (گاسنی جووت کردن). گاسن	- Pflug
نەخ (فن): Pflugschar	
- ناردواین (م). ناردوبان (فن). (J. 418)	- Leiter
- نیشاینن (گ). نیشاندەن (فن)	- auslöschen
- نیسك (م). نسك (پ). نوژی (ز)	- Linse
(J. 420)	
- ناقە (م): جۆرە ماسییەکە لە رووبـارێکی سـاوجبوولاغدا هەیـە جاروبـار (٩٠)	

پاوەند دەبێ. بەروسی پێیدەڵێن: لۆکو (Loko)	
- نەعرە لێدان (م). نەعرە (ئەر)	- brüllen
- نانە (م) نەعنا (ئەر) بڕوانە: پونگ،	- mentha
پنگە	
- مەلویچیك (گ.ز) (J. 405)	- Sperling
- نەمام (م) (J. 423)	- Zweig
- نەمانستن (م)	- zeigen
ئایا ئەم وشەیە لە راناوی کردار: (نومایان)ەوە نەهاتووە؟!	
- نەئلی، نەعلی (ئا)	- Querholz des Spatens
- نلك (خ) (فن)	- eine Saure Pflaume
- نوونیك (ئا). نینۆك (J).	- Fingernagel
- نوویسیان (ك) بڕوانە: نووسین.	- Schreiben
- نۆیخە (گ). نوك (م. J) بڕوانە: نۆك	- Erbse
ناخود (فن)	
- نۆین (گ). بڕوانە: نێنگوین، گوێرەکە،	- Junge kuh
گۆلك	
- نوو (گ). نۆ (فن) (J. 424)	-neun
- نو- وێن (م)	- Zeug, Kleider
نو —وێنی نووستن	(J. 422) Bett
نو-وێنی خەوێ	Schlafzeug
- نوای (ز)	- vorn
- نووك (م.گ) نوك (فن) (J. 425)	- Schnabel
بڕوانە: دەنووك، دندووك، دەندووك.	
- نووســـت (م) نوویـــست (J). بڕوانـــە:	- Schlaf

خەوت	
- نوویستن، نووستن (م)	- Schlafen
دەنووم: ich Schlafe	
نووستم: ich Schlief	
نووستوو: geschlafen	
نووسیتن (J)	
- نووسین (م). نوویشتەن (فن)	- Schreiben
دەمی ئێستا: دەنووسم.	
دەمی رابوردووی تەواو: نووسیم	
پارتیتسیپ: نووسراو. (J. 425)	
- نوکێل (ز). لەدوو بەش پێکهاتووە	- Junge Kuh
نو: نویٚ: neu	
کێل: کەڵ: گا: Bulle	
- نومای (ز): ئەسپی یەك ساڵە.	
نواییٚ (س). نماد (فن) (J. 423) بڕوانە:	- Filz,
لباد، لمەد.	
- نۆبەتیٚ (م) تەبی نۆبەتی (فن) نۆبەت	- Fieber
(ئەر) بڕوانە: لەرزووتا. تا.	
- نوێر (م). نیاز (ك) نماز (فن) نمیز (J)	- Gebet
- نویٚ (م) (J. 424)	- neu
- نالی (خ). نەهالی (س)	- Matraze (J. 416)
- نهای، نهۆ (گ) بڕوانە: ئێستا(J. 426)	- Jetzt
- نیم قوت (ك). نیم کوت (J. 428)	- Halb
- مرگایو (گ) واتە: گوێرەکەیەکی ١-٤ ساڵانە (J. 427)	

- نیژتە ژیٚ (گ). بڕوانە: نیشتەجیٚ	- Einwohner.
- نیوەشەو. (گ) (J. 428 a, 10)	- Mitternacht
- نێو (م). ناو (گ. J)	- drinnen, inder Mitte
لە هەندیٚ شوێن وشەی: نێو مانای حەریم دەدات.	
بڕوانە: (ئەندەروون) (فن) هەروەها، نیم	
(فن)	
- نێووك، بڕوانە: نافەه	
- نێزیك، نزیك (م). نەزدیك (فن)	- Fast, beinahe, nah
نزیك بەهەزار کەس بوو	Es waren 1000 leute
- نێو، ناو (م). نام (فن)	- Name
نێوی تۆ چییە؟	- wie heist du
- نیمرۆ دەمای، دەمی نیمەڕۆ	- Mittay, Nachmittay
نیمرو: halbe Tay	
دەما: دوما: پاش، پشت nach کەواتا دوانیمەڕۆ.	
- نیوەڕۆ (م) Mittag. (J. 428)	
- نێوچاوان، ناوچاوان (م)	
واتە لە نێوان هەردوو چاودا (J. 428 a. 14)	
- نێری (م) بڕوانە: سابرێن. نیری، نیهری	- Ziegenbock
- نێچیر (م). نۆی چیر. (J. 418)	- das wild, Jagd.
- نیسیٚ، نسا (ف) بڕوانە: سێبەر:	- Schatten
نوس (پ). نوسووم (قەزوین)	

دەستی نیسیٚ (ف). دەستی نیسا، تارۆم، تەرەفی نوسووم: واتە: ئەولایەی سێبەرە، سێبەری لێیە، لایەنی چیایەك یاخود خانووێك کە رووی لەلای باکوور بێت.

ئایا دەکریٚ وشە تەم و مژاوییەکەی ((دەستە نەسا))ی کارتەکەی ئۆرتیلۆس و

میرکارتۆر، لە سەفید روود، رۆژئاوای تەپرستان، وەك ((لای باکووری ئەلبورز)) روون بکرێتەوە؟ Dorn, Kaspia, 82 کاتێك من، مانگی کانوونی دووەمی رابوردو لە جووتیارێکی تورکمانستانم پرسی: ئەوە بۆچی لەقەد پاڵی چیای بەتاو، کە بەرامبەر بە ترکمانستانەوە، ئێمە ئێستاکە لەقەدپاڵی باکووری ئەم چیایەن، ئەوەندە بەفری زۆر و زەبەندی پێوەیە، لەوەڵامدا جووتیارەکە وتی: ((چوون تەرەفی نیسە ئەست)). واتە: چونکە ئەو لایەنە نیسێ و سێبەرە. نەسا (فن) (J)

- والە (م) بڕوانە: خوشك. خاهەر (فن) بڕوانە: زەزە وارەزە (J. 161)	- Schwester
- وایی (س) باد (فن) با (J. 32)	- Trank
- وام (س) واتە: ئەوەی دەخوێنرێتەوە	
- وارییاین (گ). پەریدەن (فن) (J. 292)	- Fliegen
- وایرك (گ): بڕوانە: باڕۆکە. (J. 292)	- Hühchen
- وا (گ). با (فن) (J. 32)	- mit
- وایتن (گ) وتن، گوتن، بوێژ واتمون (پا). وا (ك) وایتن.	- Sprechen, Sagen

هەندێك لەو باوەڕەدان وایتن و گوتن یەك شت نین. بڕوانە: ئەم گۆڤارە ژمارە-٣٢ لە -٤٠٤ هەروەها (یو: ٨٣)

- وا (ئا) بڕوانە: ئەو و ئەم.	- dieser, Jener (J. 24b. I)
- وارین، واریین (ك.گ). بڕوانە بارین باریدەن (فن) (J. 34)	- regnen

- واز(٣٤) (ز)	- Maulwurf
- ویتەن (گ). بڕوانە: نووستن	- Schlafen
- وییتاین (گ)	- Liegen
- وتووی (م). وتوو (فن)	- Plätteisen
- وەخەبەرهێنان (م) بڕوانە: (J. 452a, 11. 151 a, 18)	- auf wecken
- وەچەها (س). بەچە (فن) بڕوانە: مناڵ، منداڵ، زاڕوو	- Kind
- وەدواکەوتن (م). بڕوانە: ڕەدووکەوتن (J. 195a,1)	- verfolgen
- ورسی، ورسگی، ورسیتی، بڕوانە: برسی، برسێتی.	- hungrig
- ورچ (م)، هرش، هرچ (ك) (J. 441)	- Bär
- وەرگرتن (م)	- greifen
وەردەگرم	ich greife
وەرگرتن (J) ٤٣١-٣٠١	
- وەرکەوتن (م) بڕوانە: پاڵکەوتن، ڕاکشان.	- Liegen (J. 431)
- وردکردن (م) بڕوانە: هاڕڕین.	- mahlen (J. 4)
- وەڕین (م) دەوەرم، وەڕیم، وەڕییو. (J. 217)	- bellen

---

(٣٤) وشە ئەڵمانییەکە مانای جرجێکی گەورەی کوێرە، شێوەی لەمشکێکی گەورە دەچێ زەوی دەدڕێ و وەك کەناڵ لە کۆتاییەکەیدا تەپولکەیەکی بچووك دروست دەکات.- وەرگێڕ-

- وەرز، وەراز (ز). بەرز، بەراز	- hoch, hoher Grund (J. 44)
- وەرك (ز). بەررێ (فن) (J. 43): بەرخ	- Lamm
- وەرگ (س). گورك (فن)	- Wolf
- وەرزا (س) ورسا (J): گا، کەڵ	- Bulle, Kalb
- وەرزێر (گ). وەرزیر، وەزیگر (پا)،	- Ackerbauer
بەرزیگەر	
بڕوانە: جوتێر، جووتیار	
- وازەینن (ك)، وەزیدەن (فن) (J. 37)	- wehen
- وز بڕوانە: بووز	
-وزاق (س). وەزەغ (فن- J). بڕوانە:	- Frosch
قورباقە، بۆق	
- وەریین، بڕوانە: وەرین.	
- وەرس، وەریس (ئا). رسماین (فن)	- Strick
(J. 431)	
بڕوانە: گوریس، پەت.	
- وایشە (س)، ورسی، برسی،	- hungrig
- وشتر(٣٥) (س)	- Färse.
- وەشڕوو (گ). خۆشڕوو (فن). بڕوانە:	- hübsch
رووخۆش، خۆشڕوو	
- ویساین، ووسان (گ) وستان، وەستان	- Stehen
ئێستادەن (فن). راوەستان بەپێوە.	

---

(٣٥) ئەو وشە ئەڵمانییەی نووسەر بەرامبەر وشتر دایناوە، مانای گوێرەکە و گۆلکی ساواو جوانەگا دەدات.- وەرگێڕ-

- وستاینن (گ)	- Steuren
- وەشاینن (گ). وەشاندن	- Werfen
مەشنە مەشینە ich werfe	
ئاویشت: erwarf، هاویشتی...	
ئاویشت: لە: ئاویتنەوە: کەوتۆتەوە	
(J. 16)	
- وش، وەش (گ) وشڕوو(گ) بڕوانە:	- hübsch, schön, wohl
جوان	
خوش، خوشروو (فن) (J. 433a.11)	
- وەسنی (خ) بڕوانە: هەوێ:	
ئەگەر پیاوێك دوو ژنی هەبێ، ژنەکان بەیەکتری دەڵێن: وەسنی!	
- وەسنی بە فارسی مانای رقەبەر	
دەدات.	
- وەکی (گ) بڕوانە: ئێ کێ، هی کێ	- Wem
- وەلگ (س). بەلگ (فن) پەلك.	- Blatt
- وەرف (س.گ) وەفرە (پەهلەوی) بەفر	- Schnee
بەرف (فن) (J. 45)	
- وەنوێ (ز) جۆرە درەختێکە، وەن (پەهلەوی) دارو درەخت.	
- وین (م) وین کردن(٣٦):	- Begräbniss, begraben
- وشك (م). خوشك (فن) (J. 446)	- trocken
- ون کردن، ون (م):	- verlieren

---

(٣٦) ئەو وشە ئەڵمانییەی نووسەر بەرامبەر بە وشەی ((وین))ی موکریان بەکاری هێناوە مانای لە چاڵ نان و لەگۆڕ خستن دەدات. —وەرگێڕ-

- ڕێ ون کردن:	Weg verlieren verirren
-ڤوی، ووی وی (گ) ویوەك (پەهلەوی) بڕوانە: بووك	- Braut
- ڤوەژایلێ (گ) بڕوانە: زەردەواڵە، زەرگەتە	- Wespe
- وێخستن (ئا)	- anzünden
- وەها هەڵکەوت (م)	- Zufälig
- وی (س.گ) بڕوانە: لەوەڕ (J. 65)	- Weide (salix)
- ویشە، وێشە (ز) بیشە (فن) (J. 66)	- Wald
- وێیایر (ز). گودار (فن) (J. 58) بڕوانە: بوار	- Furt
- وێژینگ (ز) بێژینگ (م)	- grosse Sieb.
- هاروێ (م)، ئاروێ	- Gurke
- هاوایر (ئا) هاوار (م). هاور (J) ٤٥٤	- Geschrei
- هایلو (س). خالو (فن) بڕوانە: خال (ئەر) (J. 149). برای دایك	- Onkel
- هالە (س)، خالە ه (فن) بڕوانە پوور: خوشکی دایك	- Tante
- هاتن (م) دێم: ich komme هاتم: ich kam هاتووە: gekommen فرمان: وەرە، وەرن هاتن: ئا، گ، ی، ك (J. 437)	- Kommen

- هاوین (م) بڕوانە: تاووسان. هامین (پەهلەوی)	- Sommer
- هاچێر، هاچیر (م). کلیل. ئەچیر (ت).	- Schlüssel
- هەور (م) ئەر (فن) (J. 25)	- Wilke
- هەتیوو (م). یەتیم (فن). (J. 28)	- Waise
- هائیسە (گ). ئیسە (فن)	- soeben
- هاوردن (ك). ئاوردەن (فن) (J. 23 b)	- bringen
- هەر (گ). خەر (فن). بڕوانە: گوێ درێژ. کەر	- Esel
- هەیری (گ.ز) ئەرری (فن)	- Säge.
- هەڕێ (گ.م) خەریك (ك) هەڕی (J) بڕوانە: قوڕ	- Thon
- هەرروویسە (گ). هەرویش (س) بڕوانە: کەروێشك:	- Hase.
-هەر (م) پشگری کردارە بۆ پێداگرتن و دووپات کردنەوە بەکاردێت: دەڕۆم: ich gehe, ich werde gehen هەر دەڕۆم: ich werde sicher gehen زۆرجار ((هەر دەڕۆم)) وەك دەمی دادێ بەکاردێت.	
- هەر ئەوەندە (م)	- nur
- هەرد، هەردە (ئا). زەوی، خاك، ئەرز(ئەر)	- Erde.
- هەرمی، هەرمێ (م)، هۆرمۆد (پەهلەوی) بڕوانە: ئەرمو، ئەرمود (J. 442)	- Birne
- هەرزان (م). ئەرزان (فن) (J. 5)	- billig.

- هەرزن (م). ئەرزن (فن)	- Hirse
- هیرە، هێرە (ئا). هیری (J): خوری	- Wolle
- هەرایی (خ). هەوار. هاوار (ئا)	- Geschrei
- هەزم ئای کەر و (س). هەزم (ئەر)	- er verdaut (J. 446)
هزییکە، هیزییکە (گ) هیزە (س):	- gestern
دوێنیێ:	
بڕوانە: (J. 432. Tomaschek, Pamir-Dial-18) (واتە زاراوەی زمانی پەمیر)	
- هاساین، هاسان (م). ئاسان (فن)(J. 8)	- Leicht
- هەسن (ئا) ئاسن، ئاهن (فن)(J. 439)	- Eisen
- هەسپ (ئا)، ئەسپ، ئەسپ (فن)	- Pferd.
بڕوانە: وڵاخە بەرزە	
- هێستیێ (ئا). بڕوانە: ئێسك. ئێسقان	- Knochen
(J. 444)	
- هش هش (س). خش (فن)	- Pflug
- هێشوو (م)	- Weintraube (J. 26)
- هێفتە، هەفتیێ (م): واتە هەشت یەکی باتمانێك کە دەکاتە ٥ پاوەندی روس.	
بڕوانە: مەن	
- هەلیمایووم (م). حەلیم (ئەر. فن). ئاو:	- Suppe
- هەڵیخەڵەتاندن (م)	- täuschen
دەمی ئێستا: هەڵی دەخەڵەتێنم	
دەمی رابوردووی تەواو: هەڵم خەڵەتایند	
پارتیتسیپ: هەڵخەڵەتێنراو	
(J. 158. 287)	
- هەڵبژاردن (م)	- Wählen (J. 50)

هەڵدەبژێرم: ich wähle	
هەڵم بژارد: ich wählte	
هەڵبژێرراو: هەڵبژێردراو: gewählt	
- هایلە، هالە (ز). هەلییاك (فن)	- Fetter käse
جۆرە پەنیرێکە لە شیر و توێژ دروست دەکریێ.	
- هەڵۆ، هاڵۆ (م) (م). ئۆلو (س) ئالە(J)	- Adle.
- هەڵستاندن (م)	- aufwecken
هەڵی دەستێنم: ich wecke auf	
هەڵم ستان: هەڵمەستان: ich weckte auf	
هەڵستێنراو: auf geweckt	
بڕوانە: هەڵستان: J)	
هەڵاوسین، هەڵواسین (م)	- auf hängen
دەمی ئێستا: هەڵدەواسێنم	
دەمی رابوردووی تەواو: هەڵماواسی، هەڵمواسی؛	
پارتیتسیپ: هەڵواسراو.	
هەڵواسەر: (J. 449) aufhänsed	
هیلکە (م) هێلکە (م) بڕوانە: خاییێ، هێلك	- Ei
(J)	
ئەورۆ مریشك هێلکەی کرد (م):	Das Huhn hat heute ein Ei gelegt
هیلکیێ (گ)	
- هەڵات (م)	- Flucht
- هەڵاتن (م)	- Fliehen

دەمی ئێستا: هەڵێم، هەڵدێم	
دەمی رابوردووی تەواو: هەڵاتم	
پارتیتسیپ: هەڵاتوو	
هەڵاتن، هیڵاتن (J. 448)	
- هۆلاکۆی (م)	- brach
زەوی هۆلەکۆ	(J. 272,b) braches Feld
- هۆل (س). بڕوانە: هۆل، کول	- Loch
- بە ئەڵمانی: höhle: هوولە	
بە ئینگلیزی: هۆل Hole.	
- هەڵخلیسکان (م)	- gleiten
دەمی ئێستا: هەڵدەخلیسکێم.	
دەمی رابوردووی تەواو: هەڵخلیسکام	
پارتیتسیپ: هەڵخلیسکاو (J. 236 b, 33)	
- هەلەسوتن (م)	- reiben
دەمی ئێستا: تێ هەڵدەسووم	
دەمی رابوردووی تەواو: تێم هەڵسوو	
پارتیتسیپ: تێ هەڵسوراو. (J. 248)	
- هەلیستان، هەڵستان (م)	- aufstehen
هەڵدەستم: ich stehe auf	
هەڵستام: ich stand auf	
- هەڵستاو: (J. 444 aufgestanden)	
- هەڵەنگوتن (م) بڕوانە: ساتمە، ساتمەبردن:	- Stolpern
دەمی ئێستا: هەڵدەنگووم	

دەمی رابوردووی تەواو: هەڵەنگووتم	
پارتیتسیپ: هەڵەنگووتوو. (J. 58a,21)	
- هەڵمسان (م). ئاماسیدەن (فن)	- anschwellen, aufschwellen
دەمی ئێستا: هەڵدەمسێم	
دەمی رابوردووی تەواو: هەڵمەسێم	
پارتیتسیپ: هەڵمەساو	
- هەڵکەندن (م). کەندەن (فن)	- rupfen
دەمی ئێستا: هەڵدەکەنم	
دەمی رابوردووی تەواو: هەڵم کەند	
پارتیتسیپ: هەڵکەندراو	
- هەڵدەکەوێ (م)	- es geschieht, es fällt vor
بڕوانە: هەڵکۆتین، هەڵکەتین (J)	
- هەڵگرتن (م) (J. 450)	- auf nehmen
هەڵگرە:- nimm es	
بێنە:- bring es	
راستییەکەی: بیهێنە وەك لە فارسی نوێدا:- وەردار بییار.	
- هەلویرەکی (ز). بڕوانە: بێشك، لانك، بێشکە:	- wiege
(فن) هەلوچین: راژاندن:	- Schaukel
- هەلاج (ز): ئەو کەسەیە لۆکە دەکاتەوە:	- Baumwollenreiniger
فارس بەو کەسە دەڵێ لە دێیەوە بۆ دێیەکی تر دەچێ، دێوەرە، ئەوەی بە گوندەکاندا دەگەرێ.	
- هیلایل، هیلال (م) (ئەر)	- Neumond

هولا کردن (گ)	- dreschen, Lärm machen, Schreien
بڕوانە: گاڵەگاڵ، قیڕەقیڕ، قیژەقیژ. (J. 449b)	
- هەڵا هەڵا (م): دەنگە دەنگ	- grosser Lärm
- هەلوی (م.گ). ئالو، هۆلو (فن)	- Pflaume, Pfirsich. (J. 450)
- هایلە پەلای (گ)	- Anstrengung
- بوونشك (ئا). ئانیشك (J. 23)	- Ellenbogen
- هەنێی (ئا). بڕوانە: تەوێڵ. (J. 23)	- Stirn
- هەنباینە (گ، ل، ز، م). ئەمبان (فن) بڕوانە:	- aus Haut
- هەمبانە، هەمانە. (J)	Verfertigter Sack
لە شێوەی توورەکە و کیسەیە لە چەرم و پێستی ئاژەڵ دروست دەکرێ.	
- هەنایردن، هەناردن (گ) بڕوانە: ناردن	- Senden
- هانی کی (گ) بڕوانە: هی کێ، ئی کێ.	- Wessen (J. 439)
- هەموو (م). هەمە (فن) بڕوانە: گشتی	- alle.
- هەموو جێیە (م)	- Überall (J. 451 a)
- هەندێك، هەندەك (م). ئەندەك (فن)	- wenig. (J. 452)
- هەندێ ه (ئا): لە دوو بەش پێکهاتووە:	- dort
هەن+پاشگر (ئاوەڵکاری) شوێن	Locativ- AFFix
- هێ نا، هەنای (ز). (خونیا- فن-، خوناك، پەهلەوی)	- Stimme
- هەملیك (ز): بڕوانە:- وەرکی هەملیك: ڕۆنی مەڕ	- Fett

- هەنگ(٣٧) (م)، هینگ (J) هەنگوی. هەنگوین.	- Bienenkönigin
هەنگوین:	Hönig
- هەنجیر (م). هژیر (J). ئەنجیر (فن)	- Feige
- هۆڵ (م) بڕوانە: هۆڵەمەر. ئاغەڵ	- Schafstall
- هول (ز)	- blond
- هەوا (م).	- Luft. Wetter
هەوا چاقە:	(J. 454) das wetter ist Schön
- هوویا (ز). بڕوانە: نیروئاموری جووت	- Joch
- هۆندنەوە (م) دەمی ئێستا: دەهۆنمەوە. دەمی رابوردووی تەواو: هۆندمەوە پارتیتسیپ: هۆندراوەوە.	- weben
- هونان (J. 456)	- Flechten
- هەوارده (م) (J. 430) بڕوانە: باڵندە	- Wachtel
- هوین، هوون (گ). بڕوانە: خوێن. خوون خون (فن) (J. 165)	- Blutt
- هۆر (گ.م.ز): شێوەی تێڕو کیسە و جەواڵە لە موو دروست دەکرێ. بڕوانە: جیهور (J. 122 ?)	
- هەوڵ دان (ك- سەقز). هۆلەکی (فن)	- anstrengen
- باولی (ئا.خ) ئاولی (ت) (J. 146)	- Hof

---

(٣٧) وشە ئەڵمانییەکەی نووسەر مانای — شاژنی هەنگ ئەگەیەنێ.

- هوپ هوپی (ئا). پوپو (فن)	- Wiedehopf
به فەڕەنسی دەوترێ: huppe.	
(جۆرە باڵندە و مەلێکە)	
- هەویر (ئا). خەمیر (فن) (J. 448)	- Teig
- هۆی وە (ئا) (J. 24)	- Lagerplatz, Lager
- هێك (ئا) بڕوانە: هێلکە، خایێ	- Ei
(J. 458)	
- هشتن، هەشتن (گ) (J. 445)	- hinlegen
- هینایین (م)	- werth sein, kosten
دەمی ئێستا: دێنم	
دەمی رابوردووی تەواو: هتد وەك هێنان: bringen	
- هیو (ئا). بڕوانە: مانگ (J. 457)	- Mond
- هیا (س) بڕوانە: سبەینێ	- morgen
- هیزە (ز) بڕوانە: خیگە	- Butterschlauch, Haut
- هێنان (م). ئاینن، هاوردن	- holen, bringen
دەمی ئێستا: دێنم	
رابوردووی تەواو: هێنام	
پارتیتسیپ: هێنراو	
بڕوانە: ژن هێنان: heiraten, Faru nehmen	
- هیلاینە، هێلانە (م) (J. 450)	- Nest
- هێڵەك (م) ئیلەك (فن)	- Sieb
- هێت (ئا) (J. 146)	- Hüfte
- یانزدە (گ) بڕوانە: یازدە، یانزە،	- eilf
یانگزە	

- یە (ز) بڕوانە: ئەمە، ئەوە، یێ (ك)	- dieser
- یەتیم (م). یەتیم (ئەر) بڕوانە: هەتیو،	- waise
هەتیم	
- یەپچکە (م) (ت). J	- Leim
- یەزدان (گ)	- Gott
یەزدان یارت: خوات لەگەڵ:	- Gott dein Freund
یاخود خواحافیزت بێ	Oder Adieu
- یاختە (م.ز). ئاختە (فن)	- der Wallach.
بڕوانە: یەختە: ئەسپی خەسێنراو (J. 3)	
- یۆ (گ). یە (س). جۆ (فن)	- Gerste (J. 121)
- یوی مە (س). جامێ (فن)	- grobes baumwollens Zeug
- یووز (م). یوز (فن)	- ein Kleiner Jagdhund
بڕوانەی: سەگی ڕاو.	
- یوزین (ئا). یوج، یۆخ (ف)	- der das Joch am Pfluge
	befestigende Lederriemen

واتە (قایشێکە لە چەرم دروست کراوە کاتی جووت کردن و زەوی کێلان نیرو ئاموری پێ دەبەسترێ).

بەشی دووەم

چەند تێبینییەکی زمان و ڕێزمان

یو: پەرەگرافی: ٦١ Ju. Para. 61

ناو:

لە ناوچەی موکریاندا، بۆ پێکهێنانی کۆی ناو: (ئان) بەکاردێت:

- دار: داران	Baum, Bäume	(م)
- پیاو: پیاوان	Mann, Männer	

لە زارو دیالێکتەکانی تردا:- ها- (فن) بەکاردێت لەگەڵ: گەھ:

- پیا: پیاگەھ	Mann- Männer	(گ)

لە ناوچەی سنە(١) دەوترێ:

ئادەمی گەل: Menschen (Ju- 123)

یو: پەرەگرافی: ٦٢ Ju. Para. 62.

---

(١) سنە پایتەختی ناوچەی کوردستانی فارسە. کەوتۆتە باکووری هەمەدان و کرمانشاه. پێی دەگوترێ: سەنەندج، ناوەکەی کورت- کراوەتەوە بۆ: سنە، سەحنە شارەدێیە کە (گوندێکی گەورەیە) کەوتۆتە نێوان هەمەدان و کرمەنشاهەوە. دوو قۆناخە ڕێ لە یەکەوە دوورە. ه. ش.

پێکهێنانی دەم: Bildung der Kasus:

دراوە پاڵ Genitiv لە موکریان بە یارمەتی ئەو ڕاناوی گەیەنەرەی(٢) ((ی)) پێك دێت کە کەوتۆتە نێوان ناوو ئەو وشەیەی تر کە بەدوایدا دێت لە ڕستەکەدا بۆ نموونە. ئەو ڕاناوە بەم شێوەیە دەردەکەوێ:

ی، یٚ، ئی، هتد:

سەری من: mein Kopf

ئەسپی من: mein Pferd

لەماڵێ خۆی: in sein eigenes Haus

پاشگری (ڕا) بۆ بەرکاری بە یاریدەدەر Dative هەروەها بۆ بەرکاری بێ یاریدەدەر Akkusativ بەکارناهێنرێ.

تاك		**کۆ**	
دووژمن	Der Feind	دووژمنان	die Feinde
ئی دوژمن	des Feindes	ئی دوژمنان	der Feinde
بە، وی دوژمن	dem Feinde	بە، وی دوژمنان	den Feinden
دوژمنەکە	den Feinde	لە دوژمن	vom feinde
دوژمنەکان	die feinde	لە دوژمنان	Von den Feinden

لێرەدا دەمی بەرکاری بێ یاریدەدەر بەهۆی بەکارهێنانی کە یاخود ك دادەڕێژرێ. لەم زاراوە و لە زاری گۆرانیشدا هەروایە. بڕوانە: ڕستەی: ٢٩، ٣٧، ٥٣.

یو: پەرەگرافی: ٥٣، ١٦ Ju. Para. 53, 16

پاشگری بەرزکردنەوەی ئاوەڵناو Komparativaffix: بە: (تر) دەبێ، بەڵام لە زمانی کوردیدا سۆپەرلەتیڤ نییە و بەرگوێ ناکەوێ. بۆ نموونە:

بچووك: klein.	بچووکتر: kleiner
گەورە: gross.	گەورەتر: grosser

---

(٢) ڕاناوی گەیەنەر لەجیاتی وشەی ئەڵمانی:- Relativpronomen بەکارهاتووە.

یو: پەرەگراف:٦٤ Ju. Para. 64.

ژمارەی کوردی وەك فارسی وایە جگە لەم ژمارانەی خوارەوە:

دوو: کوردی	دۆ	فارسی
چوار: کوردی	چەهار	فارسی
پێنج: م	بەنج	(فن)
حەوت: م	هەفت	(فن)
نۆ: نوو: کوردی	نوه	(فن)

ئەوی سەرنج رادەکێشی ژمارەکان بەگشتی بە پیتی ه: H کۆتاییان دێت:

چواردەه	چەهاردەه
حەڤدەه	هەفدەه
چل، چیل	چهل
شیست، شەست	شەست
سەت	سەد
دووسەت	دوویست
هەزار و دوو سەت و نۆ	١٢٠٩
١- ئەوەل، بەرێ (ئا).	ئەووەل (فن)
٢- دووەم. دوویەم.	دووم (فن)
٤- چواروەم.	چەهاروم (فن)
٥- پێنجەم (م).	پەنچوم (فن)
٧- حەوتەم (م).	هەفتوم (فن)
٩- نۆیەم (م).	نۆیوم (گ). نۆهوم (ف
١٠- دەیەم (م).	داهوم (فن)
٧٠- حەوتایدوم (م)	حەفتاهەم. هەفتادووم (فن)
٨٠- هەشتا دوم (م).	هەشتادوم (فن)
٩٠- نەوەدووم (م).	نەوادووم (فن).
١٠٠- سەتەم (م).	سەدووم، سادووم (فن).

یو- پەرەگرافی: ٦٥ Ju. Para 65.

راناوە کەسییەکانی کەسی یەکەم:

تاك	کۆ	
ناو: ئەمن. من	ئێمە، ئەمە	Nom
دراوە پاڵ: ئی من، ئێ من	ئی ئێمە، ئی مە	Gen.
بەرکاری بە یاریدە: لەمن. لە ئەمن	لەمە	Dativ.
بەرکاری بێ یاریدە: ئەمن	ئێمە	Akk

یو: پەرەگراف: ٦٦ Ju. Para. 66.

کەسی دووەم- راناوە کەسییەکان

تاك	کۆ	
ناو: ئەتو	ئێوە	Nom.
دراوەپاڵ: ئی تو، هی تۆ	ئی ئەنگۆ، ئی ئێوە	Gen.
بەرکاری بە یاریدە بەتو، بەتۆ	بەتو، بەئێوە	Dativ.
بەرکاری بێ یاریدە ئی توو	ئێوە	Akk

یو: پەرەرگرافی ٦٧ Ju. Para. 67

کەسی سێیەم.

تاك	**کۆ**	
ناو: ئەو	ئەوان	Nom.
دراوە پاڵ: ئی ئەوی	ئی ئەوان	Gen.
بەرکاری بە یاریدە: بە ئەو. لەوی	بەوان، لەوان	Dativ.
بەرکاری بێ یاریدە: ئەوییان	ئەوان	Akk

یو: پەرەگرافی:٦٨ Ju. Para. 68.

راناوە کەسییەکانی بە پاشگرەوە بە دەگمەن لە ناوچەی موکریاندا بەکاردەهێنرێ:

م. ت. ش. مان. تان. شان.

- ئەگەر ماڵم بوو: Wenn mir ein Haus ware

Wenn ich ein Haus hätte.

چ- خەبەرێتە؟ Was ist dir? Was machst du?

مەیلش نەشود (فن) er wollte nicht es war nicht sein wunsch

یو: پەرەگراف: ٦٩ Ju. Para. 69.

لە موکریان، راناوی خاوەنیەتی بەم جۆرە پێك دەهێنرێ:

١- راناوە کەسییەکان لە دۆخی دراوەپاڵدا.

٢- پێشگری راناوییەکان. وەك: م. ت. ی. مان، تان،ییان،

- کتێبم، کتێبت، کتێبی، کتێبمان، کتێبتان، کتێبییان.

- mein, dein, usw. Buch:

ئەمانە لە موکریان بەم جۆرە دەگوترێن: mein, unsere ihre Buch, Bücher,

کتێبەکەم، کتێبەکەمان و، کتێبەکەتان. ناوو دۆخی بەرکاری بێ یاریدە.

یو: پەرەگرافی: ٧٠. Ju. Para. 70.

راناوی خۆیی Reflexivpronomen

موکریان (م)	گۆران (گ)	فارسی نوێ (فن)
ئەمن، خۆم، بۆخۆم	ئیشتەنم	مەن خود، خودەم
ئەتوو، بۆخۆد	ئیشتەنیت	توو، خود، خودەت
ئەو، بۆخۆی	ئیشتەنیش	ئو، خود خودەش
ئێمە، بۆخۆمان	ئیشتەنمان	ما، خود، خودمان
ئەوە، بۆخۆتان	ئیشتەنتان	شوما، خود، خودتان
ئەوان، بۆخۆیان	ئیشتەنشان	ئیشان، خود، خودشان

یو: پەرەگراف: ٧١ Ju. Para. 71.

راناوی نیشاندان Pronomina demonstrative

واتە: کۆ و تاك: diese, jener, diese, jene

لە موکریان: ئەو:

جارێکیان گوێم لێ بوون یەکێك وتی:

- ئەو ئەسیان diese pferde لە جیاتی ئەوەی بڵێ:

- ئەو ئەسپەکان jenepfere

لەوە دەچێ ئەمە هەڵەیەك بووبێ!

یو: پەرەگراف: ٧٢. Ju. Para. 72.

راناوی گەیەنەر Pronomen relativum

لە موکریان دەوترێ: ئەگەروا:

ئەو، کێ، هی کێ:	der, wer, welcher
ئەو پیاوە ئەگەرِوا مردووە:	der Mann, welcher gestorben ist.

یو: پەرەگراف: ٧٣.	Ju. Para. 73.
راناوی ئـامرازی پـرس	Prohomina interrogativa

له موکریان: چ: کامه: کیها:	was, welche- wer welche.
یو: پەرەگراف: ٧٤.	Ju. Para. 74.
راناو و ئامرازی نەناسین	Pronomina indefinite

له موکریان:

کەس:	.Jemand
هیچ کەس:	.Keiner
هیچ:	.nichts

یو: پەرەگراف: ٧٥.	Ju. Para. 75.
ئاوەلکار	Adverbia

له موکریان:

- بەو سەبەبە (ئەر. ت)	darum
- چاك، باش، خاس	gut
- دینج، دنج	bequem
- هەسان، هاسان، ئاسان	Leicht
- لەدڵ، بەدڵ. ئەز دل (فن)	gern
- بەتاڵ (ئەر)	vergeblich
- بەتۆ بزیی	gezwungen

- وەها هەڵکەوت، لەناکاو، بەرێکەوت	zufällig
- چلۆن، چۆن،	wie, Welch
- هەر ئەوەندە	Nur
- زوور. زۆر. فره، مشه،	Sehr
- هەندێك، هەندەك، ئەندەك (فن)	Wenig
- پێکەوە	Zusammen
- لەوێ پاش. پاشێ	danach
- له دوور	weitem
- له دەرەوە، لەدەر	draussen
- خوارەوە، ژێرەوە	unten
- ئەوێندەر	da, dort
- نێو، ناو	darin
- بەرە ژوور	oben
- لەوێ- لێرە	hie und da
- لەدوایی، له پاشان	hinterher
- ئێرە	hier
- ئەولا،	jenseits
- تا ئەوێستا، تائێستا	bis jetzt
- لێرە	hier
کوێ. کوجا (فن)	wo
- هەنووجێ، هەمووجێ، هەنەجێ (فن)	überall
- بەرانبەر. بەرامبەر. بەرابەر (فن)	entgegen
- دیسان، جارێکی تر، جارێکی دی	nochmals
- جارێك،	einmal

- درەنگ، دیرەنگ، دیر (فن)	Spät
- ئەورۆ، ئەمڕۆ، ئەمروز (فن)	dieser Tag
- دوێنە، دوێنێ، دوی، دۆنێ	(J) gestern
- پارەکە، پار (J).	Voriges
- تەواب، تەواو	Schliesslich
- لەو وەقتی، ئەو وەختە، جاران	damal
- بۆچی، بێ چە (فن)	warum
- ئەرێ، بەڵێ، ئا، ئەرێی (J)	Ja.

یو: پەرەگراف: ۷۷. Ju. Para. 77.

ئامرازەکانی پەیوەندی Präpositionen

- بە:	zu بەرکاری بەیاریدە
- تا:	bis, zu
- نێو، ناو:	in, innerhalb
- پێکەوە، بەیەکەوە:	mit
- بێ، بی:	ohne
- خوار، ژێر	unter
- ژوور	innerhalb
- جور	über

چەند تێبینییەك دەربارەی: یو: پەرەگرافی ۸۲. ل۱۸۱. وە- کە وەك کلك وایە و سەر لەپیاو دەشێوێنی هەموو کردارەکانی لەزاری موکریاندا دەکرێ بە-وە- یاخود بەبێ —وە- گەردان بکرێن Konjugation تەنیا هەشت کردار نەبێ کە دەبی هەمیشە پاشگری —وە- یان پێوەبێ:

- خولاندنەوە:	drehen
- رووت بوونەوە:	naktwerden, auskleiden
- رشانەوە	brechen
- شاردنەوە	verbergen
- هۆندنەوە	weben
- کوژاندنەوە	auslöschen
- گێڕانەوە، گەڕانەوە:	umkahren
- لستنەوە	Lecken

ئەم کلکە (وە) لە هەموو دەم و لەلای هەموو کەسێك دەردەکەوێ.

کردار: Verba.

١- فارسی نوێ: کردەن: machen

- دەمی ئێستا	**موکری (م)**	**گۆران (گ)**	**سۆ (س)**
-	دەکەم	مەکەرم	ئاکەران
-	دەکەی	مەکەری	ئاکەرێ
-	دەکا	مەکەرۆ	ئاکەرۆ
-	دەکەن	مەکەرام	ئاکەرم
-	دەکیی	مەکەرید	ئاکەرید
-	دەکەن	مەکەرین	ئاکەرەند
- رابوردووی بەردەوام	دەمی ئێستا		
- دەمکرد (م)	-	بمکەه (س)	
- دەتکرد (م)	-	بدکەه (س)	
- دەیکرد (م)	-	بیشکەه (س)	
- دەمانکرد (م)	-	بمونکەه (س)	
- دەتانکرد (م)	-	بتونکەه (س)	
- دەیانکرد (م)	-	بیشونکەه (س)	

دەمی رابوردووی تەواو Perfektum:

- کردم (م)	کیردیم (گ)	-
- کردیی (م)	کردی (گ)	-
- کرد (م)	کیرد (گ)	-
- کردمان (م)	کردام (گ)	-
- کردوو، کردتان (م)	کردید (گ)	-
کردیان (م)	کردین (گ)	-

دەمی دادێ: Futurum

- گەرەکمە بکەرم (گ): es ist mir nötig, dass ich tue:

- گەرەکتە بکەری (گ). پیتی ــت- ی گەرەك؟

- گەرەکشە بیکەرۆ (گ).

- گەرەکمانین بیلەرام (گ)

- گەرەکتانی بیکەرید (گ)

- گەرەکشین بیکەرین (گ).

فرمان: Imperativus

- بیکە (م)	بکەر (گ)	بیکەر (س)
- بیکەن، بکەن (م)	بیکەرید (گ)	-

پارتیتسیپی رابوردووی تەواو Partiz. Perf.

کراو (م)

پارتیتسیپی دەمی ئێستا Partiz. Präs.

کردوویە (م)

٢- چگن (گ). چووم (ئا) شوودەن (فن).,

دەمی ئێستا:

- مەیشم (گ)	ئەز دێ چووم (ئا)	ئەشەن (س). چیم (ك)
- مەشی (گ)	- -	ئەشیێ (س). چیت (ك)
- مەسوو (گ)	- -	ئەسوو (س). چیوت (ك)
مەشان (گ)	ئەشیم (س)	بچیم (ك)
مەشید (گ)	ئەشید (س)	بچن (ك)
مەشین (گ)	ئەشەند (س)	چیم (ك)

دەمی رابوردووی تەواو: Perfektum

- چگم، چگیم (گ)	بشویەن (س)	چیم (ك)
- چگی، چیگی (گ)	بیشویە (س)	چیت (ك)
- چگو، چیگو (گ)	بشو (س)	چی (ك)
- چگان (گ)	بشوویم (س)	چینن (ك)
- چگید (گ)	بیشوید (س)	چین (ك)
- چیگین (گ)	بشووەند (س)	چگین (ك)

فرمان: Imperativus.

- بیشۆ، بشۆ (گ). بیچۆ (ئا) بیشە (س) بیچۆ (ك)

٣- نویسین:

نویسین (ئا) نووسین (م) نەویشتەن (فن) Schreiben

دەمی ئێستا	رابوردووی تەواو
ئەزنویسم (ئا). دەنووسم (م):	من نەویساند (ئا). نووسیم (م)
تەنوویسیە (ئا). دەنووسی (م):	تە نەویساند (ئا). نووسیت (م)
ئەونویسیە (ئا) دەنووسیی (م):	ئەو نەویساند (ئا). نووسی (م)
ئەزنویسیام (ئا) دەنووسین (م):	ئەز نەویساند (ئا). نووسیمان (م)
تەن نوویسیە (ئا) دەنووسین (م):	تەن نەویساند (ئا) نووسیتان (م)
ڤان نوویسیە (ئا) دەنووسن (م):	ڤان: نەویسانە (ئا) نووسییان (م)
ناکردن: نانووسم:	ناکردن: نەم نووسی

رابوردووی بەردەوام	فرمان
(م) دەمنووسی. (ئا): مەدەنوویسی	(م) بنووسە. (ئا) بنوویس
(م) دەتنووسی. (ئا): تەنووسی	(م) بنووسن. (ئا) بنوویس
(م) دەنووسی. (ئا): ئەو نوویسی	ناکردن: مانووسە. مانووسن

رابوردووی بەردەوام	پارتیتسیپی رابوردووی تەواو
(م) دەماننووسی. (ئا) ئەز نوویسی	
(م) دەتان نووسی. (ئا) تەن نوویسی.	نووسراو (م). نەویسیی (ئا)
(م) دەیان نووسی. (ئا) ڤان نوویسی	ناکردن: نەنووسراو

دەمی رابوردووی دوور Plusquamperfkt

(ئا) من نەویسیبوو. (م) نووسیبووم. ناکردن: نەم نووسیبوو:-
نەت، نە، نەمان، نەتان، نەیان نووسیبوو.

دۆخی ناو- بکەر Subjektiv

(م) بنووسم. ناکردن: نایـنووسم

- (م) کاشکی (کاشکێ) نووسیبام: Hätte ich doch geschrieben
بەت، بامان، باتان، بایان.

- (م) کاشکی(٣) نەم نووسیبا، کاشکی نەم نووسیبوو:
Hätte ich nicht geschrieben.

- بۆچ نەم نووسی:
Warum habe ich nicht geschrieben.

٤- فارسی نوێ: بوودەن:

دەمی ئێستا: (م) دەبم. دەبای. دەبی. دەبن. دەبن.

فرمان: ببە، ببن، (گ): بۆو. (ك). بوو.

پارتیتسیپ: بوویە

رابوردووی بەردەوام: (م): دەبووم. (ئا) دەبیم.

رابوردووی تەواو: (م) بووم. (ئا) بوومە. بیم. (گ) بیم. (ك) بیم.

(م) بووی	(ئا) بووی. بیی	(گ) بییی	(ك) بیت
بوو	بوو، بی	بین	بی
بویین	بووین بیین	بیام	بیمان
بووِیین	بوویید، بیید	بییەھ	بیتان
بوون	بوویەند بییەند	بیین	بین

---

(٣) وشە ئەڵمانییەکەی نووسەر بەرامبەر بە کاشکی- کاشکە- مانای خۆزگە و بڕیا دەدات. -وەرگێڕ-

دەمی ئێستای بێ یاریدەدەر: Konditionalis

(م) رێم(٤).	(گ) بووم	(ك) بووم
دەبیی	بووی	بت
دەبی	بووت	بووت
بن	بوویم	بووییم
بن	بوویین	بوویین
بن	بوون	بوون

دەمی دادێ Futurum.

(م): دەبم، دەبی، دەبییی، دەبین، دەبین. ناکردن: نایتم.

(فن): بودە، باشیم. (م) بووبم.

---

(٤) لە شودەندا (Sein, Werden) هەر بەم جۆرەیە. لە زاری (گ. پ. س. پا)دا مانای رویشتن دەدات. بۆ نموونە کرداری رەفتەن: gehen، لە جیاتی warden بەکاردێت. لوڕەکان دەڵێن:

- هەوا سارد مەرەد (میرەوەد. فن). Das Wetter wird Kalt
- هەوا سارد رەفت. ist Kalt geworden ...

لە زاری موکریان — ریم- لە جیاتی ich würde بەکاردێ و وشەکە لە فارسی نوێیەوە هاتووە. لە زاری (خ)دا ئەم فۆرمانە بەرگوێ دەکەون: میرەم. میریت...هتد. بۆ نموونە: نەخۆش میرەم ich werde Krank. یاخود نابوت میرەد es wird Schlecht. هەروەك لـە زمـانی ئینگلیزیـدا دەگوترێ:he has gone bad ئەم دوو وشەی دوایی لەلایـەن تورکـە دێوەرەکانـەوە بـەکاردێن. نابووت (فن): نا- بوود= بێ کـەڵك، بـێ سـوود، خـراپ مایـە پـووچ. هتـد. واتـە unnütz, unbrauchbar, Schleht

٥- فارسی نوێ: هەستەن:

دەمی ئێستا:

(ئا)	(گ)	(ك)	(م)	ناکردن
هەیمە	هەم	هەم	هەم	نیم
هەیی	هی	هێ	هەی	نی
هەییە	هییە	هییە	هەییە	نییە
هەیین	هەییەم	هەییمن	هەیین	نین
هەیید	هەیێ	هەیین	هاین	نین
هەییاند	هێن	هین	هەن	نین

رابوردووی تەواو:	**دەمی ئێستای بێ یاریدەدەر**
(ئا) هەنیم	(م) هەم بێ
هەنی	هەت بێ
هەن	های بێ، هەی بێ
هەنیم	هەمان بێ
هەنی	هەتان بێ
هەنان	هەیان بێ، هایان بێ

٦- شودەن-ی فارسی نوێ لە زاری (س) (پ) (گ) (پـا)دا وەك: warden, gehen بەکاردێت

دەمی ئێستا:

(س)	(گ)	(پا)
ئەشەن	ماووم.	هیشەه
ئەشی.	مەوی.	-

ئەگەلوو.	مەویت.	-
ئەشم، ئەشیم	مەویم. مەوم، مەشوو	-
ئەشید، ئەشد	مەود، مەوید	-
ئەشەند	مەوین، مەون	-

ئەشوو لە زاری (س)دا بە مانای: ئەو دەچێ، دەڕوا ergeht. لە (پا)دا دەبێ بەهیشوت.

دەمی رابوردووی تەواو نەبوو: Imperfektum

بیشان (س)

بیشوویە

بگلە، بیگیلە: بیشوو: واتە: دەڕوا: ergeht

بشم، بیشیم

بیشوویید، بشووید

بشوویەند

فەرمان:

(س) بشوو، بیشو ویشۆ (پا) بێشۆ، بشۆ (گ)

٧- فارسی نوێ: دادەن: دەن (م) مانای geben

دەمی ئێستا

(م) دەیدەم	ناکردن: نایدەم	(س) هەدان
دەیدەی		هێدە، هەدە
دەیدا		هەدوو
دەیدەین	ناکردن: نایدەین	هەدم، هەدیم
دەیدەن		هەدد. هەدید
دەیدەن		هەدەند

پارتیتسیپی رابوردووی تەواو:

(م) دام، دەت (دات)، دای، دامان، دەتان (داتان)، دایان.

(م) ناکردن: نەمدا، نەتدا، نایدا، نەمان، نەیان

دەمی رابوردووی تەواو نەبوو:

(م) دەمدا.	**ناکردن: نەمدەدا**	**(س) هیمدا، همدا**
-		هیدا، هشدا، هموندا
		هتوندا، هشوندا

فرمان:

(م) بیدە، بدە، بدەن. ناکردن: مەیدە. (س) هەدی

پارتیتسیپ:

م: دراو.

ناو:	**دەمی رابوردووی دوور**
م: بیدەم، بدەم	دابووم. ناکردن: نەمدابوو
دەمی ئێستای بێ یاریدەدەر:	Konditionalis
م: دەمدا	ناکردن: نەم دەبێ. نەم دابی.
دابم. دابیم	ناکردن: نەم دابی.

٨- فارسی نوێ: ئامەدەن: هاتن: Kommen

دەمی ئێستا:

(س) منایەم، ئاییم، ئایێ، ئاییو، ئایید، ئایند

رابوردووی تەواو نەبوو:

(س) بووی مایان، بووی مایە، بووی مە، بووی مابیم: ید، یند

فرمان:

(س) بوویرە.

۹- فارسی نویٚ: خووردەن: خواردن: Essen

دەمی ئێستا:

(س) ئایخۆردان ئایخۆرە، ئایخۆروو، ئایخۆرد، ئایخۆرەند

رابوردووی تەواونەبوو:

(س) بمخاه، بدخاه، بشخاه، بیمونخاه، بتونخاه، بیشونخاه

فرمان:

(س) بخور، بیخور.

۱۰- فارسی نویٚ: فروختەن: فرۆشتن.

دەمی ئێستا:

(س) ئەی هروشیان-ی، یو، یم-ید، هەروەها: (م). دەفرووشم.

رابوردووی تەواونەبوو:

(س) بموی هیروت، بیدهیروت، بش-بەموون- بەتوون- بیشووین- هروت.

فرمان:

(س) بهیروش.

رابوردوی تەواونەبوو:

(م) دەم فرۆیت، دەت، دەی، دەمان، دەتان، دەیان فرۆیت.

پارتیتسیپ:

فروی توویە.

۱۱- فارسی نویٚ: گوفتەن: Sprechen

(س) ئاوەژان-ی، یو، یم، ید، هەروەها (پا): هەوەژیٚ.

(ز) مووشین: Sie sprechen

رابوردووی تەواونەبوو:

(س) بموا، بت، ئەش، بموون، بتوون، بشوون، - وا (پا). ئموات.

فرمان:

(س) بیوە. (پا): وا

۱۲- فارسی نویٚ: رەسیدەن(٥): ankommen

دەمی ئێستا:

(س) ئەی رەسان- ئیٚ، یی، یو، یم، ید، ئەند.

رابوردووی تەواونەبوو:

(س) بیٚ رەسایان، بیرەساییٚ و، بیرەساه، بیرەسایم، ید، ئەند.

فرمان:

(س) برەسا.

۱۳- شاندن (ئا). Senden

دەمی ئێستا:

(ئا) ئەز دەشیٚنم

رابوردووی تەواو:

مشایند

---

(٥) ئەو وشە ئەڵمانیەی بەرامبەر (رەسیدەن) نووسراوە مانای- هاتن- دەدات. —وەرگێڕ-

پارتیتسیپ:

شاندوو

رابوردووی تەواونەبوو:

شاندوو

فرمان:

بشیوو

١٤- ئانین (ئا). Bringen.

دەمی ئێستا:

(ئا) ئەز تنم، تینیم. بڕوانە:

(م) ئەز دێنیم.

رابوردووی تەواو:

مییاینی.

فرمان:

واینە

	١٥	١٦	١٧	١٨	١٩	٢٠
چاووگ (م)	گریان	لەرزین	هێنان	جوون	شوشتن	مردن
	weinen	zittern	bringen	kauen	waschen	sterben
پارتیتسیپ	گریاو	لەرزییو	هێنراو	جوواو	شۆراو	مردوو
	نەگریاو	نەلەرزییو	نەهێنراو	نەجوواو	نەشۆراو	نەمردوو
دەمی ئێستاو دادێ	دەگریەم	دەلەرزم	دێنم	دەجووم	دەشۆم	دەمرم
	ناگریەم	نالەرزم	ناهێنم	ناجووم	ناشۆم	نامرم
رابوردووی تەواو نەبوو	دەگریام	دەلەرزیم	دەمهێنا	دەمجوو	دەم شووشت	دەمردم
	نەدەگریام	نەدەلەرزیم	نەم دەهێنا	نەم دەجوو	نەم دەشووشت	نەدەمردم
رابوردووی تەواو	گریام	لەرزیم	هێنام	جووم	شووشتم	مردم
	نەگریام	نەلەرزیم	نەم هێنا	نەم جوو	نەم شووشت	نەمردم
ناو-کردار	بگریم	بلەرزم	بیهێنم	بیجووم	بیشۆم	بمرم
	نەگریم	نەلەرزم	نەیهێنم	نەیجووم	نەیشۆم	نەمرم
ئێستای بێ یاریدەدەر	گریابم	لەرزیبم	هێنا بم	چوو بم	شووشتبم	مردبام
	نەگریابم	نەلەرزیبم	نەم هێنابێ	نەم جووبێ	نەم شووشتبێ	نەمردبام
دەمی رابوردووی دوور	گریابووم	لەرزییبوم	هێنابووم	جووبووم	شووشتبووم	مردبووم
	نەگریابووم	نەلەرزییبوم	نەم هێنابوو	نەم جووبوو	نەم شووشتبوو	نەمردبووم
فرمان	بگری	بلەرزە	بیهێنە	بیجوو	بیشۆ	بمرە
	مەگری	مەلەرزە	مەیهێنە	مەیجو	بیشۆ	مەمرە
	بگرین	بلەرزن	بیهێنن	بیجوون	بیشۆن	بمرن
	مەگرین	مەلەرزن	مەیهێنن	مەیجوون	مەیشۆن	مەمرن

یو: پەرەگراف: ٨٥ Ju. Prara. 85.

لە زاری موکریاندا کۆ بە — هەموو دەبێ:

- هەموو ئاغایان alle Aghas

هەموو مەملەکەتان alle Staaten

هەمیشە ئاوەڵناو لەگەڵ ناو تەبایە.

یو: پەرەگراف : ٨٦ Ju. Para. 86.

دراوە پاڵ Genetiv

دراوەپاڵ بە (ی، یی، ئێ) پێك دەهێنرێ:

- برایی توو dein Bruder

- بابی توو dein Vater

- لە ماڵێ خۆی aus Seinen Haus

- ئەتوو قازی دێیە مەی ihr seid Qadi unseres Dorfs.

- بۆ ماڵی نۆکەری قازی دەرۆیی

er ging in das Haus des Dieners des Richters.

- دارِشتنی دراوەپاڵ بەهۆی (ماڵ)ی فارسییەوە لە زاری موکریانیدا بەرگوێ ناکەوێ.

رستەکان لە زاری موکریانییدا:

١- دەمانگی سەفەردا: ئامرازی پەیوەندی Präposition دووبارە کراوەتەوە.

- Im Monat Safer.

٢- پێی راستە لە پێی چەپە گەورەترە:

Der rechte Fuss ist grosser als der Linke.

٣- مانگ لە ئەستێرەی گەوەرترە، لە رۆژ کچوکتر:-

Der Mond ist grosser als ein Stern, Kleiner als die Sonne.

٤- سرکەی موفت لە هەنگوینی کڕاو شیرینترە. (پەند)

- Geschenkter Essig ist Süsser als gekaufter Hönig.

٥- ئەسپی تەعەروفی تەماشای زاری ناکەن. (پەند).

- Besieh nicht den Mund eines geschenkten Pferdes.

٦- لەوی ئەڵبەتە دەپرسم.

- Ich werde ihm fragen.

ئەگەر دەمی ئێستا- ئەڵبەتە-ی لەگەڵ هات دەبێ بە دەمی دادێ.

٧- لەو کارەی خەبەری هەیە.

- Er weiss von dem Geschäft.

٨- هەندێك ئاوی سارد لە سەری من دەڕێژێ.

- Er giesst ein wenig Kaltes Wasser auf meinen Kopf.

٩- هەڵگرە بێنە: ویردار بیار (فن). – Nimm und bringen

١٠- بیگرە بێنە.

١١- دەستی دەگیرفانی ئەوی نا.

- Er steckte die Hand in ihre Tasche.

١٢- کەوش دەپێم کرد. – Ich zog die Schuhe an

١٣- خۆم بەدەستی خولاّی دەدەم. – Ich ergebe mich in Gottes Hand

١٤- دڵم بەو جوانەی دەسووتا: - Ich habe Mitleid mitdem JüngLing

١٥- لەگەڵ لەشکری پادشا دەعوای کرد.

- Er Kämpfte mit des königs Heer.

١٦- ئەگەر من بکوژرێم ئەنگۆ دەعوا بکەن.

فارسی: ئەگەر مەن کوشتە شەویم شوما دەعوا کونید

- Sollte ich getödtet werden so kämpft ihr.

١٧- ئەگەر ئاقڵ بوای دەچاڵاو نەدەکەوتی:

- Wärst du klug, so wärst du nicht in den Brunnen gefallen.

١٨- دەیزانی لە وێندەرێ دزەك بوو.

- Er bemerkte, dass dort ein Dieb war.

١٩- فکرم کرد بۆ ئەو رۆژانە کەوا رام بردووە.

- Ich gedachte an jene Tage, welche ich verlebte (Passirte).

کەوا: (فن): هەمیشە لە دۆخی بەرکاری بێ یاریدە دەدرا دەبێ.

٢٠- هەرچ وەدەستت دەکەوێ ئی تووە.

- Alles was in deine Hand fällt ist dein.

٢١- هەرچ وەدەست ئەنگۆی پکەویٚ خوا پیاو خواژن بکوژن.

- Alles was in eure Hände Fällt ob Mann ob Fran tödtet.

٢٢- دڵم دەخوازیٚ دۆستی من بیٚ:

- Ich wünsche mein Freund käme.

٢٣- ئەگەر ئەمن دەکوژی بۆ توو چ خیٚر.

- Was gewinnst du indem du mich tödtest?

رستەکانی زاری گۆران و کەڵهوڕ: (گ. ك)

٢٤- هەم ئینا (گ).

هەم یارە (ك).

– Ich bin hier

٢٥- ئەو کا ڕەفت (گ)؟.

ئەو کوو چیی (ك)؟.

Wo ging er hin?

٢٦- بایست ئەو بەرگیٚ ه رەفته بوو (گ).

٢٧- بایەد ئەو دەرماڵ چوویت (ك).

– Er muss in das Haus gegangen sein

٢٨- هەر تیمەن دە هەزار نەفەرش هەنەن. (گ).

هەر تمەنیٚك دە هەزار نەفەر دیرەت (ك).

- Jeder Tüman hat 10.000 Mann.

ك: دیرەت: فن: دارەد.

٢٩- دز ئامەھ پوولەك ئیمیش بەرد (گ).

دز هات پوولەکەم برد (ك).

Ein Dieb Kam und nahm mein Geld.

٣٠- ئاشپەز خاس خووراکش دروست کرد وە فەرەهش ورد.

ئەژ ئا باویٚت ئی نەویٚشت کت. (گ).

ئاشپەز خورایك خاسیٚك ووروت کەردووی وە فەرە خوارد. مەزەننە بوو باوویت ئی نەخووش بی (ك).

- Der Koch hat ein gutes Essen zurecht gemacht und viel gegessen, wahrscheinlich ist er deshalb Krank geworden.

G: viel er gegessen, krank gefallen.

٣١- وەختیٚك ئایەم مرد قەورش ژیر داریٚك مەکەنن وە ماسە پەرونیش. (گ).

وەختیٚك ئایەم مردگەھ لەو قەوری کەھ زیری دار کەنین سپاریٚنی. (ك).

- Wenn ein Mann gestorben ist, so graben sie ein Grab (G: sein Grab.) unter einem Baum und begraben ihm.

٣٢- هەر چ مڵکش بی فیروتش وە ئیسە هیچش نییە (گ).

هەر چ مڵك داشت فیروت وە ئیسە هیچ نیروت (ك).

- Alles was er besass, hat er verkauft und jetzt hat er nichts.

ك: نیروت= نەدارەد (فن).

٣٣- رەخنەکاینم گشتش بیشور (گ).

رەخنەکاینم گشتی بیشور (ك).

- Wasche alle meine kleider.

٣٤- قومایر ئەڕای ئی کەسیٚ ه کە بەختش هەی خاس چ شتیکە (گ).

قومار ئەڕای ئەو کەسە کە بەخت دیریٚت خاس چشتیٚکە (ك).

- Das Hazardspiel ist Für Jemanden der Glück hat (G: DER Glück erhat). Eine gute Sache.

٣٥- ئەگەر ئەو دیمای مەیمەنیٚ ئیحتیمایلش هەی کە ئەو مەنزڵ نەرەسیٚ (گ).

ئەگەر ئەو دیمای بیٚمینین ئەیتبایر دیریت ئەو مەنزڵ ناڕەسین (ك).

- Wenn er zurückbleibt, so wird er höchstwahrscheinlich die Station nicht erreichen.

٣٦- ئەگەر کوشتی بوو تەقسیر ئیشتنێش یی. (گ).

ئەگەر بمریت تەقسیر خۆ یی.

- wenn er getödtet wird so ist es seine Schuld.

- stirbt er, so, ist es seine Schuld.

٣٧- شەخسێکم دی رووژ پەنج مەن نان وە پەنج مەن شەراو مەورد ئەژ دڵی شۆو ئەوارێش بی (گ).

شەخسێك دیم کە هەر رووژ پەنج مەن نان وە پەنج مەن شەراو خواردیت. نیمە شۆ و هەم وورسگی بی (ك)

- Ich habe eine Person gesehen, die jeden Tag fünf Man Brot und fünf Man wein ass (und trank) und doch um Mitter nacht hungrig war.

٣٨- مەواژین کە سوڵتان رووم(٦) ئیشتینش کوشت ئەمما فرە هەی کە مەواژین کووشتە بی (گ).

ویشن سوڵتانی رووم خۆی کوشت ئەمما فرەه کەس هەس کە ویشێت کوشتیا (ك).

(هەس=هەست: (فن).

- Man Sagt, dass der Sultan der Türkei sich umgebracht hatte, aber viele sagen, dass er getödtet worden sei.

٣٩- مەیتەنیٚ هەزار تیمەن سوویی وە من بتن (گ).

تەوانین هەزار تەمن سۆب وەمن بتن (ك).

- Könnt ihr mir morgen 1000 Tümán geben?

میتون: (خ) ich gebe. میدەهین: (فن).

---

(٦) ئەوی لێرەدا سەرنج رادەکێشی نووسەر بەرامبەر بە وشەی (رۆم)ی کوردی لە ئەڵمانییەکەدا وشەی (تورك)ی داناوە. - وەرگێڕ-

٤٠- ژنی قازی شەربەتی ئاوی لیمۆ ورد وە دۆ سەعات هەنی مرد، قازی ژەهرش وە ئاوی دان. (گ).

ژنی قازی شەربەتی ئاوی لیموو خوارد وە دوو سەعات دیتر مرد، قازی ژەهر وە ئاوی دی.

- Des Richters Frau trank Limonade und Starb zwei stunden spatter, der Richter hatte sie vergiftet.

رستەکانی زاری گۆران (گ)

٤١- ئیشتەینیم مەنزڵم نییە، یایگت میهماینیم. (گ).

- Ich habe kein eigenes Haus, ich bin irgendwo Gast.

٤٢- چوون ژن وە منایڵ ئی مە ئەژ ئاینا مەنزڵیشان کرتیٚ بی، ناچایر ئەژ ئاینا ئەو وایر ئامایم.

- Da unsere Frauen und Kinder dort Wohnung genommen (gemacht) hatten, So Stiegen wir nötigerweise auch dort ab- (kamen nieder).

٤٣- یاینی پیٚ یوی لازمەن، چ ه مەکەری؟

- Sie brauchen ein Haus, was werden sie tun?

٤٤- ئیسە فرەه کارم هەی.

- Jetzt habe ich viel zu tun.

٤٥- مەیلی قەلیانت هەن؟

- Willst du eine Pfeife rauchen?

٤٦- ژایی زوویی بیارین تا سەرد نەوی.

- Bringt den Tee Schnell, dass er nicht kalt werde.

٤٧- یێك سەعات لە خۆرئاوا گوزەشت.

- Es ist eine Stunde nach Sonnenuntergang.

٤٨- وە خۆرئاوا دۆ سەعات نیم مەنییە.

- Es ist zwei und halb Stunden vor Sonnenuntergang.

٤٩- من ئەوانییە گیماین میرەم کە ئێوە هیزی شۆو سەعات کووك نەیکەرۆ: ئەوانە: چەنین (فن).

- Mir Scheint es, dass sie ihre (her gestern Abend nicht aufgezogen haben.

(من گیمان میرەم) یاخود (من گیمان میرێت): es kommt mir der Glauben

٥٠- چرایی لازم نییە ماه شایب ئەست.

- Ein Licht ist nicht nötig, es ist Mondschein.

٥١- سوبح کەی هەومزی؟

- Wann stehst du morgens auf?

٥٢- خەیبم ئای. فارسی نویٚ: خەیبیم ئامەد

- ich bin Schläfrig.

٥٣- دەروایزەکە بکیشە و دەر کە کەیس نەیی.

- Mach die Tür zu, dass keiner hinein kommt.

٥٤- قەرایر ئی من ئاوینن ئی، هەر شۆو دۆ سەعات وە سوبح میمانوو هاومیزیم نایمە میٚ وانیم.

- Meine Gewohnheit ist so, jede Nacht Stehe ich Zwei Stunden vor Soinnenaufgang auf und lese ein Buch.

٥٥- وە چ ھ مەیلت (مێلت) هەن؟

- was wünschst du?

٥٦- ئیمرۆژ سۆوایر مێوم، ئەسپەکە تیمایر(٧) بیکەر.

- Heute werde ich ausreiten, striegle das Pferd.

٥٧- ئی ئەسپ مەشەلوو.

- Dieses sagst du den Preis drieses braunen Pferdes?

٥٨- قیمەتی ئا ئەسپی ئاڵ چەند مەیواژی؟

- Wieviel sagst an dem preis dieses braunen

وشەی (ئاڵ) مانای قاوەیی کاڵ یاخود رەنگی چەقەڵ دەدات.

٥٩- فرەھ چت وینەن:

- Es ist sehr mühsam.

٦٠- ئی کەسە کییە؟ ئینە بەگزادەی روومییە.

- Wer ist dies? Ein türkischer Edelmann.

٦١- ئەگەرچی روومییە ئەما وە نەمساوی وە فەڕەنسەوی وە ئەنگلیزی فرەھ خاس قسە مەکەروو.

- obwohl er Türke ist, spricht er Sehr gut deutsch, französisch und englisch obwohl- aber= ئەگەر چی — ئەما

٦٢- ئاین فرەھ سیاحەتش کەردەن.

- Er hat viel Reisen gemacht.

٦٣- چ ھ گەرەکتە بێکەری؟

- Was wirst du tun? (möchtest du tun?)

٦٤- گەرەك بینوویسم، بایەد نامەھ نەویسا.

- Ich werde Schreiben, ich muss einen Brief Schreiben: (ich möchte Schreiben).

٦٥- کامیك گەرەکمی بینیشم.

- Ich möchte ein wenig Sitzen.

---

(٧) نووسەر وشەیەکی ئەڵمانی بەرامبەر (تیمار)ی گۆرانی بەکارهێناوە کە مانای ڕنەك کردن دەدات.

بەشی سێیەم

نامیلکەکەی پێشخدمەت

ماوەیەکی کورت لەمەوبەر(١) ئەبول حەسەن پێشخدمەت، کە دانیشتووی ئەردەلانە، قامووسی ((کیتابی لۆغەتی کوردی)) بلاوکردەوە. نووسەر لە پێشەکییەکی کورتدا دەڵێ:

زمانی کوردی گرینگترین و دەوڵەمەندترین زمانی ئەم وڵاتەیە، ئەگەرچی تائێستا کتێبێکی لەسەر نەنووسراوە، بۆیە ئەو بە پێویستی دانا، ئەم کتێبەی لەبەر دەست دایە، بنووسێ:

نامیلکەکە **٣٣٤** وشە و چەند نموونە و **١٩٢** رستەی کوردی تیادایە.

بۆ ئەوەی دەرفەتی هیچ هەڵەیەك نەدەم، یەکەم ئەو وشە فارسییانەم دووبارە نووسییەوە کە نووسەر بەرامبەر وشە کوردییەکان داینـاون و دووەم، لەبەرئەوەی نامیلکەکە روون نییە، لێڵ و تەمومژاوییە و نیشانە جیاکەرەوەکانی لە زۆر شوێندا بەهۆی چاپی بەردیی خراپەوە ناخوێنرێنەوە یاخود بە باشیی دیارنین، ناچاربووم دەست لە چەندین رستە و وشەیەك هەڵگرم. من تەنیا ئەو وشە و فۆرمە وشانەم دووبارە کردەوە کە لە نووسراوەکەی یوستیدا:

---

(١) ئەم بەشە سالّی ١٨٨٨ لە ژمارە -٤٢-ی هەمان گۆڤاردا بلاوکراوەتەوە.

"Dictionnaaire Kurde de Jabe" و لە نووسینەکەی مندا نین کە لە ژمارە-٣٨ی سالّی ١٨٨٤ی گۆڤاری DMGدا بلاوم کردەوە.

کردارە وازو ئاساییەکان

- بەرەڵلا بوون	رەها شوودەن	Sich befreien
- بیگرتن	گوزەشتەن	vergehen, vorbeigehen
- بیگارکردن	فەلیگی کردەن	arbeiten
- پیریی رووین	ئیستقبال رەفتەن	entgegen gehen
- پیکان	نیشانە زەدەن	- treffen, scheiben schissen
- تاودان	رەوانیدەن	- galoppieren
- تیربوون	سیر شوودەن	- satt werden
- جۆ وانین	حەرەکەت دادەن	- bewegen
- چەقانن	فوروو کەردەن	- Schlucken
- چیرانن، چرانن	سەدا کەردەن	- Schreien
- حەراکردن	روویدەن	Wachsen
- هەرگیی بوون	کیلی شوودەن	Vacciller
- هەڵپەرین، حەڵپەڕین	جشتەن	Springen
- هەڵسان	بەرخاستەن	aufstehen
- هەناسەکێشان	ئاه وە خەمی یازەکێشیدەن	Stöhnen
- هەڵمەت دان	حەملە کەردەن	angreifen
- داوەزین	پیادە شوودەن	absteigen
- دانیان	باختەن	verlieren
- دا بیردین	تەحلیل بوردەن	Verdauen

- دا تەوانین	خەم کەردەن	Krümmen
- دوراماں	عەقەب ماندەن	Zurück bleiben
- دووزین	پەیدا کەردەن	Finden
ئەبول حەسەن وشەی (دیزین) بەو مانایە دەنووسیّ:		stehlen
- دووژین دان	فۆحش دادەن دوشنام دادەن	Schimpfen
- ریفانین	دووانیدەن	Rennen machen

لە کرداری: رەوین، رەواندین-ەوە هاتووە.

- ریچیان	مەنجومەد شوودەن	Frieren, gerinnen
- سەر دانەوانین	تەعزیم کەردەن نەمیدەن (فن)	sich verbeugen
- شاردین	پەنهان کەردەن	verstecken
- شیلان	مالیدەن	reiben
- شیوانین	بەهەم زەدەن، مەخلوت کەردەن	mischen
- غارکردن	چەهار نالّ کەردەنی ئەسپ	- leicht galoppiren (pferd)
- فڕێ دان	دوور ئەنداختەن	- wegwerfen
- قاوکردن	سەدا کردن	Schreien, rufen
- قیڕانین	فەریاد زەدەن	Wehklagen, schreien

چیرانن= خوریدەن (فن) بڕوانە: خەران

- قوو زین	سورفە کەردەن. کۆخ (پا)	Husten

(کۆخە) ئەو وشە کوردییە لەگەڵ کۆخەك هەمیشە بەرگوێ دەکەوێ.

- گیزك دان	جەروب کەردەن	- kehren, mit Besen.
- گووڕانی چڕین	ئەواز خوندەن	- Singen

چرانین فارسییە (ی) بەژرین نووسیویەتی: چێرین.

- کوژانن	خامووش کەردەن	- auslöschen.

لە موکریان دەگوترێ: گوژاندنەوە. بڕوانە: ئەم گۆڤارە: ژ-٣٨، ١٠٠

- کیلان(٢)	کاشتەن	Säen
- لە تەك بوون	هەم راه بودەن	Begleiten
- لە ققە خستن	لەگەد ئەنداختەن	ausschlagen (pferd)
- لیّ نییان	بارکەردەن	tragen

(ی) دەڵێ: لی ئینان واتای: apporter دەدات.

- لە قەڕڕانین	چێرانیدەن	- grasen, kaus.
- لەڤەڕین	چێریدەن	- grasen
- مەلازبوردین	کەمین کەردەن	- im Ambusch liegen
- نزگە رەکردن	سەك سەکەھ کردەن	- sotlpern

ولاّخەبەرزە (ئەسپ) ئەگەر بە نارێك و پێکی بڕوات: بەپێچەوانەی (راه وار)ەوە: ئەز کاهیلی کە بود نەھ سەك سەك نە راه وار (ئەنوەری).

- وژکردن	نیمازکردەن (وضوء- ئەر)	- beten
- وەك یەك بوون	موساوی بوودەن	gleich sein
- هەژار بوون	فەقیر شوودەن	verarmen

* * *

---

(٢) وشەی ئەڵمانی نووسەر بەرامبەر بە کێلاّن یاخود کیلان مانای تۆو وەشاندن و تۆو چاندن دێت. - وەرگێڕ-

چەند نموونەیەك

چەند کردارێکی واز و ئاسایی وەك لیستەکەی پێشوو

- دانیشتن	کیلان
(فن) نشیستەن	(فن) کاشتەن
دەمی ئێستا: من داینیشم هەروەها دانیشەم	من ئەکلیم، ئاکیلم
توو داینیشت، دانیشت	توو ئەکیلی، ئاکیلی
ئو داینیشت، دانیشت	ئو ئەکیلی، ئاکیلی
ئم داینیشن، دانیشن	ئیو ئاکیلن
ئەوان داینیشن، دانیشن	ئەوان، ئاکیلی
رابوردووی تەواو:	
دانیشم	کیلام
دانیشتی	کیلات
دانیشت	کیلای
دانیشتین	کیلامان
دانیشتن	کیلاتان
دانیشتن	کیلایان
دەمی رابوردووی دوور:	
من دانیشتەکوم	کیلاگووم
تو دانیشتەکی	کیلاگەت
ئو دانیشتەك	کیلاگی
ئم دانیشتەکین	کیلاگیمان
ئوو دانیشتەکین	کیلاگیتان
ئەوان دانیشتەکین	کیلاگییان

دەمی دادیٚ:

یکیلیم

یکیلی

یکیلی

یکیلین

یکیلین

فرمان:

دانیش		بکیله
دانیشن		بکیلن
ناکردن:	من دانانیشم	من نایکیلم
	ich sitze nicht	ich werde nicht säen

چەند کردارێکی ناواز: Unregelmässiges Zeitwort

وتن، گوفتەن sprechen

دەمی ئێستا:

من بێژم، بیێژی، بیێژیت، بیێژین، بیێژین، بیێژین.

رابوردووی تەواو:

وتم، وتت، وتی، وتمان، وتیان، وتیان

رابوردووی دوور:

وتیکیمە، - کیتە، -کی، - کیمان، - کیتان، - کییان.

فرمان:

بیژ، بیژەن، بیژین.

ئەو کردارانەی گەردان ناکرێن

بارین. باریدەن (فن):		regnen
باریك		es hat geregnet
ئەواری		es regnet
باری		es regnete
ریچیان. مەنجومەد شوودەن		frieren, gerinnen

ئەمە لە لیستەی کردارە ئاساییەکاندایە.

ئەریچی		es gerinnt
ریچیا		es gerann
ریچیاك		es ist geronnen
- گیین (بۆ میوە)	رەسیدەن (فن)	– reifen
لە لیستەی کردارە ئاساییەکاندایە:		reife
گەیی، گەییك، ئەکی:		reife, ist reif, wird reifen
- کاویژکردن	نشخوار کردەن (فن)	wieder käuen
کاویژ دەکا	نشخوار میکونەد (فن)	
گاویش (تورکییە)		
- فڕڕینم	پەریدەن (فن)	fliegen
ئافیرر		wird fliegen
فیٚری		Flog
فیٚرریك		hat geflogen

- لەوەڕین	چاریدەن	grassen
لەوەڕی	چەرید	
ئالەوەڕی	میچەرید	
لەوەڕیك	چەرین	
- لەقەخستن	لەگەد ئەنداختەن	
لەقە ئاخا		schlägt aus
لەقی خیست		schlug aus
لەقی خیستیك		hat ausgeschlagen
خاردەمەنی	خوراکی (فن)	Narungsmittel
- حەرموو گولابی		Birne

ئارموو، هەرمی، هیرمی، هەرمیٚ، هۆرمۆد (J. 442)

- هاننی بڕوانە:	هەندەوانە (فن)	Wassermelone
شووتی		
- شیٚلاٚنە	زەردالو	Aprikose

بڕوانە: قەیسی (شەلیل؟ فن- J۲٦٧. شیلان: Hegerose)

- شیلمن (شیٚلم)	ئا شیئەلغەم	Rübensuppe
شەلەم، شیلم		die Rübe
- خالاو	ئاب گووشتی تورش	Fleichsippe

بڕوانە: خەل (ئەر) Essig. ئاو: Wasser

- چێشت پوختەنی gekochtes (S. 92)

هەشتانۆ هۆلوو Pfirsich

(لە وشەی فارسی: شەفتالوو وەرگێڕاوە یان نا؟) بڕوانە: هەڵۆژە

- سیاوولە سیاە دانە Koriander

زیندەوەر- ئاژەڵ

- جوورە کاکولی (فن): دوور نییە ئەمە هەڵەبێ و کاکولی کوردی بێت. جوورە لە فارسیدا جۆرە هەڵۆیەکە. کاکولی کەوابێ دەبێ هەڵۆیەکی سەربەکڵاوبێ.

- واشە قوورقی Lerchenfalke

واشە لە فارسییەوە وەرگیراوە،. قورقی تورکییە. وارشێ (پەهلەوییە)

- سەقەر چەرخ Der Saker Falke

شەکرە (پەهلەوییە).

- قیش قەرە زاخی کەسەك، کەشەك Rabe

قەرە (ت): ڕەش Schwarz. قەلەڕەش. بڕوانە:

قیژیك، قیژاك Rabe, krähe

قش قش کردن krächzen

قوش (تورکی) Vogel (باڵندە)

قەرە قووش: Adler (هەڵۆ) (J. 309)

- بارر قەرەکیبك Schwarzes Rebhuhn

بڕوانە: پۆر، پۆرپۆر (فن) (J. 75)

- قۆڵنگ دەرما

قۆلنگ، قۆلنگ، کوولنگ Der Reiher

دەرما: Hase کەروێشك. من بەدووری نازانم لێرەدا هەڵەیەك هەبێ. (J. 351)

- سووسك کەپکی چیل graues Rebhuhn?

ئایا ئەمە کوردییە؟ سووسك (فن) وەك تیهو وایە amnoperdix

- گەوانی، ساری خالدار

گاگەل- لە فارسدا دوو جۆرە ڕەشەولاخ بەرچاو دەکەوێ جۆری یەکەم ڕەش و خاڵی سپی پێوەیە، جۆری دووەم ڕەش و سپی و بەرسنگی و گوانی سوورن. ئەمەی دواییان —ئابلان-ی پێ دەوترێ و هەر لە باکووری خۆرئاوای وڵاتی فارس هەیە.

- مش سی، مش موری die Trappe

سی= بەرد: stein

- فیسێقە، سووسك (سوێسك) Eine Art Rubhuhn

- پەپوو سۆلایمانە هودهود Wiedehop

بڕوانە: دیکی سیلایمان، پیپۆ (J)

- قنگ هەل تیکەنە، قنر هەڵتەکێنە، دوم جومبانەك (ف) Bach stelze

قنگ= Podex. (فن: خنج، خینج) هەڵ تیکانین= Wackeln

تك= Zusammen، ئانین: هێنان Bringen

دوم: فن: کلك: Schwanz. جومبانیدەن، جومبیدەن= wackeln

- سوورە مووزە زەمبوری قرمز Wespe

سوورە= سورخ ژابا لە فەرهەنگەکەیدا وتوویە: موزی مەبەست لە

سەرە مووزە(۳)

- چووخە بازیلە	بەچەیی خووک	Junges Schwein

وەش= بەراز. وەش سالە وەك گوسالە= گوێرەکە؟ Kalb. (چووکە= بەراز بەرووسی).

چووشکە= Ferkel بەرازی کێوی (بچووك).

- تابەخی	تازی: بڕوانە: تانجی، تاژی: Windhund	

(تانجی یاخود تاژی جۆرە سەگێکی باریکی ڕاوشکارە)

- چوتوور و گیسك. چەپیش؟ واتە کار (بەچکی بزنی) یەك ساڵە. چەپش (فن) (تشتور، چور، گیسك.374 .133 .J. 100)

ئەندامانی لەش

- لچ	لەب (فن)	Lippe
- چەناکێ	چانێ	Kinn, (J. 132)
- کوچەکی ه	گوش	Ohr
- قورك	گەلوو	Kehle (J. 368)
- لووت	دەماخ؟	Nase
- قنگانیك	میرفەق	Ellenbogen

بڕوانە: ئەنیشك، ئانیشك J. 23

- کلك تووتەلە	ئەنگوشتی کوچك	Kleiner Finger

بڕوانەی: کلك تووتە، پەنجە تووتە. (J. 104)

---

(۳) بە تەواوەتی ساخ نابێتەوە نووسەر مەبەستی لەمە چییە؟ ئایا مەبەستی مازوی بەری دارمازوو سەرمازووە یان شتی ترە؟ -وەرگێڕ-

- برژانیك	مژە	Augenwimper

بڕوانە: مژەنگ، برژانگ، بیژۆلك J. 397

- جەرگ	جگەر	Leber
- گدەك. گەدە	شیکەمەبێ	Magen

بڕوانە: وەرگ، گەیر.

- سی	جگەری سەفید	Lunge

شوش (فن). سوش (پەهلەوی)؟

چەند چەمکێکی تر

- سووزی	فەردا (فارسی	morgen
دۆسوو	پەس فەردا	über morgen
سێ سوو	پەس دار فەردا	Tag nach übermorgen

(سوو لە سوبحەوە هاتووە 268-269 .J)

- هووجەمە	بەندی زیری جامە	Hosenband
- گوروا	جوراب	Strumpf

بڕوانە: گۆرەوی (ئارامی: گوورپەی 369 .J)

- بەڕڕ، گلیم، جاجم: جۆرە رایەخێکە لە خوری دروست دەکرێ.

بڕوانە: بەڕ، بەڕەك، بەڕە.

- توورەکە	تۆ برەه (ف)	Hafersack (J. 107-109)
- ووزەنگی	ریکاب	Steigbügel

بڕوانە: ئاوزەنگیی

- کوپان	پالان	Packsattel

بڕوانە: کووهان- فن-		
- باد ووشە	باد بیزەن	Fächer
باد، وەزیدەن (فن)،		
(J. 37)		
- کیچك، کووچك.	سەنگ (فن)	Stein
- تووز	گرد- گەرد	Staub
- خوول	خاك	Erde, Asche. (J. 165)
- گولالە سوورە	شەقایق	Klatschrosse
وشەکە لە دوو بەش پێکهاتووە: گول+ سور (J. 18)		
- لیف	لەحاف	Bett decke (J. 377)
- قەویخا (کوێخا)	کەد خۆدا	Dorfschilze
خوا، خا= خودا (فن)		Meister, Herr, Gott
- جاووك	کەرباس	grobes Baumwollenaeug
بڕوانە: جەواڵ. تێڕ		
- گوریس	ریسمان	Baumwollner Faden
- دەماریٚ کول	عەقرەب	Skorpion
بڕوانە: دووپشك، دووپشکە، کەژ دەم کلاٚش		
- خولامانیٚ	زولف	Locke, Zopf
بڕوانە: ئەگریجە، کەزیی		Locke zopf
- پەلکیٚ	گیس	
- ریگە، رێگا، ریٚ	راه	Weg
- کەل	کۆتەل	Bergpass
- کیف، چیا، شاخ	کوو	Berg
بڕوانە: کێو، (کوف: پەهلەوی) (J. 337)		

دەوەل	دێریٚ	Thal
بڕوانە: دۆڵ، شیوو، نشێو. (J. 189)		
- تریشتیٚ	تیشە	Kleines
ئامێرێکە وەك: تەور-		
بیور وایە		
- زیل	بەزریك	Sesam
بڕوانە: کونجی		
- نانی شاتی	نانی لەواش	- dunes weiches Brod
- گووك	کیبود	blan
(گوك، گووك تورکییە).		
- کیلکووانە	ئەنگوشتانە	Fingerhut
کلك (لیرە)= پەنجە. کلچك: (J. 339)		
ئەنگوستیلە. ئەنگوشت، ئەنگوست.		

چەند کورتە رستەیەك

فارسی (فن)	کوردی	ئەڵمانی
- کوجا بودی؟	لە گونە بوون؟	Wo waren sie?
- کوجا میرەوید؟	کووا چین؟	Wo geht Ihr hin?
- ئەز کوجامی یاید؟	لە گونە تین؟	Von wo kommt Ihr?
- شام جازیرە ئەست؟	شامیان خستیکە	Das Abendessen ist bereit
- چرا حەرف نەمی زەنید؟	بۆچە قسە ناکی؟	Warum sprecht Ihr nicht?
- چ میکونید؟	چ ئاکی؟	Was macht Ihr?
- ئەحوالی بەچەها چ تەورە ئەست؟	منالەگان چلۆنن؟	Wie geht es den kindern

- مەنزلّی شوما کوجا ئەست؟	مەنزلّتان ها لە کوو؟	Wo wohnt Ihr?
- هەمین تەورەست.	هەرواسە	Es ist So
- دروغ نەمی گویەم	دروو نایژم	ich Lüge nicht
- پودەر سوختە	باوەهیز (جنێو)	Soheines verbrannten vaters
- گوریسنە هەستەم	بەرسیمە	ich bin hüngrig
- سیرەم	تیریم	ich bin Satt
- برەویم شکار	بیچین پەخیر	Lass uns auf Jagd gehen
- بزەنیش	بیگوژە	Schlag ihm
- نۆکەری شوما هەستەم	هەتیم ئیتەم	Ich bin Ihr Dierner
- چرا هەمچیٚ می کونید؟	بووچە وا ئاکی؟	Warum tut ihr so?
- مەن کە هەلاك شوودەم	من خوو مردیم	Ich bin todt
- بگو بە ئوو	بێژە پیٚ	Sag es ihm
گوفتی بە ئو؟	وەتیت پیٚ؟	Hast du es ihm gesagt?
- چ گوفت؟	چی وت؟	Was sagte er?
- بن بە ئو.	بیدە پیٚ، پیٚ بدە	Gieb es ihm
- گرفتی ئەز ئوو؟	لیت سەن؟	Hast du es von ihm genommen?
- ئارەزوو میکونەم	ئەوات ئاخازیم	Ich bitte

ئاوات، ئەوات لە —واپین- وەرگیراوە. (J. 296)

- نەمیخاهەم	گەرەکەم نییە	ich will nicht
- میخەهی؟	گەرەکتە؟	Willst du?
- خودت پەنهان مەکون	خۆت مەشاری	Verstecke dich nicht

- زوود باش	زووکە	Sei geschwind
- کاردارەم	فیرمانم هەس	ich bin beschäftigt
- عەرز دارەم	عەرزمان هیس (هەس)	ich habe eine Bitte
- چەمیتوان بکونی؟	چە ئەتوای بکەی	Was kannst du tun?
- چ میتوانەد بیکونەد؟	چ ئاتوان بکەی؟	Was kann er tun?
- بیگوزار بەرایی خۆدش بیگویەد	بیلە بوو خۆش هەرێبیژ	Lass ihn es selbst sagen. (J. 54-367)
- هەر چ ئەز دەستش بیکونەد؟	هەرچی لەھ دەستی تیٚ بیکا.	Er soll tun was er nur kann. J. 437.
- ئەز دەستم ئوفتاد	لە دەستم کەفت	Es ist aus meiner Hand gefallen.
- نەیوفتی	مەکەفە	Falle nicht
- ئوفتاد	کەفت	Er Fiel
- هەم راهش ئەست	لە تەکییە	Es ist mit ihm
- پسەر پەد شوو	کوڕەھ لاچوو	Junge geh weg! (J. 347. 375)
- بووسە بەمەن مەداد	ماچی پێم نەدا(٤)	Er küsste mich nicht. (J. 385)
- ریشەب خابم نەبوورد	دیو شۆ خۆیم پیٚ نەکەفت	Ich Konnte Letzte Nacht nicht Schlafen. (J. 197-258)
- چ چیز ئەست؟	چەسە؟	Was ist es.

---

(٤) ئەوەی نووسەر بە ئەلّمانی نووسیویەتی مانای ئەوەیە: ئەو منی ماچ نەکرد.